

Yuhanna

«Yuhanna bayan qilghan xush hewer» ... Eysa Mesihning eyni salahiyiti – «Xudaning Kalamı»dur

¹ Muqeddemde «Kalam» bar idi; Kalam Xuda bilen bille idi hem Kalam Xuda idi. □ ■ ² U muqeddemde Xuda bilen bille idi. ■ ³ U arqılıq barlıq mewjudatlar yaritildi we barlıq yaritilghanlarning héchbiri uningsiz yaritilghan emes. □ ■ ⁴ Uningda hayatlıq bar idi we shu hayatlıq insanlarga nur élip keldi. □ ■ ⁵ We nur qarangghuluqta parlaydu we

□ **1:1** «Muqeddemde» – bashqa bir ipadilinishi «hemmidin burun» («alem yaritilishtin burunla») Kalam (alliqachan) bar idi». «Kalam» – «söz», shundaqla «Xudaning sözi» dégen menide bolup, Eysaning bir namidur; körsitudighan menisi intayin chongqurdur. «qoshumche söz»imizni körüng. «Kalam **Xuda bilen bille idi...**» – Mushu yerdiki «bilen bille» dégen grék tilida yene «intayin yéqin munasiwette», «(Xudagha) qarap uni söyidighan» dégen meninimu puritidu. «hem **Kalam Xuda idi**» – bu muhim bayan kalamning Xudaliq tebiitini körsitudu. ■ **1:1** Pend. 8:22; Kol. 1:17; 1Yuh. 1:1, 2. ■ **1:2** Yuh. 17:5. □ **1:3** «U arqılıq barlıq mewjudatlar yaritildi we barlıq yaritilghanlarning héchbiri uningsiz yaritilghan emes» – bu yerde közde tutulghini Kalam özi héch yaritilghan emes, belki ezeldin Xuda bilen bille mewjut ikenlikidur. «Yaritilghan» grék tilida, mushu yerde «barliqqa keltürülgen» «wujudqa keltürülgen» dégen söz bilen ipadilinidu. Shuningdek bashqa xil ipadilinishi: – «Hemme nerse uning wasitisи bilen boldi we bolghan nersilerdin héch biri uningsiz bolmidi». ■ **1:3** Yar. 1:3; Zeb. 33:6; Ef. 3:9; Kol. 1:16; Ibr. 1:2. □ **1:4** «shu hayatlıq insanlarga nur élip keldi» – yaki «shu hayatlıq insanlarning nuri idi». ■ **1:4** Yuh. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Yuh. 1:5; 2:8-11; 5:11.

qarangghuluq bolsa nurni héch bésip chüsheligen emes. □ ■

6 Bir adem Xudadin keldi. Uning ismi Yehya idi. □ ■ **7** U guwahliq bérish üçhün, yeni hemme insan özi arqılıq ishendürulsun, dep nurgha guwahchi bolushqa kelgenidi. **8** *Yehyaning* özi shu nur emes, belki peqet shu nurgha guwahliq bérishke kelgenidi.

9 Heqiqiy nur, yeni pütkül insanni yorutquchi nur dunyagha kéliwatqanidi. □ ■ **10** U dunyada bolghan we dunya u arqılıq barlıqqa keltürülgən bolsimu, lékin dunya uni tonumidi. ■ **11** U öziningkilergə

□ **1:5** «*qarangghuluq bolsa nurni héch bésip chüsheligen emes*» – mushu söz ikki bisliq söz bolup, yeni «*qarangghuluq bolsa nurni héch chüshen'gen emes*» yaki «*qarangghuluq bolsa nurni qobul qilghan emes*» dégennimu bildüridu. ■ **1:5** Yuh. 3:19. □ **1:6** «*Bir adem Xudadin keldi*» – grék tilida «*Bir adem Xudadin ewetildi*». «*Uning ismi Yehya idi*» – Yehya peyghemberni körsitudu. «*Yehya*» dégen isim grék tilida hem ibraniy tilida «*Yuhanna*» – «*Perwerdigarning méhir-shepqiti*» dégen menini bildüridu. ■ **1:6** Mat. 3:1; Mat. 3:1; Mar. 1:2, 4; Luqa 3:3; 7:27; Yuh. 1:33. □ **1:9** «*Heqiqiy nur, yeni pütkül insanni yorutquchi nur dunyagha kéliwatqanidi*» – «*kéliwatqanidi*» dégenni qandaq yol bilen chüshen'gili bolidu? Bizningche, bu bir jeryanni körsitudu – yeni belkim awwal Meryemning balyatqusigha peyda bolup, tughlup andin Yehya peyghemberning özige bolghan guwahliqi bilen özining xizmitike kirish jeryani arqılıq «*kéliwatatti*». Bashqa bixil terjimisi «*Bu bolsa dunyagha kéléidighan herbir insanni yorutidighan heqiqiy nudur*». ■ **1:9** Yuh. 8:12; 9:5; 12:46. ■ **1:10** Ibr. 1:2; 11:3.

kelgen bolsimu, biraq uni öz xelqi qobul qilmidi. □

12 Shundaqtimu, u özini qobul qilghanlar, yeni öz namigha étiqad qilghanlarning hemmisige Xudan-
ing perzenti bolush hoquqini ata qildi. ■ **13** Uni qobul qilghan mushular ya qandin, ya etlerdin,
ya insan iradisidin emes, belki Xudadin törelgen
bolidu.□

14 Kalam insan boldi hem arimizda makanlashti
we biz uning shan-sheripige qariduq; u shan-
sherep bolsa, Atining yénidin kelgen, méhir-shepqet

□ **1:11** «U öziningkilerge **kelgen bolsimu, biraq uni öz xelqi qobul qilmidi**» — «öziningkiler» dégenlik alem we uningda bar bol-

ghan nersilerning hemmisini körsitudu. Hemmisi Mesihningkidur, chünki Xuda alemning hemmisini u arqliq yaratqanidi, shun-
daqla uning bashqurushiga tapshurghanidi. «**öz xelqi**» — Israil xelqi, yeni Yehudiy xelqi, grék tilida «özidikiler» bilen ipadilinidu.

■ **1:12** Yesh. 56:5; Rim. 8:15; Gal. 3:26; 2Pét. 1:4; 1Yuh. 3:1. □ **1:13** «Uni qobul qilghan mushular ya qandin, ya etlerdin, ya insan iradisidin emes, belki Xudadin törelgen bolidu» — (1) «qandin ... törelgen emes» (grék tilida «qanlardin emes»)

— démek, melum bir millettin bolghanliqidin emes. Mesilen, bezi ademler: «Men Xuda alahide tallighan xelq bolghan Yehudiylardin (yaki «kahin ailisi» qatarliqlardin) bolghachqa Xudaning perzen-
timen» dep xata oylaydu («Ros.» 17:26ni körung). (2) «etlerdin ... törelgen emes» — bizningche bu ibare insanning öz tirishish-tir-
mishishlirini körsitudu. Mesilen köp ademler: «Men Xudaning Musa peyghemberge chüshürgen qanunigha emel qilishqa tiriship,
Xudaning perzenti bolimen» dep xata oylaydu. «rimliqlargha»diki «kirish söz»imizdiki «etler» toghruluq izahatimizni körung. (3) «in-
sanning (grék tilida «erkek insan»ning) xahishidin ... törelgen emes» — démek, herqandaq bir insan (meyli peyghember, meyli kahin
meyli jamaettiki birer erbab bolushidin qet'iynezer), bashqa bir
insanni Xudaning perzenti qilalmaydu. Uningdin bashqa, héchkim
«öz iradisi bilen» özini Xudaning perzenti qilalmaydu. (4) «Xudadin
törilish», yeni «qayta tughulush» toghruluq 3:1-22-ayetni körung.

we heqiqetke tolghan birdinbir yégane Oghliningkidur. □ ■ 15 (Yehya uninggha guwahliq bérip:
 — Mana, men *silerge*: «Mendin kéyin kelguchi menden üstündür, chünki u men dunyagha kéléshtin burunla bolghanidi» déginim del mushu kishidur!
 — dep jar qildi) □ ■ 16 Chünki hemmimiz uningdiki tolup tashqanlardin iltipat üstige iltipat alduq. □ ■

17 Chünki Tewrat qanuni Musa *peyghember* arqılıq yetküzülgendili; lékin méhir-shepget we heqiqet

□ 1:14 «Kalam **insan boldi**» — «insan» mushu yerde «et igisi» yaki «ten» bilen ipadilinidu. «Kalam **insan boldi hem arimizda makanlashti**» — grék tilida «kalam ten (et) boldi we arimizda chédir tiki». «Chédir» dégen söz mushu yerde shübhisizki, Eysanıng insanlarning arisida hazır bolushi Musa peyghemberning dewride Xuda Özining «muqeddes chédir»ida turup, Öz xelqi arisida hazır bolghinigha oxshash ikenlikini körsitudu. «**biz uning shan-sheripige qariduq; u shan-sherep bolsa, Atining yénidin kelgen, méhir-shepget we heqiqetke tolghan birdinbir yégane ognliningkidur**» — «Ata» mushu yerde Xuda'Atini körsitudu, elwette. ■ 1:14 Yesh. 7:14; Mat. 1:16; 17:2; Luqa 1:31; 2:7; Kol. 1:19; 2:9; 2Pét. 1:17. □ 1:15 «Mendin kéyin kelguchi menden üstündür, chünki u men dunyagha kéléshtin burunla **bolghanid**» — démisekmu, Yehya peyghember Eysa Mesihdin alte ay burun tughulghan («Luqa» 1:26-45ni körüng); lékin Mesih «uning bolghinidin ilgiri bolghan». ■ 1:15 Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yuh. 1:26,30. □ 1:16 «hemmimiz **uningdiki tolup tashqanlidirin iltipat üstige iltipat alduq**» — menisi belkim «uningdiki tolup tashqan méhir-shepget we heqiqettin iltipat üstige iltipat alduq» dégenlikтур. 17-ayetni körüng. «Iltipat üstige iltipat» dégen ibare Musanıng «Mis.» 33:3de éytqan sözidin élin'ghan. ■ 1:16 Kol. 2:10.

Eysa Mesih arqiliq yetküzüldi. □ ■ 18 Xudani héchkim körüp baqqan emes; biraq Atining quchiqida turghuchi, yeni birdinbir Oghul Uni ayan qildi. □ ■

*Yehya peyghemberning guwahliqi
Mat. 3:1-12; Mar. 1:2-8; Luqa 3:15-17*

19 Yérusalémdiki Yehudiylar Yehyadin «Sen kim-sen?» dep sürüshte qilishqa kahinlar bilen Lawiy-larni uning yénigha ewetkende, uning ulargha jawaben bergen guwahliqi mundaq idi: □ ■

□ 1:17 «méhir-shepget we heqiqet Eysa Mesih arqiliq yetküzüldi» — «Mesih» bolsa peyghemberlerning aldin éytishiche, Xuda teripidin ewetilgen, haman bir küni kélip menggü hökümranlıq qilidighan Padishahni we Qutquzghuchi-Nijatkarni körsitudu. «Tebirler»ni körüngler. ■ 1:17 Mis. 20:1. □ 1:18 «Atining quchiqida turghuchi, yeni birdinbir Oghul Uni ayan qildi» — bezi kona köchürmilerde «Atining quchiqida turghuchi, yeni Özi birdinbir Xuda bolghuchi Uni ayan qildi» déyildi. Bu ikki wariyantning emeliyyette chong perqi yoq (1:1-4ni körüng. «Xudanıñ Oghlı»da némila bolmisun xudaliq tebiiti bardur. ■ 1:18 Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 11:27; Yuh. 6:46; 1Tim. 6:16; 1Yuh. 4:12. □ 1:19 «Yérusalémdiki Yehudiylar» — belkim Yehudiylarning aqsaqalliri we mötiwerliri körsitudu. «Sen kimsen?» — bu soalning «Sen özüñ togruluq néme deysen?» Peyghembermusen yaki Xuda ewetidighan Mesih-qutquzghuchimusen» dégendek ichki menisi bar idi. Lékin ular uning bergen jawabigha ishinishke teyyar emes idi. Mesilen, «Mat.» 21:25-27ni körüng. «kahinlar bilen Lawiyalar» — «kahinlar» ibadetxanida qurbanlıq xizmitini qilghuchilar idi; «Lawiyalar» («Lawiy» qebilisidin bolghanlar) kahinlarǵha Yardemchi rolda idi. «Tebirler»ni körüng. ■ 1:19 Yuh. 5:33.

20 U étirap qilip, héch ikkilenmey: — «Men Mesih emesmen» — dep éniq étirap qildi. □ ■

21 Ular uningdin:

— Undaqta özüng kim bolisen? Ilyas *peyghem-bermusen?* — dep soridi.

— Yaq, men u emesmen, — dédi u.

— Emise, sen héliqi peyghembermusen? — dep soridi ular.

U yene: — Yaq! — dédi. □

22 Shunga ular uningdin:

— Undaqta, sen zadi kim bolisen? Bizni ewetkenlerge jawab bérishimiz üçhün, *bizge éytqin*, özüng toghruluq néme deysen? — dep soridi.

23 Yehya mundaq jawab berdi:

— Yeshaya peyghember burun éytqandek, chölde «Rebning yolini tüz qilinglar» dep towlaydighan awazdurmen! □ ■

24-25 Emdi Yérusalémdin ewetilgenler Perisiylerdin

□ **1:20** «U étirap qilip, héch ikkilenmey... dep éniq étirap qildi» — «héch ikkilenmey» grék tilida «inkar qilmay» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **1:20** Yuh. 3:28; Ros. 13:25. □ **1:21**

«sen héliqi peyghembermusen?» — bu soal Musa peyghember aldin'ala éytqan, özining ornini basidighan, shundaqla özidin yuqiri turghan peyghemberni körsitudu («Qan.» 18:15-22). Emelyiette bolsa, Musaning «shu peyghember» toghruluq béschariti Mesihning özide emelge ashuruldi. □ **1:23** «Yeshaya peyghember burun éytqandek, chölde «Rebning yolini tüz qilinglar» dep towlaydighan awazdurmen!» — Yeshaya öz kitabidiki 40:3-ayette bayan qilghan «Perwerdigarning yoli» yaki «Rebning yoli» bolsa, Qutquzghuchi-Mesihning yolini körsitudu. Démek, Yehyaning xizmiti Reb Eysa üçhün towa qilidighan xelqni teyyarlashtin ibaret idi. U hetta kemterlik bilen özi toghruluq «Men peyghember» démeydu, «Men nahayiti bir awazmen, xalas» deydu. ■ **1:23** Yesh. 40:3; Mat. 3:3; Mar. 1:3; Luqa 3:4.

idi. Ular yene Yehyadin:

— Sen ya Mesih, ya Ilyas yaki héliqi peyghember bolmisang, néme dep kishilerni sugha chömöldürisen? — dep soridi. □ ■

26 Yehya ulargha mundaq dep jawab berdi:

— Men kishilerni sughila chömöldürimen, lékin aranglarda turghuchi siler tonumighan birsi bar; ■ **27** u mendin kéyin kelgüchi bolup, men hetta uning keshining boghquchini yéshishkimu layiq emesmen!

28 Bu ishlar Iordan deryasining sherqiy qétidiki Beyt-Aniya yézisida, yeni Yehya peyghember kishilerni sugha chömöldürüwatqan yerde yüz bergenidi.

Xudaning qozisi

29 Etisi, Yehya Eysanining özige qarap kéliwatqanlıqini körüp mundaq dédi:

□ **1:24-25** «Yérusalémdin ewetilgenler Perisiylerdin idi» — «Perisiyler» Yehudiy dinigha tewe bolghan, Tewrat tüzümlirige qattiq riaye qılıshqa tirishidighan mezheptiki kishiler. «néme dep kishilerni sugha chömöldürisen?» — Yehudiy xelqining arisidiki «Rabbilar» (ustazlar) xéli burun mundaq bir adet békitkenki, eger bashqa milletler («yat eller») din bolghanlar «Tewrat-Zébur étiqadi»ni qobul qilay dése, awwal xetne qilinishi, andin bixil «sugha chömöldürüş» qobul qılıshi kérek idi. Lékin hazır «sugha chömöldürüş» qobul qılıshi kérek bolghanlar butperes «yat eller» emes, belki özliri qobul qılıshi kérek! Yehya peyghember yürgüzgen «sugha chömöldürüş» kishilerning öz gunahlirigha bolghan iqrartowisini, shundaqla Qutquzghuchi-Mesihning kélishige bolghan étiqadini ipadilesh yoli idi (mesilen, «Mat.» 3:2-12ni körün).

■ **1:24-25** Qan. 18:18. ■ **1:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Ros. 1:5; 11:16; 19:4.

— Mana, pütkül dunyaning gunahlirini élip tashlaydighan Xudanining qozisi! □ ■ 30 Mana, men silerge: «Medin kéyin kelguchi birsi bar, u mendin üstündür, chünki u men dunyada bolushtin burunla bolghanidi» déginim del mushu kishidur! □ 31 Men burun uni bilmisemmu, lékin uni Israilgha ayan bolsun dep, kishilerni sugha chömöldürgili keldim.

32 Yehya yene guwahliq bérip mundaq dédi:

— Men Rohning paxtek halitide asmandin chüshüp, uning üstige qon'ghanlıqını kördüm. □ ■ 33 Men eslidi uni bilmigenidim; lékin méni kishilerni sugha chömöldürüşke Ewetküchi manga: «Sen Rohning chüshüp, kimning üstige qon'ghanlıqını körseng, u kishilerni Muqeddes

---

□ 1:29 **«pütkül dunyaning gunahlirini élip tashlaydighan...»** — grék tilida «pütkül dunyaning gunahını élip tashlaydighan ...». **«pütkül dunyaning gunahlirini élip tashlaydighan Xudanining qozisi!»** — Tewrattiki qurbanlıqlar Mesih bilen axirlıshıdu, chünki u eng axırkı «qurbanlıq qoza»dur. Bu toghruluq «Yar.» 22:7-8, «Mis.» 12:1-3, «Yesh.» 53:7 we Tewrattiki bashqa yerlerde besharet bérilgen. ■ 1:29 Yesh. 53:5, 7; Yuh. 1:36. □ 1:30 **«Medin kéyin kelguchi birsi bar, u mendin üstündür, chünki u men dunyada bolushtin burunla bolghanidi»** — démisekmü, Yehya peyghember Eysa Mesihdin alte ay burun tughulghan («Luqa» 1:26-45ni körüng); lékin Mesih «uning bolghinidin ilgiri bolghan». □ 1:32 **«Men Rohning paxtek halitide asmandin chüshüp, uning üstige qon'ghanlıqını kördüm»** — «Roh» — Xudanining Muqeddes Rohi. ■ 1:32 Mat. 3:16; Mar. 1:10; Luqa 3:22.

Rohqa chömöldürgüchi bolidu!» dégenidi. □
34 Men derweqe shu ishni kördüm, shunga uning heqiqeten Xudaning Oghli ikenlikige guwahliq berdim!□

Eysaning deslepki muxlislari

35 Etisi, Yehya ikki muxlisi bilen yene shu yerde turatti. **36** U u yerdin méngip kétiwatqan Eysani körüp:

— Qaranglar! Xudaning qozisi! — dédi. ■ **37** Uning bu sözini anglighan ikki muxlis Eysaning keynidin méngishti. **38** Eysa keynige burulup, ularning egiship kéliwatqinini körüp ulardin:

— Néme izdeysiler? — dep soridi.

Ular:

— Rabbi (bu *ibraniyche* söz bolup, «ustaz» dégen menide), qeyerde turisen? — dédi.

39 — Bérip körünglar, — dédi u. Shuning bilen, ular bérip uning qeyerde turidighanlıqını kördi we u

---

□ **1:33** **ményi kishilerni sugha chömöldürüşke Ewetküchi** — «Yehyani sugha chömöldürüşke Ewetküchi» — Xudadur. «Sen Rohning chüshüp, kimning üstige qon'ghanlıqını körseng,...» — «Roh» — Xudaning Muqeddes Rohi. «Sen Rohning chüshüp, kimning üstige qon'ghanlıqını körseng, u kishilerni Muqeddes Rohqa chömöldürgüchi bolidu!» — Yehyaning mushu guwahliqi Mesihni körstidu; chünki Mesih Muqeddes Rohini töküshi bilen nijat élip kélidighan «yéngi ehde»ni tüzgüchidur («Yer.» 31:31-34, «Ez.» 36:25-27, «Yesh.» 32:15-20 we bashqilar). □ **1:34** «Xudaning Oghli» — bu nam hergizmu Xuda bilen Eysa otturisidiki jismaniy jehettiki ata-balılıq munasiwetni emes, belki rohiy jehettiki munasiwetni bildüridu. «Tebirler»nimu körüng. «Xudaning Oghli» bezi kona köchürülmilerde «Xudaning tallighini» déyilidu. ■ **1:36** Yesh. 53:7; Yuh. 1:29; Ros. 8:32

küni uning bilen bille turdi (bu waqit shu künning oninchi saiti idi). □

40 Yehya *peyghemberning* yuqiriqi sözini anglap, Eysaning keynidin mangghan ikkiylenning biri Simon Pétrusning inisi Andriyas idi. **41** Andriyas awwal öz akisi Simonni tépip, uninggha:

— Biz «Mesih»ni taptuq! — dédi («Mesih»ibraniyche söz bolup, grék tilida «Xristos» dep terjime qilinidu) □ **42** we akisini Eysaning aldigha élip bardi. Eysa uninggha qarap:

Sen Yunusning oghli Simon; buningdin kényin «Kifas» dep atilisen, — dédi (menisi «tash»tur). □ ■

Filip we Nataniyelning chaqirttilishi

43 Etisi, Eysa Galiliye ölkisige yol almaqchi idi. U Filipni tépip, uninggha:

— Manga egiship mang! — dédi **44** (Filip Beyt-Saidaliq bolup, Andriyas bilen Pétrusning yurdishi idi). ■ **45** Filip Nataniyelni tépip, uninggha:

-
- **1:39** «oninchi saet» — Yuhanna bayanida «Rim waqtı»ni ishlitudu (buninggha ispat bar). Shunga bu waqit etigen saet on bolsa kérek. □ **1:41** ««Mesih»ibraniyche söz bolup, grék tilida «xristos» dep terjime qilinidu» — «Xristos» derweqe grék tilida «mesih qilin'ghan», «may sûrülgen» dégen menide. Kéyin, dunyawi étiqadchi jamaetning bezliri Eysani «Eysa Mesih», bashqa beziliri (grék tilidiki teleppuzgha egiship) «Yeysus Xristos» deydu. Yehudiy étiqadichlar: «Yeshua Méshiyah» deydu. □ **1:42** «Sen Yunusning oghli Simon» — «Yunus» grék tilida «Yonah». Bezi kona köchürmilerde «Yuhanna» sheklide körülidu. «kéyin «Kifas» dep atilisen» — «Kifas»ibraniyche söz bolup, grék tilida «Pétrus» dep terjime qilinidu; lékin «Kifas»ibraniytilida her türlük tashni bildürudu, «Pétros» grék tilida herxil kichik tashni bildürudu.
- **1:42** Mat. 16:18. ■ **1:44** Yuh. 12:21.

— Musa peyghember Tewratta we bashqa peyghemberlermu *yazmilarida* besharet qilip yazghan zatni taptuq. U bolsa Yüsüpnинг oghli Nasaretlik Eysa iken! — dédi. □ ■

46 Biraq Nataniyel:

— Nasaret dégen jaydin yaxshi birnéme chiqamdu?! — dédi.

Kélip körüp baq! — dédi Filip.

47 Eysa Nataniyelning özining aldigha kéliwatqanlıqını körüp, u togruluq:

— Mana, ichide qilche hiyle-mikrisi yoq heqiqiy bir Israilliq! — dédi.

48 Nataniyel: — Méni qeyérimdin bilding? — dep soridi.

Eysa uningha jawab bérip: — Filip séni chaqirishtin awwal, séning enjür derixining tüwide olturghanlıqingni körgenidim, — dédi.

49 Nataniyel jawaben: — Ustaz, sen Xudanıng Oghli, Israilning Padishahisen! — dédi. □

50 Eysa uningha jawaben:

— Séni enjür derixining tüwide körgenlikimni éytqanlıqım üçhün ishiniwatamsen? Buningdinmu chong ishlarnı körisen! — dédi **51** we yene:

— Berheq, berheq silerge éytip qoyayki, siler asmanlar échilip, Xudanıng perishtilirining Insan'oghlining üstdin chiqip-chüşüp

□ **1:45** «Filip Nataniyelni tépip,...» — «Nataniyel» Injildiki bashqa bayanlarda «Bartolomay» (Tolmayning oghli) dep élinidu. ■ **1:45**

Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Qan. 18:18; 2Sam. 7:12; Yesh. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Yer. 23:5; 33:14; Ez. 34:23; Dan. 9:24; Zek. 6:12; 9:9. □ **1:49** «Ustaz» — grék tilida «rabbi».

yüridighanlıqını körisiler! — dédi. □ ■

2

Kana yézisidiki toy ziypiti

¹ Üchinchi küni, Galiliyediki Kana yézisida bir toy boldi. Eysaning anisi *Meryem* u yerde idi
² hem Eysa we uning muxlislirimu toygha teklip qilin'ghanidi.

³ Toyda sharab tügep qalghanda, Eysaning anisi uninggha:

— Ularning sharabliri tügep qaptu, — dédi. □

-
- **1:51 «Insan'oghli»** — Muqeddes yazmilarda (Tewratta) «Insan'oghli» dégen ibare aldin éytighan, dunyani qutquzuzqa kéléidighan «Mesih»ni körsetkenidi (mesilen, «Dan.» 7:13-14). Tewrat-Zebur boyiche, bu Ewetilgütchining Xudanıng kück-qudriti we shan-sheripi bilen ershtin chüshüp, pütkül insanlarnı menggü bashquridighanlıqi aldin éytighan. Uningdin muhim, bizningche, Eysa Mesihning bu namni özi heqqide köp ishlitishi özining toluq insan ikenlikini, insaniyet bilen bir ikenlikini tekitlesh üçün idi. Chünki ersh teripidin éytqanda ajayib ish shuki, gerche u ezeldin «Xudanıng Oghli» bolghan bolsimu, u hazır yene «insanning oghli»mu idi. «Tebirler»ni körün. **«siler asmanlar échilip, Xudanıng perishtilirining Insan'oglining üstidin chiqip-chüshüp yüridighanlıqını körisiler!»** — mushu yerde bizningche Mesih «Yar.» 28:12ni közde tutidu. Hezriti Yaqup alametlik bir chüshni körgen. Chüshte u yer üstide turup asman'gha yétidighan bir pelempeyni körgen, perishtiler uning üstidin «chiqip-chüshüp turattı». Démek, Eysa Mesih özi del shu «asman'gha yétidighan pelempey»dur.
- **1:51 Yar. 28:12. □ 2:3 «Ularning sharabliri tügep qaptu»** — mushundaq ish toy igisini chongqur xijaletke qoyupla qalmay, gahi ehwallarda qız tereptikiler yigit tereptikilerning üstidin dewa qılıshi mumkin idi.

4 Eysa uninggha: — Xanim, méning sen bilen néme karim? Méning waqtı-saitim téxi kelmidi, — dédi. □

5 Anisi chakarlargha:

— U silerge néme qil dése, shuni qilinglar, — dédi.

6 Emdi shu yerde Yehudiylarning taharet aditi boyiche ishlitilidighan, herbirige ikki-üch tungdin su sighidighan alte tash kùp qoyulghanidi. □

7 Eysa chakarlargha:

— Küplerge su toldurunglar, — dédi.

Ular küplerni aghzighiche toldurushti. **8** Andin u ulargha yene:

— Emdi buningdin usup toy bashqurghuchigha béringlar, — dédi.

Ular uni apirip berdi.

□ **2:4 «Xanim, méning sen bilen néme karim?»** — Mesihning bu sözi bizni heyran qaldurushi mumkin. Némishqa Eysa öz anisigha shundaq gep qilidu? Meryem öz oghlining Mesih ikenlikini biletti. Lékin u belkim: «Bu méning oglum, men uning anisi, choqum méning telipimni orunlishi kérek» dep oylishi mumkin idi. Lékin Xudanining padishahliqi ichide bizning Xudanining melum adimi bilen bolghan birer «jismaniy munasiwet»ning héchqandaq inawiti yoqtur; peqet Xudanining Mesihde bolghan méhri-shepqitige iman-ishench baghlisaq, andin uningdin birer nerse telep qilishqa bolidu. Meryemning xapa bolmasliqi we 5-ayettiki imanlıq sözlerni éytishi uning bu muhim nuqtini obdan chüshinip yetkenlikini ispatlaydu. **«Méning waqtı-saitim téxi kelmidi»** — «méning waqtı-saitim» dégen ibare adette Mesihning ölümü, tirilishi we asman'gha kötürülüşini körsitudu. Közde tutulghini Eysaning bu ishlar arqılıq «ulughandurulushi»dur — 12:23, 27, 28, 31ni körüng. Shunga mushu yerde belkim «men ashkare qilnidighan waqit téxi kelmidi» dégendek menide bolushi mumkin. «Yh.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ni körüng. □ **2:6 «ikki-üch tung»** — grék tilida «ikki-üch «métrét»». Herbir kùpke 80-100 litr su sighidu, jemiy 480-720 litr su bar idi.

⁹ Toy bashqurghuchi sharabqa aylandurulghan sudin tétip körgende (u uning qeyerdin keltürülgénlikini bilmidi, emma buni su toshughan chakarlar bilettili) toy bashqurghuchi toyi boluwatqan yigitni chaqirip, ¹⁰ uninggha:

— Herbir *toy qilghuchi* yaxshi sharabni toyning beshida quyidu, andin méhmanlar qan'ghuché ichkendin kétin, nachirini quyidu. Ejeba, sen yaxshi sharabni mushu chaghqiche saqlapsen! — dédi.

¹¹ Bu bolsa, Eysa körsetken möjizilik alametlerning deslepksisi bolup, Galiliyening Kana yézisida körsitilgenidi. Buning bilen u özining shan-sheripini ayan qildi, we uning *muxlisliri* uninggha étiqad qildi. □ ¹² Bu ishtin kétin u, anisi, iniliri we muxlisliri bilen Kepernahum shehirige chüshüp, u yerde birnechche kün turdi.

Soda-sétiq qilghuchilarining ibadetxanidin qoghlinski

Mat. 21:12-13; Mar. 11:15-17; Luqa 19:45-46

¹³ Yehudiyarning «ötüp kétish héyi»gha yéqin

□ **2:11 «Bu bolsa, Eysa körsetken möjizilik alametlerning deslepksisi bolup,...»** — «Yuhanna»da alahide xatirilen'gen «möjizilik alamet» yaki «möjizilik belge»ler jemiy yette bolup, herbiri Eysa Mesihning heqiqiy salahiyitudin bir teripini körsitidighan möjizidur. **«Buning bilen u özining shan-sheripini ayan qildi, we uning muxlisliri uninggha étiqad qildi»** — «uning muxlisliri uninggha étiqad qildi» déyilgini bilen, kétinkı nurghun ishlar muxlislarning bu étiqadining muqim emes, belki intayin nazuk ikenlikini ispatlaydu, elwette.

qalghanda, Eysa Yérusalémha bardi. □ 14 U ibadetxana *hoylilirida* kala, qoy we kepter-paxtek satquchilarни hem u yerde olturghan pul téigkeitkühilerni kördi. □ ■ 15 U tanidin qamcha yasap, ularning hemmisini qoy-kaliliri bilen qoshup ibadetxanidin heydep chiqardi. Pul téigkeitkühilerning pullirini chéchip, shirelirini örütwetti 16 we paxtek-kepter satquchilargha:

— Bu nersilerni bu yerdin élip kétish! Atamning öyini soda-sétiq öyi qilishiwalma! — dédi. □

17 Buni körgen muxlisliri *Zeburda* mundaq pütülginiini ésige élishti:

«Séning muqeddes öyüngge bolghan otluq muhebbitim özümni chulghiwaldi!». □ ■

□ 2:13 «ötüp kétish hétyi» — («pasxa» hétyi) — bu Yehudiylarning Musa peyghemberning yéteklishi arqılıq özlirining Misirdiki qulluq hayatidin qutulghan künini xatirilesh hétyi bolup, eyni waqitta Yehudiy erlarning hemmisi Yérusalémha bérip, ibadetxanida qurbanliqlirini soyup, héytni shu yerde ötküzüshi kérek idi. «Mis.» 12-babni körüng. □ 2:14 «ibadetxana» — peqet Yérusalémdiki muqeddes ibadetxanini körsitidu. Bu ibadetxanini Sulayman padishah birinchi bolup miladiyedin ilgiriki 950-yili qurghanidi; andin Yehudiylar Pars impériyesi teripidin sürgün bolushidin qaytip kelgende, yeni miladiyedin ilgiriki 520-yili qayta qurghanidi. Bu ibadetxanini Hérod padishah burunqidinmu heywetlik qilip qurup chiqqanidi. Xudaning emri boyiche, peqet Yérusalémdiki bu ibadetxanidila qurbanlıq qilishqa bolatti. «kala, qoy we kepter-paxtek» — bularni qurbanlıqlar üçün satattı.

■ 2:14 Mat. 21:12; Mar. 11:15; Luqa 19:45. □ 2:16 «Atamning öyini soda-sétiq öyi qilishiwalma!» — «Zek.» 14:20-21ni körüng.

□ 2:17 «séning muqeddes öyüngge bolghan otluq muhebbitim özümni chulghiwaldi!» — «Zeb.» 69:9ni körüng. ■ 2:17 Zeb. 69:9

18 Shuning bilen Yehudiylar u ishlargha inkas bildürüp uningdin:

— Bundaq ishlarni qilghanikensen, qéni, bizge néme möjizilik alametni körsitip bérisen?! — dep soridi.■

19 Eysa ulargha jawab béríp:

— Ushbu ibadetxanini chuwwetsenglar, men üch kün ichide uni yéngiwashtin qurup chiqimen, — dédi.□ ■

20 Shuning bilen bu Yehudiylar yene uninggha:

— Bu ibadetxanini yasawatqili hazarighiche qiriq alte yil bolghan tursa, sen uni qandaqsige üch kündila qurup chiqalaysen?! — dédi.

21 Halbuki, uning «ibadetxana» dégini uning öz ténnini körsetkenidi. **22** Shunga, u ölümdin tirilgendifin keyin, muxlisliri uning bu déginini ésite aldi we shundaqla muqeddes yazmilardiki bu heqtiki besharetke hemde Eysanining éytqan sözige ishendi.■

23 Ötüp kétish héytida, nurghun kishiler uning Yérusalémda körsetken möjizilik alametlerni körgen bolup, uning namigha étiqad qilishti. **24** Lékin Eysa pütkül insanlarning *qelbing* qandaq ikenlikini

■ **2:18** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; Yuh. 6:30. □ **2:19** «Ushbu **ibadetxanini chuwwetsenglar, men üch kün ichide uni yéngiwashtin qurup chiqimen**» — Eysa éytqan bu alamet u keyin éytqan «Yunus peyghemberde körülgén alamet-karamet»ke oxshash bolup, özining ölümü we tirilishini körsitudu (mesilen, «Mat.» 12:39ni körüng). ■ **2:19** Mat. 26:61; 27:40; Mar. 14:58; 15:29. ■ **2:22** Luqa 24:8.

bilgechke, özini ulargha tapshurmuytti. □ 25 Insan toghruluq héchkimning uninggha guwahliq bérishining hajiti yoq idi; chünki u insanlarning qelbide néme bar ikenlikini özi bilettei. ■

3

Qaytidin törilish

¹ Yehudiylar kéngeshmisining Perisiylerdin bolghan Nikodim isimlik bir yolbashchisi bar idi. ² Bu adem bir kéchisi Eysaning aldigha kélip:

— Ustaz, séning Xudadin kelgen telim bergüchi ikenlikingni bilimiz. Chünki Xuda uning bilen bille bolmisa, héchkimning sen körsetken bu möjizilik alametlerni körsitishi qet'iy mumkin emes, — dédi. □ ■

³ Eysa uningha jawaben:

□ 2:24 «Lékin Eysa pütkül insanlarning qelbining qandaq ikenlikini bilgechke, özini ulargha tapshurmuytti» — bu bayandin «xush xewer»diki axirqi meqsetni körgili bolidu. Eysa Mesih insanlarga bext-beriket emes, belki özini ata qilishni yaki «tapshurush»ni xalaydu. Lékin insan özi tüptin özgertilmise, téxi kona gunahiy tebiette bolsa, «özini tapshurush» qet'iy mumkin bolmaytti. Herbir insan rohta «qayta tughulushi» kérek — bu 3-babning chong témisidur. ■ 2:25 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zeb. 7:9; 103:14; Yer. 11:20; 17:10; 20:12; Yuh. 6:64. □ 3:2 «Ustaz» — Ibraniy tilida «Rabbi», «ustaz» dégen menide. ■ 3:2 Yuh. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Ros. 10:38.

— Berheq, berheq, men sanga shuni éytip qoyayki, héchkim yuqiridin tughulmighiche, Xudaning padishahliqini körelmes! — dédi.□

⁴ Nikodim:

— Adem qérighinida qandaqmu qaytidin tughulsun? Anisining qorsiqigha qayta kirip tughulushi mumkinmu?! — dep soridi.

⁵ Eysa mundaq jawab berdi:

— Berheq, berheq, men sanga shuni éytip qoyayki, hem sudin, hem Rohtin tughulmighiche, héchkim Xudaning padishahliqigha kirelmes! ■ ⁶ Ettin tughulghan bolsa ettur; rohtin tughulghan bolsa rohtur. ■ ⁷ Sanga: «Yuqiridin tughulushunglar kerek» déginimey heyran qalma. ⁸ Shamal xalighan terepke soqidu, sen uning awazini anglaysen, lékin qeyerdin kélép, qeyerge baridighinini bilmeysen. Rohtin tughulghan herbirimu shundaqtur.□

⁹ Nikodim yene jawaben Eysagha:

— Bu ishlar qandaqmu mumkin bolar? — dédi.

¹⁰ Eysa uninggha jawaben mundaq dédi:

— «Sen Israilning ölimasi turup, bunimu

□ **3:3 «héchkim yuqiridin tughulmighiche, Xudaning padishahliqini körelmes!»** — «yuqiridin» dégen söz grék tilida yene «qaytidin» dégennimu bildüridu we shübhisiszki, mushu yerde **bu ikki menini öz ichige alidu.** ■ **3:5 Tit. 3:5.** ■ **3:6 Rim. 8:5.**

□ **3:8 «Shamal xalighan terepke soqidu, sen uning awazini anglaysen, lékin qeyerdin kélép, qeyerge baridighinini bilmeysen. Rohtin tughulghan herbirimu shundaqtur»** — grék tilida «shamal» we «roh» birla söz bilen ipadilinidu. Eysanining bu ayettiki küchlük sözlirini «qoshumche söz»imizde bir-birlep sherhleymiz.

bilmemsen? □ 11 Berheq, berheq, men sanga shuni éytip qoyayki, biz bilginimizni éytimiz we körginimizge guwahliq bérírimiz, lékin siler bizning guwahliqimizni qobul qilmaysiler. □ ■ 12 Silerge zémindiki ishlarni éytsam ishenmigen yerde, ershtiki ishlarni éytsam qandaqmu ishinisiler? 13 Özi ershte bolup, ershtin chüshküchidin, yeni Insan'oghlidin bashqa héchkim ershke chiqmidi. □ ■ 14 Musa chölde *tuch* yilanni kötürgendek, Insan'oghlimu oxshashla shundaq

-
- **3:10** «*Sen Israelning ölimasi*» – bu söz belkim Nikodimning Israel ichide seviyisi eng yuqiri Tewrat ustazi ikenlikini körsitishi mumkin. □ **3:11** «*biz bilginimizni éytimiz we körginimizge guwahliq bérírimiz, lékin siler bizning guwahliqimizni qobul qilmaysiler*» – némishqa Eysa Nikodimgha shunche éghir tenbih bérídu? Uning bu bayanidin ikki muhim soal chiqidu: «*biz*» kim?, «*siler*» kim? Bular toghrisida «*qoshumche söz*»imizde toxtilimiz. ■ **3:11** Yuh. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24. □ **3:13** «*Özi ershte bolup, ershtin chüshküchidin, yeni Insan'oghlidin bashqa héchkim ershke chiqmidi*» – bezi kona köchürmilerde «*özi ershte bolup*» dégen söz tépilmaydu. ■ **3:13** Yuh. 6:62; Ef. 4:9.

égiz kötürlüshi kérek. □ ■ 15 Shundaq bolghanda, uninggha étiqad qilghanlarning hemmisi halak bolmay, menggülüç hayatqa érisheleydu». □ ■

16 Chünki Xuda dunyadiki insanlarni shu qeder söyiduki, Özining birdinbir yégane Oghlini pida bolushqa berdi. Meqsiti, uninggha étiqad qilghan herbirining halak bolmay, menggülüç hayatqa érishishi üchündür. □ ■ 17 Xuda Oghlini dunyadiki insanlarni gunahqa békítish üçhün emes, belki ularning u arqılıq qutquzulushi üçhün dunyagha ewetti. ■ 18 Kimki uninggha étiqad qilghuchi bolsa, gunahqa békitmeydu; lékin étiqad qilmighuchi bolsa alliqachan gunahqa békitilgendifur; chünki u

□ 3:14 «Musa **chölde tuch** yilanni kötürgendek, Insan'oghlimu oxshashla shundaq égiz kötürlüshi kérek» – oqurmenler tilgha élin'ghan bu weqening tepsilatlrini «Chöl.» 21:4-9de tapalaydu. Israillar gunah sadir qilghanda, Xuda ulargha terbiye bérish üçhün arisigha yilanlarni ewetken. Yilanlar nurghun adem-lerni chaqqan, Musa Xudaning yolyoruqi bilen tuchtin bir yilan yasap, uni hasigha békítip, hasini égiz kötürüp Israilning bargahini aylinip mangghan. Yilanlarning zehiridin öley dep qalghanlar eger iman bilen shu tuch yilan'gha qarisa saqayghan. Bu weqe Eysaning kréstte kötürlüxige bersharet bolidu. Gunahidin öley dégenler Eysagha iman bilen qarisa (Eysa biz üçün gunahning özi qilin'ghan, 2Kor.5:21) gunahtin saqaytilidu – démek, menggülüç hayatqa erishidu. ■ 3:14 Chöl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yuh. 8:28; 12:32.

□ 3:15 «shundaq bolghanda, uninggha étiqad qilghanlarning hemmisi halak bolmay, menggülüç hayatqa érisheleydu» – Bu kimning sözi? Mesihning sözliri belkim 15-ayette toxtaydu. 16-21-ayetlerni rosul Yuhanna Muqeddes Rohning türkje-yolyoruqi bilen yazghan, dep ishinimiz. ■ 3:15 Yuh. 3:15. □ 3:16 «shu qeder söyiduki,...» – grék tilida yene «shu yol bilen söyiduki,...» dégen meninimu bildürudu. ■ 3:16 Yuh. 3:36; Luqa 19:10; Rim. 5:8; 8:31; 1Yuh. 4:9; 5:10. ■ 3:17 Luqa 9:56; Yuh. 9:39; 12:47; 1Yuh. 4:14.

Xudaning yekke-yégane Oghlining namigha étiqad qilmighan. ■ 19 We gunahqa békítish sewebi mana shuki, nur dunyagha kelgen bolsimu, insanlar nurni emes, belki qarangghuluqni yaxshi kördi; chünki ularning emelliri rezil idi. ■ 20 Chünki rezillik qilghuchi herbiri nurni yaman körüp we özining qilghan-etkenlirining ashkara qilinmasliqi üçün nurgha kelmeydu; 21 lékin heqiqetni yürgüzunguchi bolsa, emellirini Xudagha tayinip qilghanlıqı ayan bolsun dep, nurgha kéléldu. □ ■

Yehya peyghember yene guwahliq bérídu

22 Bu ishlardin kényin, Eysa muxlisliri bilen Yehudiye zéminigha bardı; u u yerde ular bilen bille turup, kishilerni chömüldürdü. ■

23 Shu chaghda Yehya *peyghembermu* Salim yézisining yénidiki Aynon dégen yerde kishilerni chömüldürüwatatti. Chünki u yerning süyi mol idi. Kishiler uning aldigha kéléship, chömüldürüşni qobul qilishatti ■ 24 (chünki shu chaghda Yehya téxi zindan'gha tashlanmaghanidi). ■

25 *shu waqitlarda* Yehyaning muxlisliri bir Yehudiy kishi bilen taharet qaidiliri toghrisida bes-munazire qiliship qaldi. 26 Andin muxlislardan Yehyaning yénigha kélép:

— Ustaz, Iordan deryasining u qétida sen bilen birge bolghan, özüng *teriplep* guwahliq bergen héliqi kishi mana hazır özi kishilerni

■ 3:18 Yuh. 5:24; 6:40,47; 20:31. ■ 3:19 Yuh. 1:5. □ 3:21

«Xudagha tayinip qilghanlıqı» — grék tilida «Xudada qilghanlıqı» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ 3:21 Ef. 5:8,13. ■ 3:22 Yuh.

4:1. ■ 3:23 Mat. 3:6; Mar. 1:5; Luqa 3:7. ■ 3:24 Mat. 14:3.

chömöldürüwatidu, we hemme adem uning yénigha kétishiwatidu, — dédi. □ ■

27 Yehya mundaq jawab berdi:

— Eger uninggha ershtin ata qilinmighan bolsa, insan héchnersige ige bolalmaydu. **28** Méning silerge: «Men Mesih emes, peqet uning aldida ewetilgenmen» déginimge özünglar guwahchisiler.

■ **29** Kélinchekni emrige alghuchi yigittur; qoldishi yigitning awazini kütidu; qoldash uning awazini anglap, qelbide tolimu xurseren bolidu. Shuninggha oxshash, mendimu xurserenlik tolup tashidu.

□ **30** Uning yüksilişi, méning ajizlishishim muquer-

□ **3:26** «Ustaz» — Grék tilida «rabbi». «... özüng teriplep guwahliq bergen héliqi kishi mana hazir özi kishilerni chömöldürüwatidu, we hemme adem uning yénigha kétishiwatidu» — némishqa Yehyaning muxlisliri shu Yehudiy kishi bilen bes-munazire qilip (25-ayet) bu soalni tughdurghan? Yehya bolsa Tewrat dewridiki eng axirqi, shundaqla eng ulugh peyghember hésablinidi. Yehya shu salahiyitide Tewrat («kona ehde»)tiki taharet ishlirini téxiche saqlap kelgenidi. Lékin Mesih «ichki taziliq»ni tekitleydighan telimi bilen «yéngi ehde»ni tonushturuwatqanidi. Shuning bilen shu bes-munaziride Yehyaning telimliri we Eysaning telimliri otturisidiki perqler tügishi mumkin idi. Yehyaning muxlislirining «xelq «Sendin waz kéchip, bu «yéngi adem»ning qéshigha baridu» déyishning meqsiti Yehyaning inawet-abruyini qoghdash idi, elwette. Lékin Yehyaning (27-31-ayettiki) jawabi «Bundaq oylap kétishning hajiti yoq, eksiche xushal bolushimiz lazim» idi. ■ **3:26** Mat. 3:11; Mar. 1:7; Luqa 3:16; Yuh. 1:15, 26, 34. ■ **3:28** Mal. 3:1; Mat. 11:10; Mar. 1:2; Luqa 1:17; 7:27; Yuh. 1:20, 21, 23. □ **3:29** «Kélinchekni emrige alghuchi yigittur; qoldishi yigitning awazini kütidu; qoldash uning awazini anglap, qelbide tolimu xurseren bolidu. Shuninggha oxshash, mendimu xurserenlik tolup tashidu» — mushu sözler bilen Yehya pöyghember Eysa Mesihni toy yigitige oxshitidu we: Özüm bolsam peqet toy yigitining qoldishimen, xalas, deydu.

rerdur. □

31 Üstündin kelguchi hemmidin üstündür. Zémindin kelguchi zémin'gha tewe bolup zémindiki ishlarni sözleydu. Ershtin kelguchi hemmidin üstündür; ■

32 Özining ershte körgen we anglighanliri bolsa, u bular togruluq guwahliq bérifu, biraq héchkim uning guwahliqini qobul qilmaydu. ■ **33** Halbuki, kimki uning guwahliqini qobul qilghan bolsa, Xudaning heq ikenlikigimu möhürini basqan bolidu . □ ■

34 Chünki Xuda ewetkini Xudaning sözlirini sözleydu; chünki Xuda Rohni *uninggha* ölcem bilen kemlep bermes. □ ■ **35** Ata Oghulni söyidu we

□ **3:30** «*Uning yüksilişi, méning ajizlishishim muqerrerdur*» — Yehyaning sözliri mushu yerde tügeydu, 31-36-ayetlerni rosul Yuhanna Muqeddes Rohning türke-yolyoruqi bilen yazghan, dégen pikirge mayilmiz. Bezi alimlar 32-34- yaki 32-36-ayetlernimu Yehya peyghemberning sözliri, dep qaraydu.

■ **3:31** Yuh. 8:23. ■ **3:32** Yuh. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Yuh. 5:10. □ **3:33** «*Kimki uning guwahliqini qobul qilghan bolsa, Xudaning heq ikenlikigimu möhürini basqan bolidu*» — «Xuda heq» dégen sözde közde tutulghini néme? Shübhisiszki, Xudaning eslide Qutquzghuchi-Mesih ewetimen, dep bergen nurghun wediliri hazır Eysada toluq emelge ashurulghan, dégenlik bolidu.

«Möhürini basqan» — birinchidin, bashqılargha «Xuda heqtur» dep éniq guwahliq béridighan we ikkinchidin, Xudaning guwahliqini qobul qilghuchi öz hayatida shu guwahliqni testiqlaydighan Xudaning Rohining ispatini köridu, shunga «Xuda heq» dep téximu küchlük guwahchi bolidu. ■ **3:33** Rim. 3:4. □ **3:34** «...chünki Xuda Rohni *uninggha* ölcem bilen kemlep bermes» — «Roh» — Xudaning Muqeddes Rohi. Démek, Xuda peyghemberlirige Öz Rohidin «ölchem bilen kemlep» ata qilghini bilen, Mesihge bolsa ölcimey bermekte. Bashqa birxil terjimisi: «Xuda Rohni ölchem bilen kemlep bermes» — démek, Injil dewrideride Xuda Mesih arqliq Muqeddes Rohini hemme étiqadchığa ölcimey ata qilidu. ■ **3:34**

Ef. 4:7.

hemme ishlarni uning qoligha tapshurghandur.

□ ■ 36 Oghulgha étiqad qilghuchi menggülük hayatqa igidur. Lékin Oghulgha itaet qilmighuchi hayatni héch körmeydu, belki Xudanining ghezipi shundaqlarning üstide turidu. ■

4

Eysa bilen Samariyelik ayal

¹ Emdi Perisiylerning «Eysaning muxlis qilip chömüldürgenliri Yehyaningkidin köp iken» dégen xewerni anglighinini Reb uqqandin keyin ■ ² (emeliyyette Eysa özi emes, muxlisliri chömüldüretti) ³ u Yehudiye ölkisidin chiqip yene Galiliyege ketti. ⁴ Emdi u yol üstide Samariye ölkisidin ötüshi kérek idi. □ ⁵ Shuning bilen u Yaqup öz oghli Yüsüpke bergen yerge yéqin bolghan Samariyening Sixar dégen bir shehirige keldi. ■ ⁶ Shu yerde «Yaqupning quduqi» bar idi. Eysa sepiride charchighinidin quduqning

□ 3:35 «Ata Oghulni söyüdu we hemme ishlarni uning qoligha tapshurghandur» — «Ata» mushu yerde Xudani körsitudu; «Oghul» bolsa — Xudanining Öz Oghli, elwette. «Yuhanna»da «Oghul» köp ishlilitlidu; chünki Xudanining Oghli birdinbirdur. ■ 3:35 Mat. 11:27; 28:18; Luqa 10:22; Yuh. 5:22; 17:2; Ibr. 2:8. ■ 3:36 Yuh. 3:36; 6:47; 1Yuh. 5:10. ■ 4:1 Yuh. 3:26. □ 4:4 «u yol üstide Samariye ölkisidin ötüshi kérek idi» — Yehudiyilar Samariyeliklerge öch bolghachqa, ular Yehudiyeden Galiliyege manghanda, Samariyeden emes, daim Iordan deryasini boylap mangatti. Shunga «Samariye ölkisidin ötüshi kérek» dégen söz mushu yerde Eysaning bu yol bilen méngishi Xudanining iradisi ikenlikini bilgenlikini ayan qildi. ■ 4:5 Yar. 33:19; 48:22; Ye. 24:32.

qéshigha kélip olturdi. Bu texminen altinchi saet idi. □ 7-8 Eysanıg muxlisliri yémeklik sétiwélish üchün sheherge kirip ketkenidi. Shu chaghda, Samariyelik bir ayal su alghili keldi. Eysa uninggha:

— Manga ichkili su bergin, — dédi.

9 Ayal uningdin:

— Özingiz Yehudiy tursingiz, mendek Samariyelik bir ayaldın qandaqlarche ichkili su telep qılıp qaldıngız? — dep soridi (chünki Yehudiylar Samariyelikler bilen héchqandaq bardı-keldi qilmaytti). □ ■

10 Eysa uningha jawaben:

— Eger sen Xudanıg sowghitining némiliki we sendin su sorighuchining kim ikenlikini bilsengidi, undaqta sen uningdin tileytting we u sanga hayatlıq süyini bérretti.

11 Ayal uningdin:

— Teqsir, su tartqudek héchnersingiz bolmisa, uning üstige quduq chongqur tursa, hayatlıq süyini nedin alisiz? ■ 12 Ejeba, bu quduqni bizge mi-

---

□ 4:6 «Yaqupning quduqi» — grék tilida «Yaqupning buliqi». U yer astidiki bulaq bolghachqa, «quduq» idi. «**Bu texminen altinchi saet idi**» — yaki etigende saet altide yaki chüshtin keyin altinchi saette (5:4diki izahatni körüng). □ 4:9 «...chünki

Yehudiylar Samariyelikler bilen héchqandaq bardı-keldi qilmaytti — Yehudiylar Samariyeliklerni kapır dep, hetta ularning chine-qachilirinimu ishletmeytti. Yehudiy xelqi en'eniliri boyichimu «Shu kapirlargha qerzdar bolushqa qet'iy bolmaydu» dep Samariyeliklerdin héchnéme sorimatti. Uning üstige Yehudiy erkekler sirtlarda bolghanda héchqachan natonush bir ayal bilen (hetta bezide tonush ayallar bilenmu) sözleshmeytti. 27-ayetni körüng. ■ 4:9 Luqa 9:52, 53; Yuh. 8:48. ■ 4:11 Yer. 2:13.

ras qaldurghan atimiz Yaquptin ulughmusiz? Bu quduqtin özi, oghulliri we mal-waranolrimu su ichken – dédi. □

13 Eysa uninggha jawaben:

– Bu suni ichken herkim yene ussaydu. **14** Emma men bérídighan suni ichküchi herkim menggüge ussimaydighan bolidu we belki men uninggha bérídighan su uning ichide uni menggülüç hayatlıqqa élip baridighan, urghup chiqidighan bir bulaq bolidu, – dédi. ■

15 Ayal: – Teqsir, manga bu sudin bergeysizki, men yene ussimaydighan we mushu yerge su tartqili ikkinchi kelgüchi bolmaydighan bolay! – dédi. □

16 Eysa:

– Bérip éringni bu yerge chaqirip kelgin, – dédi.

17 – Érim yoq, – dep jawab berdi ayal.

– Érim yoq dep, rast éytting. **18** Chünki besh erge tegding we hazır sende bolghini séning éring emes. Buni toghra éytting! – dédi Eysa.

□ **4:12** «Ejeba, bu quduqni bizge miras qaldurghan atimiz Yaquptin ulughmusiz? Bu quduqtin özi, oghulliri we mal-waranolrimu su ichken» – ayalning bu sözining ichki menisi belkim «Quduq kolap su tépish asan emes. Peqet nahayiti bilimlik ademler shundaq qilalaydu. Uning üstige hetta ulugh Yaqup özimu mushu sudin ichken, uningdin yaxshi su tapalmighan. Siz uningdin ulughsız, Yaqup ichken sudin ewzel süyüng barmu?!» dégenlik bolsa kérek. ■ **4:14** Yuh. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38.

□ **4:15** «Teqsir, manga bu sudin bergeysizki, men yene ussimaydighan we mushu yerge su tartqili ikkinchi kelgüchi bolmaydighan bolay!» – Ayalning teleppuzi belkim kinayilikrek yaki gumanlıqraq bolsa kérek. Bizningche peqet Eysa ayalning öz erliri togruluq bésaretlik söz qilghanda (18-ayet), andin ayal uning heqiqiy Mesih ikenlikini bilip yétidi.

19 Ayal uninggha: — Teqsir, emdi kördümki, siz eslide peyghember ikensiz! ■ **20** Ata-bowilirimiz bu taghda ibadet qilip kelgen, lékin siler *Yehudiyalar* «ibadetni Yérusalémda qilish kérek!» dewalisi-lerghu? — dédi. □ ■

21 Eysa uninggha mundaq dédi:
— Xanim, manga ishen'gin, shundaq bir waqtisaiti kéléduki, silerning Atigha ibadet qilishinglar üchün ne bu taghda yaki ne Yérusalémda bolushunglarning hajiti qalmaydu. **22** Siler ibadet qilghininglarni bilmeyssiler; biraq biz kimge ibadet qilghinimizni bilimiz. Chünki nijat-qutquzulush Yehudiylar arqiliq bolidu. □ ■
23 Lékin shundaq bir waqit kélédu — we shundaqla hazir keldiki, heqiqiy ibadet qilghuchilar Atigha roh we heqiqet bilen ibadet qilidu. Ata Özige ene shundaq heqiqiy ibadet qilghuchilarni izdimekte.
□ **24** Xuda rohtur we uninggha ibadet qilghuchilar

■ **4:19** Luqa 7:16; 24:19; Yuh. 6:14. □ **4:20** «Ata-bowilirimiz **bu taghda ibadet qilip kelgen**» — «bu tagh» Gerizim téghidur. Samariyelikler shu yerde öz ibadetxanisini qurghanidi. «lékin siler *Yehudiyalar* «ibadetni Yérusalémda **qilish kérek!**» **dewalisilerghu?**» — démisekmu, ayalning bu sózi emelyi bir soaldur, yeni: — Némishqa shundaq? Bu toghrimu? — dégendek. ■ **4:20** Qan. 12:5; 1Pad. 9:3; 2Tar. 7:12. □ **4:22** «nijat-qutquzulush **Yehudiyalar arqiliq bolidu**» — chünki (1) Xuda heqiqiy sóz-kalamini eslide Yehudiy xelqige alahide tapshurghan; (2) hem-midin muhimi, Xudaning wedilirige asasen Mesih Yehudiylardin chiqidu. ■ **4:22** Yar. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Pad. 17:29; Ibr. 7:14. □ **4:23** «...roh we **heqiqet bilen ibadet qilidu**» — démek, (1) Xudaning Muqeddes Rohi arqiliq; (2) herbir ibadet qilghuchi insan özining pütkül rohi bilen; (3) Xuda insanlarga tapshurghan heqiqet (Öz sóz-kalami) boyiche; (4) herqandaq yalghanchiliqni tashlighan halda ibadet qilishtur.

roh we heqiqet bilen Uninggha ibadet qilishi kéréktur.■

25 Ayal uninggha:

— Mesihning, yeni «Xristos» dégenning kélidighanlıqını bilimen. U kelgende, bizge hemme ishlarnı éytip bérifu — dédi.□

26 Eysa uninggha: — Sen bilen sözlisiwatquchi men del shudurmen! — dédi.■

27 Shu chaghda uning muxlisliri qaytip keldi. Ular uning bir ayal bilen sözlisiwatqanlıqığa hangtang qélishti; lékin héchqaysisi uningdin: «Uningdin néme izdeysen?» yaki «Némishqa uning bilen sözlishisen?» depmu sorimidi.

28 Shuning bilen ayal kozisini tashlap qoyup, sheherge qaytip bérif, kishilerge:

— Yürüngler, hayatimda qilghanlirimning hemmisini manga éytip bergen bir kishini körüp kéléngler. Ejeba, Mesih shumidu? — dédi.

30 Buning bilen xalayıq sheherdin chiqip, Eysaning aldığha kélishti.

31 Shu arılıqta muxlisliri uninggha:

— Ustaz, bir nerse yewalsangchu? — dep ötüňüshti.

32 Lékin u ulargha:

— Méning siler bilmeydighan bir yémeklikim bar, — dédi.

33 Muxlislar bir-birige:

— Ejeba, birsi uninggha yégili bir nerse ekélip bergenmidu? — déyishti.

34 Eysa ulargha mundaq dédi: — Méning yémeklikim — méni Ewetküchining iradisini emelge ashurush

■ **4:24** 2Kor. 3:17.

□ **4:25** «Mesihning, yeni «Xristos»

dégen...» — «Xristos» grék tilidiki söz bolup, «Mesih», yeni «Mesih qilin'ghan (zat)» dégenni bildürifu. ■ **4:26** Yuh. 9:37.

we uning *manga tapshurghan* xizmitini tamamlashtur.

35 — Siler: «Hosul yéghishqa yene töt ay qaldi» dewatmamsiler? Mana, silerge éytayki, béshinglarni kötüüp étizlargha qaranglar, ziraetler sarghiyip orushqa teyyar boldi! □ ■ **36** We ormichi ish heqqini alidu we menggülük hayatqa toplan'ghan hosulni yighidu, shuning bilen tériguchi bilen ormichi teng shadlinidu. □

37 Chünki bu ishta «biri tériydu, yene biri yighidu» dégen söz emelge ashurulidu. **38** Men silerni özünglar emgek singdurmigen hosulni yighishqa ewettim; bashqilar emgek qildi we siler ularning

□ **4:35** «Siler: «hosul yéghishqa yene töt ay qaldi» dewatmamsiler?» — shu waqt belkim oninchi yaki onbirinchi ay idi. «Mana, silerge éytayki, béshinglarni kötüüp étizlargha qaranglar, ziraetler sarghiyip orushqa teyyar boldi!» — şübhesiszki, Eysa mushu yerde teswirlen'gen «hosul» hazır sheherdin chiqip özining yénigha kéliwatqanıları, shundaqla özige étiqad qılmaqchi bolghanıları közde tutidu — «xuddi ziraetler sarghiyip orushqa teyyar bolghandek, bu kishilermu étiqad qılıshqa teyyar boldi» dégendek.

■ **4:35** Mat. 9:37; Luqa 10:2. □ **4:36** «ormichi ish heqqini alidu we menggülük hayatqa toplan'ghan hosulni yighidu» — «ormichi»lar Xudaning kishilerni öz xush xewerige ishendürüştiki axirqi wasitisi bolghanıları körsitudu. Xush xewerni qobul qılghanlar menggülük hayatqa érishi. Mushular bolsa del Xuda Öz Kalami bolghan Eysa Mesihning qurbanlıqidin kütken hosuldur (mesilen, «Rim.» 8:29-30, «1Kor.» 3:5-9, «Ibr.» 2:10ni körüng). «shuning bilen tériguchi bilen ormichi teng shadlinidu» — «tériguchi» Xudaning söz-kalamını kishierge birinchi bolup yetküzgüchi bolidu.

emgikining méwisiini élishqa nésip boldunglar. □

39 Shu sheherdiki nurghun Samariyelikler héliqi ayalning: «U hayatimda qilghanlirimning hemmisini manga éytip berdi» dégen guwahliq sözini anglap, Eysagha étiqad qildi. **40** Shunga, ular uning aldigha kélip, uning özliri bilen bille turushini ötünüşkili turdi; shuning bilen u u yerde ikki kün turdi.

41 Uning söz-kalami arqliq téximu köp adem uning-
gha étiqad qildi. **42** Ular ayalgha:

— Bizning étiqad qilishimiz emdi séning sözliring sewebidin emes, chünki özimiz uni angliduq we bilduqki, dunyaning Qutquzghuchisi del shu kishidur! — déyishti.

*Bir emeldarning oghlining saqaytilishi
Mat. 8:5-13; Luqa 7:1-10*

43 Bu ikki kündin keyin u shu yerdin chiqip Galiliyege qarap mangdi **44** (chünki Eysa özi: «Héchbir peyghemberning öz yurtida izziti yoqtur» dep guwahliq bergenidi). ■ **45** Shuning bilen u Galiliyege kelginide, Galiliyelikler

---

□ **4:38** «bashqilar emgek qildi we siler ularning emgiking méwisiini élishqa nésip boldunglar» — kim «emgek qilip» térighan? Bizningche ular: (1) Tewrat dewridiki Xudanинг muqeddes bendiliri, bolupmu peyghemberler; (2) peyghemberlarning besharetlirini etiwarlap ularni Israillargha (shundaqla Samariyeliklerge) ögetken, Xudagha sadiq bolghan Tewrat ustazliri; (3) Yehya peyghember we muxlisliri. Bu üch türküm kishiler xelqqe Xudanинг söz-kalamini qaldurup, ularni Mesihning kéléshige, shundaqla uningha étiqad qilishqa teyyarlighanidi. (4) Mesihning özi «térighan». «Qoshumche söz»imizde yene buning üstide toxtelimiz.

■ **4:44** Mat. 13:57; Mar. 6:4; Luqa 4:24.

uning ötüp kétish héytida Yérusalémda qilghan emellirining hemmisini körgechke, uni qarshi élishti (chünki ularmu héytqa chiqqanidi). □

46 Emdi Eysa bu qétim Galiliyediki Kana yézisigha yene bardi (u del shu yerde suni sharabqa aylandurghanidi). *Shu künlerde*, Kepernahum shehiride oghli késel bolup yatqan bir orda emeldari bar idi. ■ **47** U Eysaning Yehudiyedin Galiliyege kelgenlikini anglap, uning aldigha bardi we:

— *Öyümge chüshüp, sekratta yatqan oglumni saqaytip bergeyela!* — dep toxtimay iltija qildi. □

48 Shuning bilen, Eysa uninggha:

— Siler *Galiliyelikler* möjizilik alametler we karametlerni körmigüche, héch étiqad qilmaysiler! — dédi. ■

49 Orda emeldari Eysagha:

— Teqsir, balam ölmeste chüshkeyla! — dédi.

50 Eysa uninggha: — Barghin, oghlung hayat qaldi! — dédi.

Héliqi adem Eysaning éytqan sözige ishinip, öyige qarap mangdi. **51** Yolda kétip barghinida, uning qulliri aldigha chiqip, baliliri hayat, dep uqturdi.

□ **4:45** «**Galiliyelikler uning ötüp kétish héytida Yérusalémda qilghan emellirining hemmisini körgechke,...» — 2:23ni körüng. «**Galiliyelikler... uni qarshi élishti**» — mushu sözler -44-ayet bilen körünüşte sel zitrek bolghini bilen, 48-ayette Galiliyedikilerning emelyi ehwali körsütilidu. Ular emeliyyette axir bérip (6-babta) uning sözlirini ret qılıp uningdin ayrılıp kétidu. Shunga ular uning heqiqiy hörmítini qilmidi. ■ **4:46** Yuh. 2:1,11. □ **4:47** «... **Öyümge chüshüp, sekratta yatqan oglumni saqaytip bergeyela!**» — Kepernahumdin Kanagha baridighan yolning 33 kilométri dawan'gha chiqidighan yol. ■ **4:48** 1Kor. 1:22.**

52 Emeldar ulardin oghlining qaysi saettin bashlap yaxshilinishqa yüzlen'genlikini soriwidi, ular: — Tünüğün yettinchi saette qizitmisi yandi, — déyishti.

53 Balining atisi buning del Eysaning özige: «Oghlung hayat qaldil!» dégen saet ikenlikini bilip yetti. Shuning bilen özi pütkül ailisidikiler bilen bille étiqad qilishti. **54** Bu Eysaning Yehudiyedin Galiliyege kelgendifin kényinki körsetken ikkinchi möjizilik alamiti idi. □

5

Kölchek boyidiki palechning saqaytilishi

1 Bu ishlardin kéyin, Yehudiyarning bir héyi yétip keldi we Eysa Yérusalémgha chiqti. ■ **2** Yérusalémdiki «Qoy derwazisi»ning yénida ibraniy tilida «Beyt-Esda» dep atlidighan bir kölchek bolup, uning etrapida besh péshaywan bar idi. **3** Bu péshaywanlar astida bir top bimarlar, yeni qarighu, tokur we palechler yétishatti. Ular u yerde yétip kölchekning süyining chayqilishini kütetti. □ **4** Chünki bir perishte melum waqtarda kölchekke chüshüp suni urghutidiken; su urghughanda kölchekke birinchi bolup chüshken kishi özini basqan herqandaq

---

□ **4:54** «**Bu Eysaning Yehudiyedin Galiliyege kelgendifin kényinki körsetken ikkinchi möjizilik alamiti idi**» — oqurmenler shuni köreleyduki, bu Eysaning «yaratqan ikkinchi möjizisi» emes, belki peqet uning «Yehudiyedin Galiliyege kelgendifin kényinki» yaratqan **alamiti** idi. «Alamet» bolsa, Mesihning salahiyitining bir teripini éniq we alahide halda körsetken bir möjizidur. ■ **5:1** Law. 23:2; Qan. 16:1. □ **5:3** «**palechler**» — yaki «yigligenler».

késeldin saqiyidiken.[□] ⁵ Emdi u yerde ottuz sekkiz yıldın béri aghriq azabi tartqan bir bimar bar idi. ⁶ Eysa bu ademning shu yerde yatqinini kördi we uning uzundin shu halette ikenlikini bilip, uningdin:

– Saqiyishni xalamSEN? – dep soridi.

7 Bimar uningga jawaben:

— Teqsir, su chayqalghanda méni sugha chüshüridighan adimim yoq. Men chüshey dégüche, bashqilar méning aldimda chüshüwalidu, — dédi.

⁸Eysa uningga:

— Ornungdin tur, orun-körpengni yighishturup mangghin! — dédi. ■

⁹ Héliqi adem shuan saqiyip, orun-körpisini yighishturup kötüüp mangdi. Shu künü shabat künü idi. □ ■¹⁰ Shunga bezi Yehudiylar saqayghan kishige:

— Bugün shabat küni tursa, orun-körpengni kötürush *Tewratta* sanga men'i qilin'ghan! — dédi. ■

11 Lékin u ulargha jawaben:

□ **5:4** «chünki bir perishte melum waqitlarda kölchekke chüshüp suni urghutidiken; su urghughanda kölchekke birinchi bolup chüshken kishi özini basqan herqandaq késeldin saqiyidiken» – 3-ayettiki «ular yétip... 4-ayettiki «...özini basqan herqandaq késeldin saqiyidiken» dégen sözlerigiche bezi köna köchürmilerde tépilmaydu. Emma bizningche, bu sözler 7-ayettiki sözlerni chüshendürgenlikü üçhün bu sözlerni choqum eslidiki tékistning bir qismi dep qaraymiz. ■ **5:8** Mat. 9:6; Mar. 2:11; Luqa 5:24. □ **5:9** «shabat künü» – Yehudiylarning ibadet qılıdighan, dem alidighan muqeddes künini körsitudi. U künü ishlesh qet'iy men'i qilin'ghan. «Tebirler»nimu körüng. ■ **5:9** Yuh. 9:14. ■ **5:10** Mis. 20:10; Qan. 5:13; Yer. 17:21; Mat. 12:2; Mar. 2:24; Luqa 6:2.

— Méni saqaytqan kishi özi manga: «Orun-körpengni yighishturup mangghin» dégenidi! — dédi.

¹² Ular uningdin: — Emdi sanga: «Orun-körpengni yighishturup mangghin» dégen kishi kim iken? — dep sorashti.

¹³ Biraq saqayghan adem uning kim ikenlikini bilmeytti. Chünki u yerde adem köp bolghanlıqtın, Eysa özini daldığha élip, astighina kétip qalди. ¹⁴ Bu ishlardin kényin Eysa héliqi ademni ibadetxanida tépip uningħha:

— Mana, saqayding. Emdi qayta gunah sadir qilma, beshingħha téximu éghir külpet chüshüp qalmisun! — dédi. ■

¹⁵ Héliqi adem Yehudiylarning qéshiga béríp, özini saqaytqan Eysa ikenlikini uqturdi. ¹⁶ Eysa bu ishlarni shabat küni qilghanlıqi üçhün, Yehudiylar uningħha ziyankeşlik qilishqa bashlidi. □
¹⁷ Lékin Eysa ulargha:

— Atam ta hazirghiche toxtimastin ish qilip

■ **5:14** Mat. 12:45; Yuh. 8:11. □ **5:16** «Yehudiylar uningħha ziyankeşlik qilishqa bashlidi» — «Yehudiylar» mushu yerde belkim Yehudiy chonglar, hökümdarları körsitishi mumkin. Bezi kona köchürmilerde «we uni öltürüşni qestleshke bashlidi» dep qoshulidu.

kelmekte, menmu ishleymen! – dédi. □ ■

18 Shu sewebtin Yehudiylar uni öltürüşke téximu urunattı; chünki u shabat künining qaidisini buzupla qalmastın, yene Xudani «Atam» dep chaqirip, özini Xudagha barawer qilghanidi. ■

Eysaning hoquqi

19 Shunga Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

– Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, Oghul özlükidin héchnéme qilalmaydu, belki peqet Atining néme qiliwatqanlıqını körüp, andin shu ishni qilidu. Ata néme ish qilsa, Oghulmu shu ishni oxshashla qilidu. ■ **20** Chünki Ata Oghulni söyidu we Özining qilidihan barlıq ishlirini uninggha ayan qilidu hem silerni heyran qaldurushqa bulardin téximu zor we ulugh

---

□ **5:17 «Atam ta hazirghiche toxtimastin ish qilip kelmekte, menmu ishleymen!»** – «Atam» – Xuda, elwette. Eysa Yehudiylar hökumdarlarning «Néme üçün shabat künü ish qilisen» dégen soaligha bergen jawab qisqa bolghini bilen bu Yehudiylar ölimalirığa töwendikidek menini bildüridü: – «Xuda Özi herdaim, jümlidin shabat künide ishlimedü? U daim Öz qanuniyetliri boyiche pütkül alemni öz-özige tutashturup, hemme mewjudatlarnı bir-birige baghlandurup turmamdu? U shabat künidimu bezi insanlarning jénini élip, bezilirini saqaytip, bezilirige hayat bermemdu? U méning Atam bolghaniken, men uninggha hemkarlashmisam bolmaydu». Yehudiylar uning bu jawabidin uning Xuda bilen ata-oghulluq zich munasiwette déginini toghra chüshen'gini bilen, lékin bu sözini «kupurluq» dep qaridi (18-ayet). ■ **5:17** Yuh. 14:10.

■ **5:18** Yuh. 7:19. ■ **5:19** Yesh. 54:5; Yuh. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5.

ishlarni uningha ayan qilidu. □ ■ 21 Chünki ölgenlerni Ata qandaq tirildürüp, ulargha hayatlıq ata qilghan bolsa, Oghulmu shuningha oxshash özi xalighan kishilerge hayatlıq ata qilidu. □ 22 Shuningdek, Ata Özi héchkimning üstidin höküm chiqarmaydu, belki barlıq höküm ishlirini Oghulgha tapshurghan. ■ 23 Buningdin meqset, – insanlarning hemmisi Atigha hörmət qilghandek, Oghulghimu oxshashla hörmət qilishi üchündür. Kimki Oghulni hörmətlimise, uni ewetküchi Atinimu hörmətlimigenlerdin bolidu. ■ 24 – Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, sözümnı anglap, méni Ewetküchige ishen'gen herkim menggülüq hayatqa érishken bolidu; u adem soraqqa tartilmaydu, belki ölümdin hayatlıqqa ötken bolidu. ■

25 – Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, ölüklerning Xudanıng Oghlining awazını anglaydighan waqit-saiti yétip kelmekte, shundaqla hazır keldiki, anglighanlar hayatlıqqa

□ 5:20 «...hem silerni heyran qaldurushqa bulardin téximu zor we ulugh ishlarni uningha ayan qilidu» – shübhisizki, «téximu zor we ulugh ishlar» Oghulgha ayan qilnidu we shundaqla uning arqılıq bashqılarghimu ayan qilnidu. Bu «ulugh we zor (grék tilida birla söz bilen ipadilinidu) ishlar» 21-22-ayetlerde bayan qilnidu; u Oghul süpitide bolghachqa, xalisa bu ishlarni (Xuda Özi qilidighandek) shabat künidimu qilish hoquqi bar. ■ 5:20 Yuh. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24. □ 5:21 «Chünki ölgenlerni ata qandaq tirildürüp, ulargha hayatlıq ata qilghan bolsa, Oghulmu shuningha oxshash özi xalighan kishilerge hayatlıq ata qilidu» – shübhisizki, bu sözler hem jismaniy hem rohiy menide éytılıdu. ■ 5:22 Mat. 11:27; Yuh. 3:35. ■ 5:23 Yuh. 2:23. ■ 5:24 Luqa 23:43; Yuh. 3:18; 6:40, 47; 8:51.

ige bolidu. □ ■ 26 Chünki Ata Özide qandaq hayatliqqa ige bolsa, Oghulghimu özide shundaq hayatliqqa ige bolushni ata qildi □ 27 we yene uninggha soraq qilish hoquqinimu berdi, chünki u Insan'oghlidur. 28 Buninggha teejjüp qilmanglar; chünki barliq görde yatqanlar uning awazini anglaydighan waqt kélidu ■ 29 we ular shuan yerlikliridin chiqishidu, yaxshiliq qilghanlar hayatqa tirilidu, yamanliq qilghanlar soraqqa tartilishqa tirilidu. ■ 30 Men özlükümdin héchnéme qilalmaymen, peqet *Atamdin* anglighinim boyiche höküm qilimen; we méning hökümüm heqqaniydu, chünki méning izdiginim özümning iradisi emes, belki méni ewetküchining iradisini emelge ashurushtur. ■

Eysaning Xuda ewetkini bolghinigha töt guwahliq

31 – Eger özüm üçhün özüm guwahliq bersem

□ 5:25 «... ölüklernening Xudanining Oghlining awazini anglaydighan waqt-saiti yétip kelmekte, shundaqla hazır keldiki, anglighanlar hayatliqqa ige bolidu» – bu sözler, şübhisiği, bolupmu rohiy jehettiki ölüklerni körsitidu («waqt-saiti yétip kelmekte, shundaqla hazır keldiki,...»). Chünki 28-ayette jismaniy ölüklər ayrim körsitilidu. ■ 5:25 Ef. 2:1, 5; 1Tim. 5:6.

□ 5:26 «Chünki Ata Özide qandaq hayatliqqa ige bolsa, Oghulghimu özide shundaq hayatliqqa ige bolushni ata qildi» – bashqa birxil yaxshi terjimisi «Chünki Ata Özi qandaq hayatlıq menbesi bolsa, Oghulnimu shundaq hayatlıq menbesi qıldı...». ■ 5:28 1Tés. 4:16. ■ 5:29 Dan. 12:2; Mat. 25:34,46.

■ 5:30 Yuh. 6:38.

guwahliqim heqiqet hésablanmaydu. □ ■ 32 Lékin men üchün guwahliq bérídighan bashqa birsi bar. Uning manga bérídighan guwahliqining rastliqini bilimen. □ ■ 33 Siler Yehyagha elchi ewetkininglarda, u heqiqetke guwahliq bergen ■ 34 (*emeliyyette*, manga insanning guwahliqini qobul qilishimning kériki yoq; méning *Yehya toghruluq shundaq étyiwaqnim peqetla silerning qutquzulushunglar üchündur*). □ 35 *Yehya* bolsa köyüp nur chéchip turghan bir chiragh idi we siler uning yoruqida bir mezgil shadlinishqa razi boldunglar. 36 Lékin Yehyaning men üchün bergen guwahliqidinmu ulugh bir guwahliq bar. U bolsimu, ata manga ada qilishqa tapshurghan emeller, yeni men qiliwatqan emeller, bular méning toghramda Atining méni ewetkinige

-
- 5:31 «Eger özüm üchün özüm **guwahliq bersem guwahliqim heqiqet hésablanmaydu**» — «heqiqet hésablanmaydu» grék tilida «heqiqet emes». ■ 5:31 Yuh. 8:14. □ 5:32 «**Lékin men üchün guwahliq bérídighan bashqa birsi bar. Uning manga bérídighan guwahliqining rastliqini bilimen**» — Eysa éytqan bu muhim «guwahliq bérídighan bashqa birsi» Yehya peyghember emes, belki Xuda'Atisi Özidur. 34-ayetni körüng («manga insanning guwahliqini qobul qilishimning kériki yoq»). ■ 5:32 Yesh. 42:1; Mat. 3:17; 17:5. ■ 5:33 Yuh. 1:15, 19, 27. □ 5:34 «**emeliyyette, manga insanning guwahliqini qobul qilishimning kériki yoq**» — Grék tilida «özüm toghruluq insanlarning guwaqliqini qobul qilmaymen» «méning *Yehya toghruluq shundaq étyiwaqnim peqetla silerning qutquzulushunglar üchündü*» — démek, siler Perisiler Yehya peyghemberning özüm toghruluq («man Mesih-Qutquzghuchi!» dégen) guwahliqini qobul qilsanglar, nijat tapalaysiler.

guwahliq bérifu. □ ■ 37 We méni ewetken Ata Özimu men üchün guwahliq bergendur. Siler héchqachan uning awazini anglimidinglar, qiyapitini körmidinglar ■ 38 we uning söz-kalami silerning ichinglardin orun almidi; chünki Uning ewetkini bolsa, uninggha ishenmeysiler.

39 Muqeddes yazmilar ni qétirqénip oqup olturisiler; chünki ulardin menggülüq hayatqa ige bolduq, dep qaraysiler. Del bu yazmilar men üchün guwahliq bergüchidur. ■ 40 Shundaqtimu siler yenila hayatliqqa érishish üchün méning yénimgha kélishni xalimaysiler.

41 Men insanlarning maxtishini qobul qilmaymen; 42 lékin men silerni bilimenki, ichinglarda Xudaning muhebbiti yoq. □ 43 Men Atamning nami bilen kelgenmen, emma siler méni qobul qilmaysiler. Halbuki, bashqa birsi öz nami bilen kelse, siler uni qobul qilisiler.

□ 5:36 «men qiliwatqan emeller, bular méning toghramda Atining méni ewetkinige guwahliq bérifu» — «men qiliwatqan emeller» — Eysa yaritiwatqan köp möjizilerdin ibaret. ■ 5:36 Yuh. 10:25; 1Yuh. 5:9. ■ 5:37 Mis. 33:20; Qan. 4:12; Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yuh. 1:33; 6:27; 8:18; 1Tim. 6:16; 2Pét. 1:17; 1Yuh. 4:12. ■ 5:39 Qan. 18:18; Yesh. 34:16; Luqa 16:29; 24:27; Yuh. 1:46; Ros. 17:11. □ 5:42 «ichinglarda Xudaning muhebbiti yoq» — yaki «Xudagha bolghan muhebbitinglar yoq».

□ 44 Siler bir-biringlardin izzet-shöhret qobul qilisiler-yu, yégane Xudadin kelgen izzet-shöhretke intilmisengler, undaqta siler qandaqmu étiqad qilalaysiler?!

45 Biraq méni üstimizdin Atigha shikayet qilidu, dep oylimanglar. Üstünglardin shikayet qilghuchi men emes, belki siler ümid baghlighan Musa *peyghemberdur*. 46 Chünki eger siler rassttin Musa *peyghemberge* ishen'gen bolsanglar, mangimu ishen'gen bolattinglar. Chünki u *muqeddes yazmilarda* men toghruluq pütkendur. ■ 47 Lékin uning pütkenlirige ishenmisenglar, méning sözlirimge qandaqmu ishinisiler?!

6

Besh ming ademning toydurulushi

Mat. 14:13-21; Mar. 6:30-44; Luqa 9:10-17

1 Bu ishlardin kényin, Eysa Galiliye déngizi (Tibériyas déngizi depmu atilidu)ning u qétigha ötti. □ 2 Zor bir top xalayıq u késellerni saqaytqan möjizilik

---

□ 5:43 «Halbuki, **bashqa birsi öz nami bilen kelse, siler uni qobul qilisiler**» — «bashqa birsi» — shübhisizki, bu söz köp «saxta Mesih»lerni, bolupmu axirqi zamanda peyda bolghan dejjalni körsitudu. Buningdin bir misal, miladiye 135-yili özini «Mesih bolimen» dégen, «Bar-Qoqba» isimlik dejjaldek bir shexs Pelestinde peyda bolghan we nurghun Yehudiy xelqi uning teripidin aldan'ghan. Ular uninggha egiship, Rim impériyesi bilen qarshılıshishqa chiqip, axir bérüp Rimning qoshunliri teripidin yoqitilghan. ■ 5:44 Yuh. 12:43. ■ 5:46 Yar. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Qan. 18:18. □ 6:1 «**Galiliye déngizi**» — Israiliyening shimal teripidiki chong bir köl. Xeritilerni körüng.

alametlirini kördi we uning keynidin egiship mangdi. ³ Eysa taghqa chiqip, u yerde muxlisliri bilen bille olturdi. ⁴ U chaghda Yehudiylarning héyti, yeni «ötüp kétish héyti»gha az qalghan waqit idi. ■ ⁵ Eysa béshini kötürüp, zor bir top xalayiqning özining aldigha kéliwatqanlıqını körüp, Filiptin:
 — Bulargha yeydighan'gha nanni nedin alimiz? — dep soridi ■ ⁶ (lékin u bu sözni Filipni sinash üçhün éytqanidi. Chünki u özining néme qilidighanlıqını biletti).

⁷ Filip jawaben:

— Ikki yüz dinargha nan alsaqmu, herbirige kichikkine bir chishlemdin yéyishkimu yetmeydu! □

⁸ Muxlislardin biri, yeni Simon Pétrusning inisi Andriyas Eysagha: ⁹ — Bu yerde kichik bir oghul bala bar, uningda besh arpa nan bilen ikki kichik béliq bar. Lékin shunche köp xelqqe bu néme bolidu?! — dédi.

¹⁰ Eysa: — Köpchilikni olturghuzunglar, — dédi (u yerde ot-chöp mol öskenidi). Shuning bilen er kishiler olturdi; ularning sani besh mingche bar idi. ¹¹ Eysa nanlarni qoligha élip, *Xudagha* teshekkür éytqandin kéyin, olturghanlargha üleshtürüp berdi. Béliqlarnimu shundaq qildi; köpçilik xalighanche yédi. ■ ¹² Hemmeylen yep toyun'ghanda, u muxlislirigha:

■ **6:4** Mis. 12:18; Law. 23:5, 7; Chöl. 28:16; Qan. 16:1. ■ **6:5**
 Mat. 14:14; Mar. 6:34; Luqa 9:13. □ **6:7** «**ikki yüz dinargha nan alsaqmu...**» — bir dinar yaki «dinarious» bolsa adette bir ishchining bir künlük heqqige toghra kéletti. 200 dinar bolsa, addiy ishchining yérim yilliq kirimidin artuqraq bolidu. ■ **6:11** 1Sam. 9:13.

— Ashqan parchilarni yighinglar, héch nerse zaye bolmisun, — dédi.

13 Shuning bilen ular besh arpa nénidin yep ashqan parchilirini on ikki séwetke toldurup yighiwaldi. □ **14** Emdi xalayiq Eysaning körsetken bu möjizilik alamitini körüp: «Dunyagha kélishi muqerrer bolghan peyghember heqiqeten mushu iken!» déyishti. □ ■ **15** Shuning bilen Eysa ularning kélip özini padishah bolushqa zorlimaqchi bolghanlıqını bilip, ulardin ayrılıp, qaytidin taghqa yalghuz chiqip ketti.

*Eysaning su üstide méngishi
Mat. 14:22-27; Mar. 6:45-52*

16 Kechqurun, Eysaning muxlisliri déngiz boyigha chüshüshti. ■ **17** Ular bir kémige olturup, déngizning u qétidiki Kepernahum shehirige qarap yol élishti (qarangghu chüshüp ketkenidi we Eysa téxiche ularning yénigha kelmigenidi). **18** Qattiq boran chiqip, déngiz dolqunlap kötürülüwatatti. **19** Muxlislar palaq urup on-on bir chaqirimche mangghanda, Eysaning déngizning üstide méngip kémige yéqinlishiwatqanlıqını körüp, qorquşup

---

□ **6:13** «séwet» — grék tilida «qol séwet», belkim ikki qollap kötüridighan séwetni körsitudu. □ **6:14** «Dunyagha kélishi muqerrer bolghan peyghember heqiqeten mushu iken!» — Musa peyghemberning bu peyghember toghruluq aldin éytqan béschariti «Chöl.» 18:15de tépildi. ■ **6:14** Luqa 7:16; 24:19; Yuh. 4:19.

■ **6:16** Mat. 14:23; Mar. 6:47.

ketti. □ 20 Lékin u ulargha:

— Bu men, qorqmanglar! — dédi.

21 Shuni anglap ular uni kémige chiqiriwalghusi keldi; u kémige chiqipla, kéme derhal ular baridighan yerge yétip bardi. □ ■

Eysa – heqiqiy rohiy ozuqtur

22 Etisi déngizning u teripide qalghan xalayiq *aldinqi küni* u yerde Eysaning muxlisliri chiqqan kémidin bashqa kémining yoqluqini, Eysaning muxlisliri shu kémige chiqqanda, Eysaning ular bille chiqmaghanlıqini, belki muxlislirining özirila ketkenlikini körgenidi. 23 Halbuki, birnechche kéme-qolwaq Tibériyas shehiridin Reb teshekkür éytqandin kényin xelq nan yégen yerge yéqin kélép toxtidi. 24 Shuning bilen xalayiq Eysaning we muxlislirining u yerde yoqluqini körüpla, kémilerge olturup, Eysani izdigili Kepernahum shehirige mangdi. 25 Ular uni déngizning u teripide tépip uninggha:

— Ustaz, bu yerge qachan kelding? — dep so-rashti. □

26 Eysa ulargha jawaben:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, siler méni möjizilik alametlerni körgenlikinglar

□ 6:19 «on-on **bir chaqirimche manghanda...**» — grék tilida «yigirme besh yaki ottuz «stadiyon»che manghanda...». Bir stadiyon 185 métr, shunga ular qirghaqtin 6-5 kilométr manghanidi (bir chaqirim 500 métr etrapidu). Déngizning uzunluqi 20 kilométr, kengliki 12 kilométr bolup, ular déngiz otturisigha yetken bolsa kérek. □ 6:21 «u **kémige chiqipla, kéme derhal ular baridighan yerge yétip bardi**» — «Zeb.» 107:23-31ni körüng.

■ 6:21 Zeb. 107:29-30 □ 6:25 «**Ustaz**» — grék tilida «rabbi».

üchün emes, belki nanlardin yep toyun'ghininglar üçün izdeysiler. ■²⁷ Buzulup kétidighan paniy ozuqluqqa emes, belki menggү hayatliqqa baqiy qalidighan ozuqluqqa intilip ishlenglar; buni İnsan'oghli silerge bérifu; chünki uni Ata, yeni Xuda Özi möhürlep testiqlighan, – dédi. ■

²⁸ Shuning bilen ular uningdin:

— Némige intilip ishlisek andin Xudaning ishxizmitide ishligen bolimiz? — dep sorashti.

²⁹ Eysa ulargha jawab béríp: — Xudaning ishxizmiti del shuki, U ewetkinige étiqad qilishinglарdur, — dédi. ■

³⁰ Shuning bilen ular yene:

— Undaq bolsa sen bizni körüp özüngge ishendürgüdek qandaq möjizilik alamet yaritisen? Zadi néme ish qılıp bérisen? ■³¹ Ata-bowilirimiz chölde yürgende, Zeburda: «U ulargha ershtin chüshürülgen nan teqdim qildi» dep pütülgendek, «manna»ni yégen – déyishti. □ ■

■ **6:27** Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35; Yuh. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Pét. 1:17. ■ **6:29**

1Yuh. 3:23. ■ **6:30** Mat. 12:38; 16:1; Mar. 8:11; Luqa 11:29; 1Kor. 1:22. □ **6:31** «U ulargha ershtin chüshürülgen nan teqdim qildi» – «Zeb.» 78:24. «Ata-bowilirimiz chölde yürgende, Zeburda: «U ulargha ershtin chüshürülgen nan teqdim qildi» dep pütülgendek, «manna»ni yégen – déyishti» –

Ularning buni Eysagha déginide közde tutqini: «Sen Musa peyghemberge oxhash «Dunyاغа kéléshi muqerrer bolghan» shu peyghember yaki Mesih bolsang, emdi Musagha oxhash asmandin nan («manna») chüshürüşüngge toghra kelmemdu?» dégendek mene idi. Eysa ulargha «Bu nan bergüchi Musa emes, Xudadur» dep xataliqni tüzetkendin keyin (32-ayet) özining «asmandin chüshken heqiqiy nan» ikenlikini chüshendüridu. ■ **6:31** Mis. 16:4, 14; Chöл. 11:7; Neh. 9:15; Zeb. 78:24, 25; 1Kor. 10:3.

32 Eysa ulargha mundaq dédi:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, silerge asmandin chüshken nanni bergüchi Musa emes, belki méning Atamdur; U *hazirmu* silerge asmandin chüshken heqiqiy nanni bériwatidu. **33** Chünki Xudaning néni bolsa pütkül dunyagha hayatlıq ata qilidighan, ershtin chüshküchidur.

34 — Teqsir, hemishe bizge shu nanni bérif turghaysen! — déyishti ular.

35 Eysa ulargha mundaq dédi:

— Hayatlıq néni özümdurmen! Méning yénimgha kelgen herkim héchqachan ach qalmaydu, manga étiqad qilghan herkim héchqachan ussimaydu. ■

36 Lékin silerge éytqinimdek, siler méni körgen bolsanglarmu, étiqad qilmaywatisiler.

37 Ata manga tapshurghanlarning herbiri yénimgha kéliodu we méning yénimgha kelgenlerdin héchqaysisini hergiz tashliwetmeymen. **38** Chünki öz irademni emes, belki méni Ewetküchining iradisini emelge ashurush üchün ershtin chüشتüm. ■ **39** Méni Ewetküchining iradisi bolsa del shuki, uning manga tapshurghanlidin héchbirini yittürmey, belki axırqi küni ularning hemmisini tirildürüşümdin ibaret. □ ■ **40** Chünki méning Atamning iradisi shuki, Oghulgha köz tikip qarap, uninggha étiqad qilghanlarning herbirini menggülüç hayatqa érishtürüshtur; we men axırqi

---

■ **6:35** Yesh. 55:1; Yuh. 4:14; 7:37. ■ **6:38** Mat. 26:39; Mar. 14:36; Luqa 22:42; Yuh. 5:30. □ **6:39** «Méni Ewetküchining iradisi... axırqi küni ularning hemmisini tirildürüşümdin ibaret» — «axırqi küni» qiyamet küni. ■ **6:39** Yuh. 10:28; 17:12; 18:9.

küni ularni tirildürimen.■

41 Emdi Yehudiyilar Eysaning: «Ershtin chüşken nan özümdurmen!» dégini üchün uningga narazi bolup ghotuldishishqa bashlidi:

42 — «Bu Yüsüpning oghli Eysa emesmu? Atisinimu, anisinimu tonuydighan tursaq, yene qandaqlarche: — «Ershtin chüshtüm!» désun?» — déyishetti ular.■

43 Eysa jawaben ulargha mundaq dédi: — *Méning toghramda* özara ghotuldashmanglar.

44 Méni ewetken Ata Özi kishilerning qelbini tartquzmisa, héchkim méning yénimgha kélelmeydu; méning yénimgha kelgen herbirini axirqi küni tirildürimen. ■ **45** Peyghemberlarning yazmilarida: «Ularning hemmisige Xuda teripidin ögitilidu» dep pütülgendur. Shunga, Atining *sözini* tingshighan we uningdin ögen'gen herbiri méning yénimgha kéliodu. ■ **46** Biraq bu birerkim Atini körgen dégenlik emes; peqet Xudaning yénidin kelguchi bolsa, u Atini körgendur.□ ■

47 Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, manga étiqad qilghuchi menggülük hayatqa igidur. ■ **48** Hayatlıq néni özümdurmen. **49** Atabowiliringlar chöllerde «manna» yégini bilen ye-

■ **6:40** Yuh. 3:16; 4:14; 6:27,54. ■ **6:42** Mat. 13:55; Mar. 6:3. ■ **6:44** Küy. 1:4; Yuh. 6:65. ■ **6:45** Yesh. 54:13; Yer. 31:33; Ibr. 8:10; 10:16. □ **6:46** «**Biraq bu birerkim Atini körgen dégenlik emes; peqet Xudaning yénidin kelguchi bolsa, u Atini körgendur**» — bezi alimlar bu ayettiki sözlerni Eysa emes, belki rosul Yuhanna chüşhendürüş yolda qoshup yazghan, dep garaydu. Biz uning üchün anche ispat körmigechke, yenila Eysaning öz sözi, dep oylaymiz. ■ **6:46** Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yuh. 1:18; 7:29; 8:19. ■ **6:47** Yuh. 3:16,36.

nila öldi. ■ 50 Lékin mana, ershtin chüshken nan del shundaqki, birsi uningdin yégen bolsa ölmeydu. □ 51 Ershtin chüshken hayatlıq néni özümdurmen; kimdekim bu nandin yése, ebedil'ebedgiche yashaydu. Men bérídighan shu nan bolsa méning et-ténimdur, pütkül dunyadikiler hayatqa ige bolsun dep, men uni atimaqchimen.■

52 Bu söz bilen Yehudiylar özara talash-tartish qilishiqa bashlap:

— Bu adem bizning yéyishimizge özining et-ténini qandaq bérelisun?! — déyishetti.■

53 Shunga Eysa ulargha mundaq dédi:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, siler Insan'oghlining et-ténini yémigüche we qénini ichmigüche, silerde hayatlıq bolmaydu.

54 Et-ténimni yégüchi we qénimni ichküchi menggülüç hayatqa érishken bolidu we men uni axirqi küni tirildürimen. □ ■ 55 Chünki et-ténim heqiqiy ozuqluq, qénim bolsa heqiqiy ichimliktur. 56 Et-ténimni yégüchi we qénimni ichküchi mende yashaydu we menmu uningda yashaymen. □ 57 Hayat Ata méni ewetken we men Atining bolghanliqidin yashawatqinimdek, méni yégüchi kishi hem méning wasitem bilen yashaydu. 58 Mana bu ershtin chüshken nandur.

■ 6:49 Mis. 16:4; Chöl. 11:7; Zeb. 78:24. □ 6:50 «**Lékin mana, ershtin chüshken nan del shundaqki, birsi uningdin yégen bolsa ölmeydu**» — yaki «lékin mana, birsi uningdin yégen bolsa ölmeydighan, ershtin chüshken nan mushu yerdidur». ■ 6:51 Yuh. 11:26; Ibr. 10:5, 10. ■ 6:52 Yuh. 3:9. □ 6:54 «**et-ténimni yégüchi**» — yaki «et-ténimni istémal qilghuchi». ■ 6:54 Yuh. 3:16; 4:14; 6:27,40. □ 6:56 «**et-ténimni yégüchi**» — yaki «et-ténimni istémal qilghuchi».

Bu nan ata-bowiliringlar ýegen «*manna*»dek emes; chünki ular «*manna*»ni ýeyishi bilen öldi; biraq bu nanni istémal qilghuchi bolsa menggü yashaydu! ■

59 Bu sözlerni u Kepernahumdiki sinagogda telim bergenide éytqanidi. **60** Shuning bilen uning muxlisliridin nurghunliri buni anglighanda:

— Bu telim bek éghir iken! Buni kim anglap kötürelisun? — déyishti.

61 Biraq öz ichide muxlislirining bu toghrisida ghotuldashqinini bilgen Eysa ulargha:

— Bu sözüm silerni taydurdimu? **62** Emdi mubada Insan'oghlining esli kelgen jaygha kötürlüwatqinini körsenglar, qandaq bolar?!

■ **63** *Insan'gha* hayatlıq bergüchi — Rohtur. Insanning etliri bolsa héchqandaq payda bermeydu. Men silerge éytqan sözlirim bolsa hem rohtur we hem hayatlıqtur. □ ■ **64** Lékin aranglardin étiqad qilmaghan beziler bar, — dédi (chünki Eysa étiqad qilmaghanlarning we özige satqunluq qilidighanning kim ikenlikini bashtila bilette). ■

65 Shuning bilen u mundaq dédi: — Men shu sewebtin silerge shuni éyttimki, Atamdin ata qilin-

■ **6:58** Yuh. 3:13. ■ **6:62** Mar. 16:19; Luqa 24:50; Yuh. 3:13; Ros. 1:9; Ef. 4:8. □ **6:63** «*Insan'gha hayatlıq bergüchi — Rohtur*» — mushu yerde «Roh», shübhisizki, Xudaning Rohini körsitudu.

«*Insanning etliri bolsa héchqandaq payda bermeydu*» — «insanning etliri» — Xudagha tayammaydighan insanlarnı körsitudu. «Rimliqlargha»diki kirish sözümüzde «et/etler» toghruluq bolghan ızahatımıznı körüğ. «**Men silerge éytqan sözlirim bolsa hem rohtur we hem hayatlıqtur**» — démek, rohiy menide, ademning rohiga hayat kırğızidighan, menggülük hayat yetküzidighan. ■ **6:63**

2Kor. 3:6. ■ **6:64** Yuh. 2:25; 13:11.

misa, héchkim méning yénimgha kélelmeydu!■

⁶⁶ Shu waqittin tartip muxlisliridin xéli köpi chékinip chiqip, uning bilen yene mangmaydighan boldi. ⁶⁷ Shunga Eysa on ikkiylendin:

— Silermu, hem *medin* kétishni xalam siler? — dep soridi.

⁶⁸ Simon Pétrus uninggha jawab qilip:

— I Reb, biz kimning yénigha kétettuq? Menggü hayatlıq sözliri sendilidur! ■ ⁶⁹ We shuninggha ishenduq we shuni bilip yettuqki, sen Xudanıng Muqeddes Bolghuchisidursen! — dédi.■

⁷⁰ Eysa ulargha jawaben:

— Men siler on ikkinglarni tallidim emesmu, biraq aranglarda birsi Iblistur! — dédi □ ■ ⁷¹ (uning bu dégini Ishqariyotluq Simonning oghli Yehudani körsetkenidi, chünki Yehuda on ikkiylenning biri bolghini bilen, kéyin özige satqunluq qildi).□

7

Eysaning inilirining uninggha qarshi turushi

¹ Bu ishlardin kéyin, Eysa Galiliyede aylinip yürüdi. U Yehudiyede aylinip yürüshni xalimaytti, chünki *shu yerdiki* Yehudiylar uninggha qest qilmaqchi idi. ² Bu chaghda, Yehudiylarning «kepler

■ **6:65** Yuh. 6:44. ■ **6:68** Ros. 5:20. ■ **6:69** Mat. 16:16;

Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yuh. 11:27. □ **6:70** «**biraq aranglarda**

birsi Iblistur!» — yaki «**biraq aranglarda birsi düshmendur!**». «Iblis» dégen sözning öz menisi «düshmen, yaw». ■ **6:70** Luqa 6:13.

□ **6:71** «**Ishqariyotluq Simonning oghli Yehuda...**» — yaki «**Simonning oghli Yehuda Ishqariyotni...**».

héyti»gha az qalghanidi.■ 3 Shunga Eysaning iniliri uninggha:

— Mushu yerdin ayrılıp Yehudiyeye barghin, shuning bilen muxlisliringmu *karamet emelliringni köreleydu!* □ 4 Chünki özini xelq-alemge tonut-maqchi bolghan héchkim yoshurun jayda ish qilmaydu. Bu emellerni qiliwatqanikensen, özüngni dunyagha körset! — déyishti. 5 Chünki uning inilirimu uninggha étiqad qilmaghanidi.■

6 Shunga Eysa ulargha:

— Méning waqit-saitim téxi kelmidi. Lékin silerge nisbeten herwaqit munasiptur. □ 7 Bu dunyadiki kishiler silerge hergiz öch bolmaydu; lékin méni öch köridu. Chünki men ularning qilmishlirini

■ 7:2 Law. 23:34. □ 7:3 «**Mushu yerdin ayrılıp Yehudiyeye barghin, shuning bilen muxlisliringmu karamet emelliringni köreleydu!**» — Eysaning inilirining bu sözning ichki menisi belkим: «Muhim mötiwer kishilerning köpi Galiliye dégen mushu namrat, pinhan jaydin emes, belki paytext Yérusalémididur; sen shu yerde özüngni körsitishing kérek; shuning bilen heqiqiy nam-inawiting we heywiting bolidu» dégendek bolsa kérek. Sel ghe-lite ish shukki, ular uninggha ishenmigini bilen (5-ayetni körünг): «Israilning padishahi bolay déseng, karamet emelliringni ochuq meydanida körsitishing kérek» dégen gumaniy nesihetni bergen (4-ayetni körünг). ■ 7:5 Mar. 3:21. □ 7:6 «**silerge nisbeten herwaqit munasiptur**» — bu sözning ichki menisi belkим intayin addiydur. Xudaning iradisige köngül bölidighan adem Xudaning ýetekchilikini we bashpanahliqini izdep yürüdu; lékin peqet öz iradisige qaraydighan kishi Xudaning ýetekchilikining we bashpanahliqining kériki yoq dep yürüdu we shundaqla, bu dunyadikilerdin héchqandaq qarshiliqqa yaki öchmenlikke uchrimaydu, xalighan yerge bériwéridu. Lékin Xudaning iradisini izdi-gen kishi tebiyy halda bu dunyadikilerning qilmishlirini ashkare qilghachqa, ularning nepritige uchraydu (7-ayetni körünг).

rezil dep guwahliq bériwatimen. ■ 8 Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa barmaymen, chünki méning waqit-saitim téxi yétip kelmidi, – dédi. □ ■ 9 Eysa bu sözlerni qilip, Galiliyede qaldı.

Kepiler héytida

10 Eysanıng iniliri héytqa chiqqandin kéyin, u özimu uninggha bardi. Emma ashkara emes, yoshurun bardi. 11 Héytta Yehudiylar uni izdep: «U qeyerdidur?» dep sorawatatti. ■

12 Kishiler arisida uning toghrisida köp ghulghula boldi. Beziler uni: «Yaxshi adem!» dése, yene beziler: «Yaq, u xalayıqni azduruwatidu!» déyishti. ■ 13 Biraq Yehudiy *chongliridin* qorqup, héchkim ochuq-ashkare uning gépini qilmaytti. □ ■

14 Héytning yérimi ötkende, Eysa ibadetxana hoylilirigha kirip xelqqe telim bérishke bashlidi. □ 15 Yehudiylar:

-
- 7:7 Yuh. 3:19; 14:17; 15:18.   □ 7:8 «Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa barmaymen» – köp kona köchürmilerde «Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa téxi barmaymen» yaki «Siler bu héytqa bériwéringlar. Men bu héytqa hazırche barmaymen» déyilidu. «Téxi» yaki «hazırche» sözler eslide bolsun, bolmisun, beribir ayetning menisi asasen oxshashtur; chünki Eysa iniliri héytqa chiqqandin kéyin astirtın bardi (10-ayet). Beziler «hazırche» dégenni chüşhendürüşh yolda kırğızidu. ■ 7:8 Yuh. 8:20.   ■ 7:11 Yuh. 11:56.   ■ 7:12 Mat. 21:46; Luqa 7:16; Yuh. 6:14; 9:16; 10:19.   □ 7:13 «Yehudiy *chongliridin* qorqup...» – grék tilida «Yehudiylardin qorqup» déyilidu. Mushu yerde «Yehudiylar» choqum ularning chonglirini körsitudu. ■ 7:13 Yuh. 9:22; 12:42; 19:38.   □ 7:14 «...kirip» – grék tilida «...chiqip»

— Bu adem héchqandaq telim almighan turuqluq, uning qandaqmu munche köp bilimi bolsun? — dep hang-tang qélishti.□

¹⁶ Eysa ulargha:

— Bu telimler méning emes, belki méni Ewetküchiningkidur. ■ ¹⁷ Uning iradisige emel qilishqa öz iradisini baghlighan herkim bu telim toghruluq — uning Xudadin kelgenlikini yaki özlükümdin éytiwatqanlıqimni biliidu. ¹⁸ Öz aldığa sözlichen kishi öz shan-sheripini izdeydu, lékin özini ewetküchining shan-sheripini izdeydighan kishi heq-sadiqtur, uningda heqqaniysizliq yoqtur. ¹⁹ Musa *peyghember* silerge Tewrat qanunini tapshurghan emesmu? Lékin héchqaysinglar bu qanun'gha emel qilmaywatisiler! Némishqa méni öltürmekchi bolisiler? — dédi. ■

²⁰ Köpchilik:

— Sanga jin chaplishiptu! Séni öltürmekchi bolghan kim iken? — déyishti. ■

²¹ Eysa ulargha mundaq jawab berdi: — Men bir karametni yaritishim bilen hemminglar

---

□ **7:15** «Yehudiylar» — belkim Yehudiy chonglar. ■ **7:16** Yuh. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24. □ **7:19** «némishqa méni öltürmekchi bolisiler?» — yaki «némishqa méni öltürgili izdeysiler?». ■ **7:19** Mis. 20:1; 24:3; Mat. 12:14; Mar. 3:6; Yuh. 5:18; 10:39; 11:53; Ros. 7:53. □ **7:20** «Séni öltürmekchi bolghan kim iken?» — yaki «Séni öltürgili izdeydighan kim?». ■ **7:20** Yuh. 8:48,52; 10:20.

hang-tang qélishtinglar. □ 22 — Emdi Musa **peyghember** silerge xetne qilish toghruluq emr qaldurghan (emeliyette bolsa xetne qilish Musa peyghemberdin emes, ata-bowilardin qalghan), shunga siler shabat künige **toghra kélip qalsimu** shu künide ademning xetnisini qiliwérisiler. □ ■ 23 Emdi Tewrat qanunigha xilaplıq qilinmisun dep shabat künide adem xetne qilin'ghan yerde, men shabat künide bir ademni sellimaza saqaytsam, siler néme dep manga achchiqlinisiler? 24 Sirtqi qiyapetke qarap höküm qilmanglar, belki heqqaniy höküm qilinglar! ■

-
- 7:21 «**Men bir karametni yaritishim bilen hemminglar hang-tang qélishtinglar**» – bu «bir karamet», shübhisiżki, u aldińqi qétim Yérusalémda bolghanda shabat künide palech ademni saqaytqanlıqını körsitudu (23-ayet we 5-babni körung). Eysaning sözige qarighanda, gerche bu möjize birnechche ay ilgiri körsitilgen bolsimu, ularning éside téxiche bar idi. Shu wejidin ular Eysani öltürüwetmekchi bolidu. 22-24-ayetlerde Eysa «shabat künide ademni saqaytish Tewrat qanunigha xilap», dégen xiyalgha qattiq reddiye bérídu. Bizningche u eslide ularni bu mesile toghruluq oylandurush üçhün bu möjizini qesten shabat künide yaratqanidi. □ 7:22 «**emeliyette bolsa xetne qilish Musa peyghemberdin emes, ata-bowilardin qalghan**» – «xetne qilish»ni Xuda eslide Ibrahim peyghemberge (Musa peyghemberdin ilgiri, elwette) Özining Ibrahim we ewladliri bilen bolghan ehdining simwoli bolsun dep tapshurghanidi («Yar.» 17-bab). «**shunga siler shabat künige toghra kélip qalsimu shu künide ademning xetnisini qiliwérisiler**» – emr bolsa «Bala tughulup sekkizinchı künü xetnisini qilish kérek» («Yar.» 17:13). Shuning bilen «sekkizinchı kün» shabat künige toghra kélip qalsimu (we shabat künü «ishlesh»ke bolmaydu) balini sünnet qiliwérish kérek. Bolmisa Tewrat qanunigha xilaplıq bolidu. ■ 7:22 Law. 12:3; Yar. 17:10. ■ 7:24 Qan. 1:16,17; Pend. 24:23; Yaq. 2:1.

Eysa Qutquzghuchi-Mesihmidu?

25 U waqitta Yérusalémliqlarning beziliri:

— *Chonglar* öltürmekchi bolghan kishi bu emesmidi? 26 Ashkara sözlewatsimu, uninggha qarshi héch nerse démidighu! Derweqe, aqsaqallarning uning Mesih ikenlikini bilip yetkenmu? 27 Halbuki, bu ademning qeyerdin kelgenlikini biz éniq bilimiz. Lékin Mesih kelgende, uning qeyerdin kelgenlikini héchkim bilmestighu, — déyishti. □ ■

28 Shunga Eysa ibadetxana hoylisida telim bériwétip, yuqiri awaz bilen mundaq dédi:

— Siler méni tonuymız hemde méning qeyerdin kelgenliknimu bilimiz, *dewatisiler*?! Biraq men özlükümdin emes, men méni Ewetküchidin *keldim*, U heqtur; biraq siler Uni tonumaysiler. □ ■ 29 Men Uni tonuymen. Chünki men Uning yénidin *keldim*,

---

□ 7:27 «**bu ademning qeyerdin kelgenlikini biz éniq bilimiz**» — ular uni Galiliyelik dep biletta. Emelyette u Beyt-Lehemde tughulghan, elwette. «**Lékin Mesih kelgende, uning qeyerdin kelgenlikini héchkim bilmestighu, — déyishti.**» — xalayiqning bu sözliri anche toghra emes idi; bu kishiler peyghemberlarning Mesih togruluq besharetlik yazmilarini toluq bilmigen bolsa kerek. Belkim ularning közde tutqini peqet Mesihning tuyuqsız namayan bolidighanlıqını körsetken besharetlerla idi. ■ 7:27 Mat. 13:55; Mar. 6:3; Luqa 4:22. □ 7:28 «**siler méni tonuymız hemde méning qeyerdin kelgenliknimu bilimiz, dewatisiler**?! **Biraq men özlükümdin emes, men méni Ewetküchidin *keldim*, U heqtur; biraq siler Uni tonumaysiler**» — Bu söz Eysaning ularning «Bu ademning... qeyerdin kelgenlikini éniq bilimiz» déginige reddiye qilghan jawabi idi. Eger ular Xudani tonughan bolsa Eysaning qeyerdin kelgenlikini bilgen bolatti, lékin ular Xudani tonimaytti (ayettiki axirqi sözge qarang). ■ 7:28 Yuh. 5:43; 8:26, 42; Rim. 3:4.

méni U ewetti.■

30 Shunga ular uni tutush yolini izdeytti, lékin héchkim uninggha qol salmidi; chünki uning waqit-saiti téxi yétip kelmigenidi. □ ■ **31** Lékin xalayiq arisidiki nurghun kishiler uninggha étiqad qildi. Ular: «Mesih kelgende bu kishi körsetken möjizilik alametlerdin artuq möjize yaritalarmu?!» déyishti.■

Eysani tutush üçün qarawullarning ewetilishi

32 Perisiyler xalayiqning u toghruluq ghulghula boluwatqan bu gep-sözlirini anglidi; shuning bilen Perisiyler bilen bash kahinlar uni tutush üçün birnechche qarawullarni ewetti. □ **33** Shuning bilen Eysa:

— Yene bir'az waqit siler bilen bille bolimen, andin méni Ewetküchining yénigha kétimen. ■ **34** Méni izdeysiler, lékin tapalmaysiler. Men baridighan yerge baralmaysiler, — dédi.■

35 Buning bilen, Yehudiylar bir-birige:

— U biz tapalmighudek qeyerlerge barar? Grékler arisidiki tarqaq Yehudiy muhajirlarning yénigha

-
- **7:29** Yuh. 10:15. □ **7:30** «**Shunga ular uni tutush yolini izdeytti...**» — «ular» belkim yenila chonglarni körsitudu. ■ **7:30**
Mar. 11:18; Luqa 19:47; 20:19; Yuh. 7:19; 8:20, 37. ■ **7:31**
Yuh. 8:30. □ **7:32** «**qarawullarni ewetti**» — yaki «ibadetxana qarawullirini ewetti». Lékin bizningche 30- we -44-ayetler (Lawiy-lardin bolghan) mushu kishilerni ayrim körsitudu. ■ **7:33** Yuh. 16:16. ■ **7:34** Yuh. 8:21; 13:33.

bérip, gréklargha telim béremdighandu? □ 36 «Méni izdeysiler, lékin tapalmaysiler. Men baridighan yerge baralmaysiler» dégini némisidu? — déyishti.

Hayatlıq süyi

37 Héytning axirqi hem eng katta küni, Eysa ornidin turup, yuqiri awaz bilen: —

Kimdekim ussisa, méning yénimgha kélép ichsun! □ ■ 38 Manga étihad qilghuchi kishining xuddi muqeddes yazmilarda éytılghinidek, ich-baghridin hayatlıq süyining deryaliri éqip chiqidu! — dep jakarlidi □ ■ 39 (u bu sözni özige étihad qilghan-largha ata qilinidighan Muqeddes Rohqa qarita éytqanidi. *Xudanıng Rohı téxi héchkimge ata qilinmaghanmidi, chünki Eysa téxi shan-sheripige kirmigenidi).* ■

□ 7:35 «U biz tapalmıghudek qeyerlerge barar? Grékler arisidiki tarqaq Yehudiyların yénigha bérip, gréklargha telim béremdighandu?» — bu ayettiki «grékler» Qanaanning (Pelestinning) sırtida turghan barlıq yat elliğerge wekillik qılıdu. □ 7:37 «Héytning axirqi hem eng katta küni, Eysa ornidin turup, yuqiri awaz bilen: — Kimdekim ussisa, méning yénimgha kélép ichsun!» — Eysa bu sözleri héytning axirqi küni, yeni del Xudanıng Israil xelqi chöldiki waqtida Musa peyghember arqılıq ularnı su bilen teminligen möjize yaratqan xatiре künide éytqan. ■ 7:37 Law. 23:36; Yesh. 55:1; Yuh. 6:35; Weh. 22:17. □ 7:38 «Manga étihad qilghuchi kishining xuddi muqeddes yazmilarda éytılghinidek, ich-baghridin hayatlıq süyining deryaliri éqip chiqidu!» — «muqeddes yazmilarda éytılghandek» — «Yesh.» 58:11 we «Ez.» 47:1-12ni körüng. «Zeb.» 78:15-16, «Pend.» 4:23, «Yesh.» 44:3, 55:1, «Ez.» 47:1-12, «Yo.» 3:18, «Zek.» 13:1, 14:8mu belkım «Muqeddes Rohning tökülüshi» bilen munasiwetliktur. ■ 7:38 Yesh. 12:3. ■ 7:39 Yesh. 44:3; Yo. 2:27-29; Ros. 2:17.

Xelqning bölünüp kétishi

- 40 Xalayiq ichide beziler bu sözni anglap:
 — *Kélishi muqerrer bolghan* peyghember heqiqeten
 mushu iken!! — déyishti. □ ■
- 41 Beziler: «Bu Mesih iken!» déyishetti. Yene
 beziler bolsa: «Yaq, Mesih Galiliyedin kélettimu? ■
- 42 Muqeddes yazmilarda, Mesih *padishah* Dawut-
 ning neslidin hem Dawutning yurti Beyt-Lehem
 yézisidin kélidu, déyilmigenmidi?» — déyishti. ■
- 43 Buning bilen, xalayiq uning wejidin ikkige
 bölünüp ketti. 44 Beziliri uni tutayli dégen bolsimu,
 lékin héchkim uningha qol salmidi.

Yehudiy aqsaqallirining étiqadsizliqi

- 45 Qarawullar *ibadetxanidin* bash kahinlar bilen
 Perisiylerning yénigha qaytip kelgende, ular
 qarawullargha:
 — Néme üchün uni tutup kelmidinglar? — dep
 sorashti.
- 46 Qarawullar:
 — Héchkim héchqachan bu ademdek sözlichen emes!
 — dep jawab bérishти.
- 47 Perisiyler ulargha jawaben:
 — Silermu azduruldunglarmu? 48 Aqsaqallardin
 yaki Perisiylerdin uningha étiqad qilghanlar bol-

□ 7:40 «Kélishi **muqerrer bolghan** peyghember heqiqeten
mushu iken!» — Musa peyghemberning bu peyghember toghru-
 luq aldin éytqan béschariti «Qan.» 18:15de tépilidu. ■ 7:40 Mat.
 21:46; Luqa 7:16; Yuh. 6:14. ■ 7:41 Yuh. 1:47; 4:42. ■ 7:42
 Zeb. 132:11; Mik. 5:1; Mat. 2:6.

ghanmu?! ■ 49 Lékin Tewrat qanunini bilmeydighan bu chüprendiler lenetke qalidu! – déyishti. □ 50 Ularning arisidin biri, yeni burun axshamda Eysaning aldigha kelgen Nikodim ulargha: ■ 51 – Tewrat qanunimiz awwal kishining néme qilghinini özidin anglap bilmey turup, uningga höküm chiqiramdu! ■ 52 Ular jawab qilip: – Senmu Galiliyedinmu? *Muqeddes yazmilarni* kör, qétirqinip oqup baq, Galiliyedin héchqandaq peyghember chiqmaydu! – dédi. □ 53 Shuning bilen *ularning* herbiri öz öyige ketti. □

8

Zina üstide tutulghan ayal

¹ Eysa bolsa Zeytun téghigha chiqip ketti. ² Etisi seherde, u yene ibadetxana hoylilirigha kirdi we

---

■ 7:48 Yesh. 33:18; Yuh. 12:42; 1Kor. 1:20; 2:8. □ 7:49 «Tewrat qanunini bilmeydighan bu chüprendiler lenetke qalidu!» – «chüprendilery» addiy xelqni körsitudu. Aqsaqallar we Perisiyler ularni intayin kemsitetti. ■ 7:50 Yuh. 3:2; 19:39. ■ 7:51 Mis. 23:1; Law. 19:15; Qan. 1:17; 17:8; 19:15. □ 7:52 «Muqeddes yazmilarni kör, qétirqinip oqup baq, Galiliyedin héchqandaq peyghember chiqmaydu!» – ularning bu sözide Galiliyelik bolghan Yunus peyghemberni qesten untughanidi. Chünki Tewratning «Yunus peyghember» dégen qismida, Xudaning **Yəhudiy əməslərgə** nijat pursitini yetküzgenlikli éniq xatirilinidu. Ular yene «Yesh.» 8:12diki bersharet, yeni Mesihning öz xizmittini Galiliyede bashlaydighanlıqi toghruluq bersharetini qesten untughan oxshaydu. □ 7:53 «shuning bilen ularning herbiri öz öyige ketti» – «herbiri öz öyige ketti» dégenlik belkim Nikodimning soali ularning wijdanigha sanjilghan bolsa kérek.

xalayiqning hemmisi uning yénigha kélishkenidi. U olturup, ulargha telim bérishke bashlidi. ³ *Shu chaghda*, Tewrat ustazliri bilen Perisiyler zina qilip tutulup qalghan bir ayalni uning aldigha élip kélishti. Ular ayalni otturigha chiqirip, ⁴ uningdin:

— Ustaz, bu ayal del zina üstide tutuwélindi. □

⁵ Musa *peyghember* Tewrat qanunida bizge mushundaq ayallarni chalma-kések qilip öltürüşni emr qilghan. Emdi senche, uni qandaq qilish kérek? — dep sorashti. □ ■ ⁶ Emdi ularning bundaq déyishtiki niyiti, uni tuzaqqa chüshürüp, uning üstidin erz qilghudek birer bahane izdesh idi. Emma Eysa éngiship, barmiqi bilen yerge bir némilerni yazghili turdi. □ ⁷ Ular shu soalni toxtimay sorawatatti, u ruslinip ulargha:

— Aranglardiki kim gunahsiz bolsa, *bu ayalgha* birinchi tashni atsun! — dédi. ■

⁸ Andin u yene éngiship, yerge yézishni

□ **8:4** «Ustaz, *bu ayal del zina* üstide tutuwélindi» — «zina qilip tutulup qalghan» ayal bar idi, lékin erkek qéni? □ **8:5** «Musa peyghember Tewrat qanunida bizge mushundaq ayallarni chalma-kések qilip öltürüşni emr qilghan» — qiziq yéri shuki, ular peqet «ayallar»ni tilgha alidu. Emeliyyette Tewrat qanuni boyiche zina qilghan erkeklernimu ölümge mehkum qilish kérek idi.

■ **8:5** Law. 20:10; Qan. 22:22. □ **8:6** «Emdi ularning bundaq déyishtiki niyiti, uni tuzaqqa chüshürüp, uning üstidin erz qilghudek birer bahane izdesh idi» — Eger Eysa «Bu ayalgha rehim qilish kérek» dése, ular derhal «Sen Musa peyghemberge chüshürülgen qanun'gha xilaplıq qilishni ündeysen, deytti. Bashqa bir tereptin, shu chaghda Yehudiy xelqi Rim impériyesining qanuni astida turghachqa, Yehudiylar özliri héchkimge ölüm jazasini beja keltürüş hoquqi yoq idi. Shunga eger Eysa «Chalma-kések qilinsun» dése, u chaghda ular rimliqlargha «mushu kishi Rim impériyesige qarshi chiqtil!» dégendek shikayet qilatti. ■ **8:7** Qan. 17:7.

dawamlashturdi. ■ 9 Ular bu sözni anglap, aldi bilen yashan'ghanliri, andin qalghanliri bir-birlep *hemmisi* u yerdin chiqip kétishti. Axirida Eysa otturida öre turghan héliqi ayal bilen yalghuz qaldı. □ 10 Eysa ruslinip turup, shu ayaldin bashqa héchkimni körmigen bolup, uningdin:

Xanim, sanga héliqi shikayet qilghanlar qéni? Séni gunahqa békítidighan héchkim chiqmidimu? – dep soriwidi, 11 – Hezretliri, héchkim chiqmidi, – dédi ayal.

Eysa:

– Menmu séni gunahqa békítmeymen. Barghin, buningdin kényin yene gunah qilmighin! – dédi. □ ■

Eysa dunyaning nuridur

12 Shunga Eysa yene köpchilikke söz qilip:

– Dunyaning nuri özümdurmen. Manga egeshkenler qarangghuluqta mangmaydu, eksiche hayatlıq nurigha érishidu, – dédi. ■

13 Perisiyler:

■ 8:8 Yer. 17:13 □ 8:9 «ular bu sözni anglap, aldi bilen yashan'ghanliri, andin qalghanliri bir-birlep hemmisi u yerdin chiqip kétishti» – bezi kona köchürmilerde: «Ular bu sözni anglap, wijdanining eyiblishi bilen aldi bilen yashan'ghanliri, andin qalghanliri bir-birlep hemmisi u yerdin chiqip kétishti» déyildi. □ 8:11 «Menmu séni gunahqa békítmeymen. Barghin, buningdin kényin yene gunah qilmighin!» – 7:53-8:11-ayetler bezi kona köchürmilerde tépilmaydu. Bizningche, buning sewebi, bu «zina gunahining kechürüm qilinishi» toghrisidiki ayetler bezi köchürgüchilerning zitigha qattiq tegken bolsa kérek. ■ 8:11 Yuh. 5:14. ■ 8:12 Yesh. 42:16; Yuh. 1:9; 9:5; 12:35,36.

— Sen özüngge özüng guwahliq bériwatisen. Shunga séning guwahliqing rast hésablanmaydu, — déyishti.

14 Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

— Hetta men özümge guwahliq bersemmu, guwahliqim heqtur, chünki men özümning qeyerdin kelgenlikimni we qeyerge baridighanliqimni bilimen. Lékin siler qeyerdin kelgenlikimni we qeyerge baridighanliqimni bilmeysiler. ■ **15** Siler et igilirining ölcchimi boyiche höküm qilisiler. Biraq men héchkimning üstige höküm qilmaymen. □ **16** Men höküm qilsammu, hökümüm heqiqiydur; chünki men yalghuz emes, belki méni ewetken Ata *bu ishta* men bilen billidur. □ **17** Silerge tewe bolghan Tewrat qanunida: «Ikki ademning guwahliqi bolsa rast

---

■ **8:14** Yuh. 5:31. □ **8:15** «**Siler et igilirining ölcchimi boyiche höküm qilisiler**» — «et igilirining ölcchimi boyiche» — oqurmen-lerning éside bolsunki, Injilda «et» yaki «etler» köp yererde insanlarning Xudagha tayanmay özükidin ish qilghanliqini körsitudu. «Rimliqlargha»diki «kirish söz»nimu körüng. □ **8:16** «**Biraq men héchkimning üstige höküm qilmaymen. Men höküm qilsammu, hökümüm heqiqiydur**» — Eysa Mesih bu dunyada turghanda **kishilerning** üstige höküm qilmaytti (soraqqa tartmaytti), belki **ularning ish-heriketlirining** üstige, toghra, toghra emes, dep höküm qilatti. Peqet axiretke kelgende andin u barliq kishilerni soraqqa tartip, ularning üstidin höküm chiqiridu, elwette. Perisiyler bolsa özlirini soraqchi, Mesihni soraqqa tartish hoquqımız bar dep qaraytti. «**méni ewetken Ata bu ishta men bilen billidur**» — «*bu ishta*» dégen sözler eyni tékistte bolmisimu, menisi del «Méning höküm qilghinim peqet özümdin emes, buningda Ata men bilen billidur» dégendektur.

hésablinidu» dep pütülgendur. □ ■ 18 Rast, men özüm toghramda özüm guwahliq bérimen, we méni ewetken Atimu méning toghramda guwahliq bérifu.■

19 Ular uningdin: — Atang qeyerde? — dep so rashti.

Eysa ulargha jawab bérip: — Siler ya méni tonumaysiler, ya Atamni tonumaysiler; méni tonughan bolsanglar, Atamnimu tonuyttunglar, — dédi.■

20 Eysa bu sözlerni ibadetxanida telim bergenide, sediqe sanduqining aldida turup éytqanidi. Biraq héchkim uni tutmidi, chünki uning waqit-saiti téxi yétip kelmigenidi.□ ■

Eysaning étiqadsizlarga agah bérishliri

21 Shuning bilen u ulargha yene:

Men bu yerdin kétimen; siler méni izdeysiler, lékin öz gunahinglar ichide ölisiler. Men kétidighan yerge siler baralmaysiler, — dédi.■

22 Buning bilen Yehudiylar:

□ 8:17 «Silerge tewe bolghan Tewrat qanunida...» — grék tilida «silerning Tewrat qanuninglarda» déyildi. Bu hejwiy, kinayilik geptur. Periysiler daim: «Tewrat qanunini tiriship-tirmiship, heqiqiy menisi bilen özleshtürgüchiler peqet bizermiz» dep halini chong qılıp yürüshetti. Emeliyette «Tewrat qanuni» Xudanıng barlıq xelqige tewe idi, elwette. 10:34 we 15:25nimu körtüng. «ikki ademning guwahliqi bolsa rast hésablinidu» — «Qan.» 17:6.

■ 8:17 Chöl. 35:30; Qan. 17:6; 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:28. ■ 8:18 Mat. 3:17; 17:5; Mar. 1:11; 9:7; Luqa 3:22; 9:35;

Yuh. 1:33; 5:37; 6:27. ■ 8:19 Yuh. 14:9; 16:3. □ 8:20 «sediqe sanduqining aldida» — yaki «xezinide». ■ 8:20 Yuh. 7:30.

■ 8:21 Yuh. 7:34; 13:33.

— U: «Men kétidighan yerge siler baralmaysiler» deydu. Bu uning özini öltürüwalimen déginimidi? — déyishti.

23 Eysa ulargha:

— Siler töwendindursiler, men yuqiridindurmen. Siler bu dunyadindursiler, men bu dunyadin emesmen. ■ **24** Shuning üçün silerge: «Gunahliringlar ichide ölisiler» dédim. Chünki siler méning «Ezeldin Bar Bolghuchi» ikenlikimge ishenmisenglar, gunahliringlar ichide ölisiler, — dédi. □ ■

25 Sen zadi kim? — dep sorashti ular.

Eysa ulargha: — Bashta silerge néme dégen bolsam, men shu. **26** Özümning silerning toghranglarda we üstünglardın höküm qilidighan nurghun sözlirim bar; lékin méni Ewetküchi heqtur we men Uningdin némini anglishan bolsa, bularnila dunyadikilerge uqturup éytimen, —

■ **8:23** Yuh. 3:31. □ **8:24** «**Chünki siler méning «Ezeldin Bar Bolghuchi» ikenlikimge ishenmisenglar, gunahliringlar ichide ölisiler**» — yaki «Chünki siler méning «Men Bolimen» ikenlikimge ishenmisenglar, gunahliringlar ichide ölisiler». «Ezeldin Bar Bolghuchi» yaki ««Men Bolimen» — Bu Xudaning Musa peyhemberge ashkarilighan nami bolup («Mis.» 3:14), Eysamu bu namni özige qollan'ghan. Bashqa bir terjimişi: «Méning **U** (yeni, Mesih) ikenlikimge...». Lékin «Yuhanna»da oxshash shu ibare tépilidighan köp bashqa ayetler bilen sélishturghanda (mesilen, 28-, 58-ayet) bu terjimimiz toghra bolushi kérek. ■ **8:24** Yuh. 8:21.

dédi. □ ■

27 Ular uning özlirige éytqanlirining Ata toghruluq ikenlikini chüshinelmedi. □ **28** Shunga Eysa mundaq dédi:

Siler Insan'oghlini kötürgendin kényin, méning «*Ezeldin Bar Bolghuchi*» ikenlikimni bilisiler we shundaqla héch ishni özlükümdin qilmaghanlıqimni, peqet Atining manga ögetkininila sözligenlikimnimu bilisiler. □ ■ **29** Méni Ewetküchi men bilen billidur, U méni esla yalghuz qoymidi, chünki men hemishe Uni xursen qılıdighan ishlarnı qilimen. ■

30 Eysa bu sözlerni qiliwatqan chaghning özide, nurghun kishiler uninggaq qildi. ■

□ **8:26** «Özümning silerling toghranglarda we üstünglardın höküm qılıdighan nurghun sözlirim bar; lékin méni Ewetküchi heqtur we men Uningdin némini anglighan bolsa, bularnila dunyadikilerge uqturup éytimen» — Mesihning Perisiylerge éytqan bashqa köp sözlirige oxshash, bu sözü intayın ixchamdur. Bizningche omumiy menisi: «Siler toghruluq nurghun eyibleydighan sözlirim bar. Bu sözlirimni qobul qılmışlıqınglar mumkin. Lékin méning bu sözlirim emeliyyette özümdin emes, belki méni ewetken Atamdindur; shunga ishinishinglar kérek; chünki némini Uningdin anglisam, shuni dunyagha éytimen» dégendek bolsa kérek.

■ **8:26** Yuh. 7:28; 15:15; Rim. 3:4. □ **8:27** «ular uning özlirige éytqanlirining ata toghruluq ikenlikini chüshinelmedi» — «Ata» öz Atisi Xuda, elwette. Démisekmu, Mesihning né mishqa bezide peqet «Ata» we bashqa yerlerde «Atam» déyishini tetqiq qılısh bek paydılıq ishtur. □ **8:28** «Siler Insan'oghlini kötürgendin kényin...» — «Insan'oghlining kötürlüshi» awwal Eysanıng kréstlinishi, andin asman'gha kötürlüp Xudanıng ong teripide olturushınmı körsitidu. 12:32-34nimu körüng. «méning «*Ezeldin Bar Bolghuchi*» ikenlikimni bilisiler» — 24-ayettiki izahatnı körüng. ■ **8:28** Chöl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yuh. 3:11, 14; 7:16; 12:32, 49; 14:10. ■ **8:29**

Yuh. 14:10; 16:32. ■ **8:30** Yuh. 7:31.

Heqiqiy erkinlik toghruluq

31 Eysa özige étiqad qilghan Yehudiylargha:

— Eger méning söz-kalamimdin chiqmay tursanglar, méning heqiqiy muxlisirim bolghan bolisiler,
32 we heqiqetni bilisiler we heqiqet silerni azadliqqa érishtürudu, — dédi. ■

33 Ular jawaben: — Biz Ibrahimning neslimiz, — héchqachan héchkimning qulluqida bolmiduq. Sen qandaqsige: Azadliqqa érishsiler, deysen? — dédi. ■

34 Eysa ulargha jawab béríp: — Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, gunah sadir qilghan kishi gunahning qulidur. ■ **35** Qul ailide menggü turmaydu, lékin oghul menggü turidu. □ **36** Shuning üchün Oghul silerni azad qilsa, heqiqiy azad bolisiler. □ ■ **37** Silerning Ibrahimning nesli ikenliklarni bilimen. Birraq méni öltürmekchi boluwatisiler, chünki méning

■ **8:32** Rim. 6:18; Gal. 5:1; 1Pét. 2:16. ■ **8:33** Mat. 3:9. ■ **8:34** Rim. 6:20; 2Pét. 2:1. □ **8:35** «Qul ailide

menggü turmaydu, lékin oghul menggü turidu» — démek, birsi «qul» bolsa (mushu yerde «gunahning quli») herqandaq öy igisi bilen menggülük munasiwette bolmaydu, uning aile ezasi bolalmaydu; peqet öy igisining öz ailisidikiler bilenla menggülük munasiwiti boldiu; öy igisining oghli öy igisining hoquqigha ige boldiu, el-wette. Emdu «öy igisi» Xuda bolsa, uning Oghlimu toluq hoquqluq boldiu, elwette. Bu ish 36-ayettiği heqiqet bilen zich baghlinidu.

□ **8:36** «Shuning üchün Oghul silerni azad qilsa, heqiqiy azad bolisiler» — yuqiriqi izahatnimu körüng. «Qul» «qul»ni azad qilmaydu, «qul»ni azad qılalaydighan peqet özi azad bolghan kishi, elwette. Emdu bu dunyada kim gunahdin azadtur? Mesihdin bashqa herbir kishi gunahning qulidur, heqiqiy azad bolghan kishi peqet «Oghul», yeni Mesihdur; shuning bilen u bashqilarını (ularda étiqad bolsa) gunahning küchidin azad qılalaydu. ■ **8:36** Rim. 8:2.

sözüm ichinglardin orun almidi. **38** Men Atamning yénida körgenlirimni étyiwatimen; siler bolsanglar öz atanglardin körgenliringlarni qiliwatisiler! □ ■

39 Ular jawab béríp: — Bizning atimiz Ibrahimdur, — dédi.

Eysa ulargha: — Eger Ibrahimning perzentliri bolsanglar, Ibrahimning emellirini qilghan bolattinglar! ■ **40** Biraq hazir eksiche méni, yeni Xudadin anglyan heqiqetni silerge yetküzgen ademni öltürüşke uestleysiler. Ibrahim undaq ishni qilmighan. ■ **41** Siler öz atanglarning qilghinini qiliwatisiler! — dédi.

— Biz haramdin bolghan emesmiz! Bizning peqet birla atimiz bar, U bolsa Xudadur! — déyishti ular. □

42 Eysa ulargha: — Atanglar Xuda bolghan bolsa, méni söygen bolattinglar; chünki men Xudaning baghridan chiqip, bu yerge keldim. Men özlükümdin kelgen emesmen, belki Uning teripidin ewetilgenmen. □ ■ **43** Sözlirimni néminsha chüshenmeysiler? Éniqki, méning sözkalamim quliqinglarga kirmeywatidu! **44** Siler atanglar Iblistin bolghansiler we uning arzu-

---

□ **8:38** «siler bolsanglar öz atanglardin körgenliringlarni qiliwatisiler!» — yaki «siler bolsanglar öz atanglardin anglyanlirlinglarni qiliwatisiler!». ■ **8:38** Yuh. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24. ■ **8:39** Rim. 2:28; 9:7. ■ **8:40** Yuh. 17:17.

□ **8:41** «Siler öz atanglarning qilghinini qiliwatisiler!» — «öz atanglar» — Iblisni körsitudu, elwette. 44-ayetni körüng. «**Biz haramdin bolghan emesmiz!**» — bu daritma gep. Ular Eysanining Meryemdin tughulushini «bir atining wasitisi bilen emes», belki «haramdin bolghan» dep puritip, uningdin éwen tapmaqchi idi.

□ **8:42** «men Xudaning baghridan chiqip...» — grék tilida «men Xudaning ichidin chiqip...». ■ **8:42** Yuh. 5:43; 7:29.

heweslirige emel qilishni xalaysiler. U alem apiride bolghandin tartip qatil idi we uningda heqiqet bolmighachqa, heqiqette turmighan. U yalghan sözligende, öz tebiitidin sözleydu, chünki u yalghanchi we shundaqla yalghanchiliqning atisidur. □ ■ 45 Lékin men heqiqetni sözlinim üchün, manga ishenmeysiler. 46 Qaysinglar méni gunahi bar dep delilliyeleysiler, qéni? Heqiqetni sözlisem, néme üchün manga ishenmeysiler? 47 Xudadin bolghan kishi Xudaning sözlirini anglaydu; siler ularni anglimaysiler, chünki siler Xudadin bolghan emessiler! ■

48 Yehudiylar uningha jawaben:

— Ejeba, bizning séni: «Samariyelik hem jin chaplashqan adem»sen déginimiz toghra emesmu? — déyishti. □ ■

49 Eysa jawaben: — Manga jin chaplashqini yoq, belki men Atamni hörmət qilimen; lékin siler manga hörmətsizlik qiliwatisiler. ■ 50 Men öz shansheripimni izdimeyamen; lékin buni izdigüchi hem *uning üstidin* höküm qilghuchi Birsi bar. 51 Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, méning söz-kalamimni tutidighan kishi ebedil'ebed ölüm körmeydu. ■

□ 8:44 «... **Iblis** yalghanchi we shundaqla yalghanchiliqning atisidur» — yaki «... u (Iblis) yalghanchi we shundaqla yalghanchiliqning piridur». ■ 8:44 Yar. 3:1; 2Kor. 11:3; 1Yuh. 3:8.

■ 8:47 Yuh. 6:37; 10:26,27; 1Yuh. 4:6. □ 8:48 ««Samariyelik hem jin chaplashqan adem»sen» — «Samariyelikler» Yehudiylar közge ilmaydighan bir xelq bolup, ularning közqarishiche Samariyelikler Xudaning sözini burmilighan kapirlar we jin tegkenlerdur.

■ 8:48 Yuh. 7:20; 10:20. ■ 8:49 Yuh. 7:18. ■ 8:51 Yuh. 5:24; 11:25.

52 Shuning bilen Yehudiyilar uninggha:

— Sanga derweqe jin chaplashqanlıqını emdi bildiğ! Hetta *hezriti* İbrahim we peyghemberlermu ölgen tursa, sen qandaqsige: «Méning söz-kalamimni tutidighan kishi ebedil’ebed ölüm tétimaydu» deyseñ? **53** Ejeba, sen atımız İbrahimdin ulughmusen? U öldi, peyghemberler hem öldi!? Sen özüngni kim qilmaqchisen? ■

54 Eysa jawaben mundaq dédi:

— Eger men özümni ulughlisam, undaqta ulughluqum héchnerse hésablanmaytti. Biraq méni ulughlıghuchi — siler «U bizning Xudayimiz» dep ataydighan Atamning Özidur. **55** Siler Uni tonumidınglar, lékin men Uni tonuymen. Uni tonumaymen désem, silerdek yalghanchı bolattım; biraq men Uni tonuymen we Uning söz-kalamını tutimen. **56** Atanglar İbrahim méning künümni köridighanlıqidın yayrap-yashnidi hem derweqe uni aldin’ala körüp shadlandı. □ ■

57 — Sen téxi ellik yashqa kirmey turup, İbrahimni kördüngmu? — déyishti ular.

58 Eysa ulargha:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, İbrahim tughulmastıla, men Bar

■ **8:53** Ibr. 11:13. □ **8:56** «Atanglar **İbrahim** méning künümni köridighanlıqidın **yayrap-yashnidi**» — Eysanıng «ménying künüm» dégini némini körsitudu? Bizningche bu ibare: (1) uning dunyagha kélishini körsitudu; (2) uning shan-sherep ichide qayıtip kéléidighan küninimu körsitudu. İbrahim qachan aldin’ala buni körgen? Yehudiy «Rabbilar»ning köpinchisi «İbrahim Ishaqni qurbanlıq qılışqa sun’ghan waqitta baqiy alem uninggha ayan qılın’ghan» dep qaraytti we bizmu bu pikirge mayilmız. ■ **8:56**

Yar. 17:17; Luqa 10:24; Ibr. 11:13.

Bolghuchidurmen! — dédi. □

⁵⁹ Buning bilen ular uni chalma-kések qilghili qollirigha yerdin tash aldi; lékin Eysa ulargha körünmey, ularning otturisidin ötüp ibadetxanidin chiqip ketti. □ ■

9

Eysaning tughma qarighuni saqaytishi

¹ We u yolda kétiwétip, tughma qarighu bir ademni kördi. ² Muxlisliri uningdin:

— Ustaz, kim gunah qilip uning qarighu tughulgh-inigha seweb bolghan? U özimu ya ata-anisimu? — dep sorashti. □

³ Eysa mundaq jawab berdi:

— Özi yaki ata-anisining gunah sadir qilghanlıqidin emes, belki Xudanıng Öz emelliri uningda ayan qilinsun dep shundaq bolghan.

□ **8:58** «İbrahim tughulmastila, men Bar Bolghuchidurmen!» — «men Bar Bolghuchidurmen» dégini yenila «Mis.» 3:14de, Musa peyghemberge wehiy qilin'ghan, Xudanıng «Men Özümdurmen», yaki bolmisa «Men Ezeldin Bar Bolghuchidurmen» dégen ulugh namini körsitudu. Eysaning bu namni özige alghini uning Xudalıq tebiitini körsitudu. Yehudiylar uning bu gépini toghra chüshinidu, lékin qet'iy ishenmeydu (59-ayetni körün). □ **8:59** «Buning bilen ular uni chalma-kések qilghili qollirigha yerdin tash aldi» — Yehudiylar xelqi uning sözining menisini toghra chüshinetti, lékin ishenmey «kupurluq qilghuchi!» dep uni öltürmekchi idi. «lékin Eysa ulargha körünmey, ularning otturisidin ötüp ibadetxanidin chiqip ketti» — bezi köna köchürmilerde Peqet «lékin Eysa özini daldigha élip, ibadetxanidin chiqip ketti» déyildi. ■ **8:59** Luqa 4:29; Yuh. 10:31,39; 11:8. □ **9:2** «Ustaz» — Grék tilida «Rabbi».

4 Künning yoruqida, méni Ewetküchining emellirini ada qilishim kérek. Kech kirse, shu chaghda héchkim ish qilalmaydu. □ **5** Men dunyada turghan waqtimda, dunyaning nuri özümdurmen. ■

6 Bu sözleri qilghandin kéyin, u yerge tükürüp, tükürüktilay qilip, layni héliqi ademning közlirige sürüp qoydi ■ **7** we uninggha: «Siloam kölchiki»ge béríp yuyuwetkin» dédi («Siloam» *ibraniyche* söz *bolup*, «ewetilgen» dégen menini bildüridu). Shuning bilen héliqi adem béríp yuyuwidi, közi körídighan bolup qaytip keldi. □ **8** Qoshniliri we u ilgiri tilemchilik qilghinida uni körgenler:

— Bu olturup tilemchilik qilidighan héliqi adem emesmu? — déyiship ketti. ■

9 Beziler: «Hee, shu iken» dése, yene beziler: «Yaq. u emes, lékin uninggha oxshaydiken» déyishti.

Biraq u özi:

— Men del shu kishi bolimen! — dédi.

□ **9:4** «méni Ewetküchining emellirini ada qilishim kérek» — yaki «méni Ewetküchining emellirini ada qilishimiz kérek». «Kech kirse, shu chaghda héchkim ish qilalmaydu» — Eysaning yer yüzide bolidighan xizmitige belkim peqet alte ay qalghan bolsa kérek. ■ **9:5** Yesh. 42:6; Luqa 2:32; Yuh. 1:9; 8:12; 12:35,46; Ros. 13:47. ■ **9:6** Mar. 8:23. □ **9:7** «Siloam» — Ibraniy tilida «Siloah». «**Eysa** uninggha: «Siloam kölchiki»ge béríp yuyuwetkin» dédi... héliqi adem béríp yuyuwidi, közi körídighan bolup qaytip keldi» — bu kor adem ibadetxanigha yéqin jayda tilemchilik qilip olturghan bolsa, ibadetxanidin «Siloam kölchiki»ge bir kilométrdek kéletti. Shuning üchün bu seper kor ademning ishenchige nisbeten xéli bir sinaq idi. Lay qattıqlashqandin kéyin u közlirini héch achalmighan halda mushu uzun yolni méngishi kérek idi. Bu kor adem üchün intayin éghir idi, elwette. Uning üstige yolni bikar mangsa köp «tilemchilik waqtı» israp bolup kétetti. ■ **9:8** Ros. 3:2.

10 — Undaqta közliring qandaq échildi? — dep sorashti ular.

11 U jawaben mundaq dédi:

— Eysa isimlik bir kishi *tükürükidin* lay qilip közlirimge sürüp qoyuwidi, manga: «Siloam kölchikige béríp yuyuwetkin» dégenidi. Men béríp yuyuwidim, köreleydighan boldum.

12 — U hazır qeyerde? — dep sorashti ular.

— Bilmeymen, — dédi u.

Perisiylerning möjizini sürüshtürüshi

13 Xalayiq ilgiri qarighu bolghan bu ademni Perisiylerning aldigha élip bérishти **14** (eslide Eysa lay qilip bu ademning közlirini achqan kün del shabat künü idi). ■ **15** Shuning bilen Perisiyler qaytidin bu ademdin qandaq köreleydighan bolghinini soriwidi, u ulargha: — U közlirimge lay *sürüp* qoydi, men yuyuwidim we mana, köreleydighan boldum! — dédi.

16 Shuning bilen Perisiylerdin beziliri:

— U adem Xudaning yénidin kelgen emes, chünki u shabat künini tutmaydu, — déyishti.

Yene beziliri:

— U gunahkar adem bolsa, qandaqlarche bundaq möjizilik alametlerni yaritalaytti? — déyishti.

Buning bilen ularning arisida bölünüşh peyda

boldi. □ ■ 17 Ular qarighu ademdin yene:

— U közliringni échiptu, emdi sen u toghruluq néme deysen? — dep sorashti.

U: — U bir peyghember iken, — dédi. ■

18 Yehudiylar köreleydighan qilin'ghan kishining ata-anisini tépip kelmigüche, burun uning qarighu ikenlikige we hazır köreleydighan qilin'ghanlıqığha ishenmeytti. Shunga ular uning ata-anisini chaqirtip, 19 ulardin:

— Bu silerning oghlunglarmu? Tughma qarighu, dewatattınglar? Emdi hazır qandaqlarche köreleydighan bolup qaldi? — dep sorashti.

20 Ata-anisi ulargha: — Uning bizning oghlimiz ikenlik, shundaqla tughulushidinla qarighu ikenlikini bilimiz; 21 lékin hazır qandaqlarche köreleydighan bolup qalghanlıqını, közlirini kim achqanlıqını bilmeymiz. U chong adem tursa, *buni* özidin soranglar, u özi dep bersun, — dep jawab berdi.

22 Ata-anisining shundaq déyishi Yehudiylardin qorqqanlıqi üçhün idi; chünki Yehudiylar kimdekim Eysani Mesih dep étirap qilsa, u sinagog jamaitidin qoghlap chiqirilsun dep qarar

□ 9:16 «**U adem Xudanıng yénidin kelgen emes, chünki u shabat künini tutmaydu**» — ular «u shabat künini tutmaydu» deydu. Chünki ular Eysanıng tükrükidin lay qılışını «emgek qılış», shundaqla shabatning «dem élish prinsipi»ni buzush, dep qaraytti. Eysa bolsa «Atamning emellirini ada qılıshım kérek» dégenidi (4-ayet). Démek, «ish qılghuchi» yaki «emel qılghuchi» eslide Xuda Özidur. Uningdin bashqa kim shundaq möjize yaritaytti? ■ 9:16 Yuh. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19. ■ 9:17 Luqa 7:16; 24:19; Yuh. 4:19; 6:14.

qilghanidi. □ ■ 23 Shu sewebtin uning ata-anisi: «U chong adem tursa, *buni* özidin soranglar» dégenidi.

24 Perisiyler eslide qarighu bolghan ademni yene chaqirip uninggha:

— Xudagha shan-sherep bérip *qesem qil!* Biz bu ademning gunahkar ikenlikini bilimiz, — déyishti. □ ■

25 U mundaq jawab berdi:

— U gunahkarmu, emesmu, bilmeymen. Biraq men shu birla ishni bilimenki, qarighu idim, hazır köreleydighan boldum.

26 Ular uningdin yene bir qétim:

— U séni qandaq qıldı? Közliringni qandaq achi? — dep sorashti.

27 Ü jawaben:

— Silerge alliqachan éyttim, biraq qulaq salmid-inglar. Siler néme dep qaytidin anglashni xalap qaldinglar? Silermu uning muxlisliri bolay dewatamsiler?! — dédi.

28 Buning bilen, ular uni qattiq tillap:

— Sen héliqining muxlis! Biz bolsaq Musa

□ 9:22 «Yehudiylar kimdekim Eysani Mesih dep étirap qilsa, u sinagog jamaitidin qoghlap chiqirilsun dep qarar qilghanidi» — «sinagogtın chiqırılış»ning netijisi, jemiyettikilerdin héchkim sinagogtın chiqırılgan kishi bilen bardı-keldi qilmaytti.

■ 9:22 Yuh. 7:13; 12:42. □ 9:24 «Xudagha shan-sherep bérip *qesem qil!*» — Eslide grék tilida «*qesem qil*» dégen söz yoq idi. Bu ayette shu söz bolmisisimu, shu mene chiqip turidu (mesilen «Yeshua» 7:19ni körüng). Shuning üçhün bu jümlining menisi «Eysagha emes, belki Xudagha shan-sherep ber» dégenlik emes, belki «Xudani ulughlash üçhün rast gep qıl, bu möjize eslide chong bir aldamchiliq emesmu?» dégendek. ■ 9:24 Ye. 7:19.

peyghemberning muxlislirimiz. ²⁹ Xudaning Musagha sözligenlikini bilimiz; lékin bu némining bolsa qeyerdin kelgenlikinimu bilmeymiz, — déyishti.

³⁰ Héliqi adem ulargha mundaq jawab qayturdi:
— Ajayip ishqu bu! Gerche siler uning qeyerdin kelgenlikini bilmigininglar bilen, u méning közlirimni achi. ³¹ Biz bilimizki, Xuda gunahkarlarning tileklirini anglimaydu; biraq Özige ixlasmen bolup iradisige emel qilghuchilarningkini anglaydu. ■ ³² Dunya apiride bolghandin tartip, birersining tughma qarighuning közini achqanlıqini anglap baqqan emes. ³³ Eger bu adem Xudadin kelmigen bolsa, héchnéme qilalmighan bolatti.

³⁴ Ular uni:

— Sen tüptin gunah ichide tughulghan turuqluq, bizge telim bermekchimusen? — déyiship, uni *sinagogtin* qoghlap chiqiriwétishti. □

Rohiy qarighuluq

³⁵ Eysa ularning uni *sinagogtin* qoghlap chiqarghanlıqını anglap, uni izdep téipi:
Sen, Xudanıñ Oghlıgha étiqad qilamsen? — dep soridi. □

³⁶ U jawaben: — Teqsir, u kim? Men uningga étiqad qilay, — dédi.

■ **9:31** Zeb. 66:18; Pend. 15:29; 28:9; Yesh. 1:15; Mik. 3:4.

□ **9:34** «ular... uni *sinagogtin* qoghlap chiqiriwétishti» — 22-ayet we izahatni körüng. □ **9:35** «Sen, Xudanıñ Oghlıgha étiqad qilamsen?» — bezi kona köchürmilerde «Sen, Insan'oghlıgha étiqad qilamsen?» dep pütülgén.

37 — Sen hem uni kördüng hem mana, hazır sen bilen sözlishiwatqan del shuning özi, — dédi Eysa uninggha.

38 Héliqi adem:

— I Reb, étiqad qilimen! — dep, uninggha sejde qildi.

39 — Men korlarni köridighan bolsun, köridighanlarni kor bolsun dep bu dunyagha höküm chiqirishqa keldim, — dédi Eysa. □ ■

40 Uning yénidiki bezi Perisiyler bu sözlerni anglap uningdin:

— Bizmu kormu? — dep sorashti. **41** Eysa ulargha:

— Kor bolghan bolsanglar, gunahinglar bolmaytti; lékin siler hazır «körüwatimiz» dégininglar üçün silerge gunah hésabliniwéridu, — dédi.

10

Eysa sözini dawam qilidu — «Men yaxshi qoy

□ **9:39** «**Men korlarni köridighan bolsun, köridighanlarni kor bolsun dep bu dunyagha höküm chiqirishqa keldim**» — «höküm chiqirishqa keldim» — Bu «höküm» toghruluq «Yesh.» 42:1 we uningdiki izahatni körüng. Bu qandaq «höküm»? Bizningche Yeshaya peyghemberning bészharitide éytılghandek az dégendek bu «höküm»ning öch teripi bardur: (1) étiqadchilarqha toghra közqarashlarni yetküzüsh; (2) Xudanıng köp ishlar üstidiki hökümlirini bildürüş; (3) Mesihning xewiri kishilerning qelbini yaki yoruq yaki téximu qarangghu, kor qilish; xuddi Yeshaya peyghember öz waqtida Xudanıng söz-kalamını Israilgha yetküzgende, Israilning ehwali «Siler anglashni anglaysiler, biraq chüşenmeysiler; körüshni körüsiler, biraq bilip yetmeysiler» («Yesh.» 6:9-10) dégendek bolghan'gha oxshash. «Yesh.» 44:18nimu körüng. ■ **9:39** Yuh. 3:17; 12:47.

baqquchidurmen»

¹ Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, qoy qotinigha ishiktin kirmey, bashqa yerdin yamiship kirgen kishi oghri we qaraqchidur.

² Ishiktin kiridighan kishi bolsa qoylarning padichisidur. ³ Ishik baqar uninggha ishikni échip bérifu we qoylar uning awazini anglap tonuydu; u öz qoylirining isimlirini bir-birlep chaqirip ularni sirtqa bashlap chiqidu. □ ⁴ U qoylirining hemmisini sirtqa chiqirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning keynidin egiship méngishidu; chünki ular uning awazini tonuydu. □

⁵ Lékin ular yat ademning keynidin mangmaydu, belki uningdin qachidu; chünki ular yatlarning awazini tonumaydu.

⁶ Eysa bu temsilni ulargha sözlep bergini bilen, lékin ular uning özlirige néme dewatqanlıqını héch chüshenmidi. ⁷ Shunga Eysa ulargha yene mundaq dédi:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip

□ **10:3 «Ishik baqar uninggha ishikni échip bérifu we qoylar uning awazini anglap tonuydu...»** — «ishik baqar» belkim Chömüldürgüchi Yehyani körsitishi mumkin. Bu ayet hem 4-ayetke munasiyetlik, «Mik.» 2:13 we izahatni körüng. □ **10:4 «U qoylirining hemmisini sirtqa chiqirip bolup, ularning aldida mangidu, qoylarmu uning keynidin egiship méngishidu; chünki ular uning awazini tonuydu»** — démisekmu, Ottura Sherqtiki qoychilar del shundaq yol bilen qoylarni baqidu. Qoychi barlıq qoylargha isim qoyup ularni bu isim bilen chaqiridu. U daim «qoylirini bashlaydu», ular uning awazi bilen egiship mangidu. Adette qoychining qoylarni «heydesh»ning héch hajiti yoq.

qoyayki, qoylarning ishiki özümdurmen. □

8 Menden ilgiri kelgenlerning hemmisi oghri we qaraqchidur, lékin qoylar ulargha qulaq salmidi. □ **9** Ishik özümdurmen. Men arqılıq kirgini qutquzulidu hem kirip-chiqip, ot-chöplerni tépip yéyeleydu. ■ **10** Oghri bolsa peqet oghrilash, öltürüş we buzush üçünla kélidu. Men bolsam ularni hayatliqqa érishsun we shu hayatlıqi mol bolsun dep keldim. □

11 Yaxshi padichi özümdurmen. Yaxshi padichi qoylar üçün öz jénini pida qilidu. □ ■ **12** Lékin medikar undaq qilmaydu. U belki ne qoylarning igisi ne padichisi bolmighachqa, börining kelginini körse, qoylarni tashlap qachidu we böre kélép qoylarni

□ **10:7** «qoylarning ishiki özümdurmen» — Ottura Sherqte padichilar kéchide qoylarni qoghdash üçün qotanning aghzida toghrisiga yétip uxdlaydu. Shuning bilen ular özlerini «qoylarning ishiki» deydu. Undaq qoychilar herküni «öz qoyliri üçün jénini pida qilidu». □ **10:8** «Menden ilgiri kelgenlerning hemmisi oghri we qaraqchidur, lékin qoylar ulargha qulaq salmidi» — bu yerde Eysaning közde tutqını Tewrattiki peyghem-berler emes, belki özlerini «Israilni baqquchilar» dep atiwalghanlar — yeni Perisiyler, bash kahinlar, Tewrat ustazliri, Yehudiy aqsaqalliri, shundaqla özidin ilgiri peyda bolghan «saxta Mesihler» (mesilen, «Ros.» 5:36-37) din ibaret. Israilgha baqquchi bolush kérek bolghanlar eksiche padidin payda-menpeet alidighanlargha aylandurulghan («Yer.» 23-bab, «Ez.» 34-babni körüng). ■ **10:9**

Yuh. 14:6. □ **10:10** «Oghri bolsa peqet oghrilash, öltürüş we buzush üçünla kélidu» — «öltürüş» grék tilida «boghuzlash».

□ **10:11** «Yaxshi padichi qoylar üçün öz jénini pida qilidu» — «yaxshi padichi» bolghandin kényin bashqa xil padichilar bolamdu? Bu toghrisida «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ **10:11**

Yesh. 40:11; Ez. 34:11, 12, 15, 22, 23; Mik. 1:14; Ibr. 13:20; 1Pét. 5:4.

titip tiripiren qiliwétidu. □ ■ 13 Emdi medikar bolsa peqet heqqini dep ishlep, qoylarga köngül bölmey beder qachidu.

14-15 Yaxshi padichi özümdurmen. Ata méni tonighinidek men atini tonughinimdek, men özümningkilerni tonuymen we özümningkilermu méni tonuydu; qoylar üçün jénim pida. ■ 16 Bu qotandin bolmighan bashqa qoylirimmu bar. Ularnimu élip bashlishim kerek we ularmu awazimni anglaydu; shuning bilen bir pada bolidu, shundaqla ularning bir padichisi bolidu. □ ■

17 Ata méni shu sewebtin söyiduki, men jénimni qayturuwélishim üçün uni pida qilimen. ■ 18 Jénimni héchkim mendin alalmaydu, men uni öz ixtiyarim bilen pida qilimen. Men uni pida qilishqa hoquqluqmen we shundaqla uni qayturuwélishqimu hoquqluqmen; bu emrni Atamdin tapshuruwalghanmen. ■

19 Bu sözler tüpeylidin Yehudiylar arisida yene bölünüş peyda boldi. ■ 20 Ulardin köp ademler:
— Uningha jin chaplishiptu, u jöylüwatidu, néme üçün uning sözige qulaq salghudeksiler? —

□ 10:12 «böre kélip qoylarni titip tiripiren qiliwétidu» — yaki «böre kélip qoylarni tutuwélip tiripiren qiliwétidu». ■ 10:12 Zek. 11:16. ■ 10:14-15 2Tim. 2:19; Mat. 11:27; Luqa 10:22; Yuh. 6:46; 7:29.

□ 10:16 «Bu qotandin bolmighan bashqa qoylirimmu bar. Ularnimu élip bashlishim kerek ... shuning bilen bir pada bolidu, shundaqla ularning bir padichisi bolidu» — héchqandaq shübhe yoqki, mushu yerde «bu qotandin bolmighan»lar Mesihke étiqad qilidighan Yehudiylar emeslerni körsitudu. ■ 10:16 Ez. 37:22.

■ 10:17 Yesh. 53:12. ■ 10:18 Yuh. 2:19. ■ 10:19 Yuh. 7:12; 9:16.

déyishti. ■

21 Yene beziler bolsa:

— Jin chaplashqan ademning sözliri bundaq bolmaydu. Jin qandaqmu qarighularning közlirini achalisun?! — déyishti. ■

Eysaning chetke qéqilishi

22 Qish pesli bolup, Yérusalémda «Qayta béghishlash hétyi» ötküzülüwatatti. □ **23** Eysa ibadetxanidiki «Sulaymanning péshaywini»da aylinip yüretti. ■

24 Yehudiylar uning etrapigha olishiwélip:

— Bizni qachan'ghiche tit-tit qilip tutuqluqta qaldurmaqchisen? Eger Mesih bolsang, bizge ochuqini éyt, — déyishti. □

25 Eysa mundaq jawab berdi:

— Men silerge éyttim, lékin ishenmeysiler. Atamning nami bilen qilghan emellirimning özi manga guwahliq bérudu. ■ **26** Biraq men silerge éytqinimdek, siler étiqad qilmidinglar, chünki méning qoylirimdin emessiler. **27** Méning qoylirim méning awazimni anglaydu, men ularni tonuymen we ular manga egishidu. ■ **28** Men

■ **10:20** Yuh. 7:20; 8:48, 52.

■ **10:21** Mis. 4:11; Zeb. 94:9;

146:8.

□ **10:22** «Qayta béghishlash hétyi» — (ibadetxanini)

«qayta béghishlash hétyi» bolsa miladiyedin ilgiri 164-yili «Yehuda Makkabus» ibadetxanini Yunandikilerning butpereslikidin qayturuwélip, uni qaytidin Xudanining yoligha atap béghishlighanlıqini tebrikleydigan héyt. Bu héyt Yehudiylar arisida hazirghiche «Xannukah» dep atılıdu. ■ **10:23** 1Pad. 6:3; Ros. 3:11; 5:12.

□ **10:24** «Bizni qachan'ghiche tit-tit qilip tutuqluqta qaldurmaqchisen?» — grék tilida «jénimizni qachan'ghiche tit-tit qilip tutuqluqta qaldurmaqchisen?». ■ **10:25** Yuh. 5:36. ■ **10:27**

Yuh. 8:47.

ulargha menggülüç hayat ata qilimen; ular esla halak bolmaydu. Héchkim ularni qolumdin tartiwalalmaydu. ■ **29** Ularni manga teqdim qilghan atam hemmidin üstündür we héchkim ularni atamning qolidin tartiwalalmaydu. **30** Men we Ata *eslidinla* beldirmiz. □ ■

31 Buning bilen Yehudiylar yene uni chalma-kések qilishmaqchi bolup, yerdin qollirigha tash élishti. ■

32 Eysa ulargha: — Atamdin kelgen nurghun yaxshi emellerni silerge körsettäm. Bu emellerning qaysisi üchün méni chalma-kések qilmaqchisiler? — dédi.

33 — Séni yaxshi bir emel üchün emes, belki kupurluq qilghining üchün chalma-kések qilimiz. Chünki sen bir insan turuqluq, özüngni Xuda qılıp körsetting! — dédi Yehudiylar jawaben. ■

34 Eysa ulargha mundaq jawab berdi:

— Silerge tewe muqeddes qanunda «Men éyttim, siler ilahlarsiler» dep pütülgén emesmu? □ ■

■ **10:28** Yuh. 6:39; 17:12; 18:9. □ **10:30** «**Men we Ata eslidinla beldirmiz**» — «Qan» 32:39ni körüng. Mushu yerde Mesihning «bir» dégini, yuqırıda tilgha élín'ghan ishlirida özining Xuda'Ata bilen birge bir bolghanlıqını tekitleydu. ■ **10:30** Yesh. 54:5; Yuh. 5:19; 14:9; 17:5. ■ **10:31** Yuh. 8:59; 11:8. ■ **10:33** Yuh. 5:18. □ **10:34** «**Silerge tewe muqeddes qanun**» — 8:17 we izahatini körüng. «**Men éyttim, siler ilahlarsiler**» — bu sözler «Zeb.» 82:6de tépildi. Toluq éytsaq «Men éyttim: — Siler ilahlar ikensiler; hemminglar Hemmidin Aliy Bolghuchining oghullirisiler» dégen bolup, bu söz eslide sot mejlisige qatnashqan «ilahlar»gha, yeni Xudaning xelqige soraqchi bolghan yaki öz xelqi arısida herqandaq hoquq-mes'uliyiti bar ademlerge éytılghanidi. Ular mushu ishta, hemmini soraq qilghuchi Xudagha oxşap ketkechke, «ilahlar» déyili. 35-36-ayet we izahatini körüng. «Zeb.» 82:1diki izahatnimu körüng. ■ **10:34** Zeb. 82:6.

35 Xuda öz söz-kalamini yetküzgenlerni «ilahlar» dep atighan yerde (we muqeddes yazmilarda éytılghini hergiz küchtin qalmaydu) **36** néme üchün Ata Özige xas-muqeddes qılıp paniy dunyagha ewetken zat «Men Xudanıñ Oghlimen» dése, u togruluq «kupurluq qılding!» deysiler? □ ■ **37** Eger Atamning emellirini qilmisam, manga ishenmenglar. ■ **38** Biraq qılsam, manga ishenmigen halettimu, emellerning özlirige ishininglar. Buning bilen Atining mende ikenlikini, méningmu Atida ikenlikimni heq dep bilip étiqad qılıdigan bolisiler. ■

39 Buning bilen ular yene uni tutmaqchi boldi, biraq u ularning qollırıdin qutulup, u yerdin ketti. ■ **40** Andin u yene Iordan deryasining u qétığha, yeni Yehya *peyghember* deslipide ademlerni chömüldürgen jaygha bérüp, u yerde turdi. ■

41 Nurghun kishiler uning yénigha keldi. Ular:

— Yehya héch möjizilik alamet körsetmigen, lékin uning bu adem togrısında barlıq éytqanlırı rast iken! — déyishti. **42** Shuning bilen nurghunlıghan kishiler bu yerde uninggaq qıldı.

□ **10:36** «Néme üchün Ata Özige xas-muqeddes qılıp paniy dunyagha ewetken zat «Men Xudanıñ Oghlimen» dése, u togruluq «kupurluq qılding!» deysiler?» – bu 36-ayet boyiche, Xuda «Zebur»da «Xudanıñ söz-kalami yetküzülgeler»ni «ilahlar» dep atighan yerde, **Xudanıñ Söz-Kalamining Özi** dunyagha kelgende, «Xudanıñ Oghlimen» dése, bu qandaqmu kupurluq bolidu? ■ **10:36** Yuh. 5:1; 6:27. ■ **10:37** Yuh. 15:24. ■ **10:38** Yuh. 14:11; 17:21. ■ **10:39** Luqa 4:29; Yuh. 8:59. ■ **10:40** Yuh. 1:28; 3:23.

11

Lazarusning ölümi

1 Lazarus dégen bir adem késel bolup qalghanidi. U Meryem we hedisi Marta turghan, Beyt-Aniya dégen kentte turatti **2** (bu Meryem bolsa, Rebge xushbuy mayni sürkigen, putlirini öz chachliri bilen értip qurutqan héliqi Meryem idi; késel bolup yatqan Lazarus uning inisi idi). □ ■

3 Lazarusning hediliri Eysagha xewerchi ewetip: «I Reb, mana sen söygen *dostung* késel bolup qaldı» dep yetküzdi.

4 Lékin Eysa buni anglap:

— Bu késeldin ölüp ketmeydu, belki bu arqılıq Xudanıng Oghlı ulughlinip, Xudanıng shan-sheripi ayan qilinidu — dédi. ■

5 Eysa Marta, singlisi we Lazarusni tolimu söyetti.

6 Shunga u Lazarusning késel ikenlikini anglıghan bolsimu, özi turuwatqan jayda yene ikki kün turdi. □ **7** Andin kényin u muxlislirigha:

□ **11:2** «bu Meryem bolsa, rebge xushbuy mayni sürkigen, putlirini öz chachliri bilen értip qurutqan héliqi Meryem idi; késel bolup yatqan Lazarus uning inisi idi» — bu ish deslepte «Mat.» 26:6-13 we «Mar.» 14:3-9de we kényin «Yh.» 12:3-8de xatirilinidu. Yuhanna oqurmenler bu ishtin Injildiki bashqa «bayanlar» arqılıq alliqachan xewer tapqan, dep perez qilidu. ■ **11:2**
Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luqa 7:37; Yuh. 12:3. ■ **11:4** Yuh. 9:3; 11:40.

□ **11:6** «Shunga u Lazarusning késel ikenlikini anglıghan bolsimu, özi turuwatqan jayda yene ikki kün turdi» — bu ayettiki «shunga» belkim oqurmenlerni heyran qalduridu. Bizde qilche shübhe yoqki, Xuda Özini söygenlernimü intayın söygechke, ularning Xudanıng heqiqiy shan-sheripi we ulughluqını körüp chüşhinishi, shundaqla étiqadining kücheytilishi üçhün bezide bëshimizdin bu ishqä oxşap kétidighan azablıq ishlarnı ötküzidu (15-ayetni körüng).

— Yehudiyeye qayta barayli! — dédi.

8 Muxlisliri uninggha:

— Ustaz, yéqindila u yerdiki Yehudiyilar séni chalma-kések qilmaqchi bolghan tursa, yene u yerge qayta baramsen? — déyishti. □ ■

9 Eysa mundaq dédi:

— Kündüzde on ikki saet bar emesmu? Kündüzi yol mangghan kishi putlashmas, chünki u bu dunyaning yoruqini köridu. **10** Lékin kéchisi yol mangghan kishi putlishar, chünki uningda yoruqluq yoqtur.

11 Bu sözlerni éytqandin kényin, u:

— Dostimiz Lazarus uxpath qaldı; men uni uyqusidin oyghatqili barimen, — dep qoshup qoydi. ■

12 Shunga muxlislar uninggha:

— I Reb, uxlichehan bolsa, yaxshi bolup qalidu, — dédi.

13 Halbuki, Eysa Lazarusning ölümi toghruluq éytqanidi, lékin ular u dem élishtiki uyquni dewatidu, dep oylashti. **14** Shunga Eysa ulargha ochuqini éytip:

— Lazarus öldi, — dédi. **15** — Biraq silerni dep, silerning étiqad qilishinglar üçhün, *uning qéshida bolmighanliqimga xushalmen*. Emди uning yénigha barayli, — dédi.

16 «Qoshkézek» dep atlidighan Tomas bashqa muxlisdashlirigha:

— Bizmu uning bilen bille barayli hem uning bilen bille öleyli, — dédi. □

□ **11:8** «Ustaz» — grék tilida «Rabbi». ■ **11:8** Yuh. 8:59; 10:31.

■ **11:11** Mat. 9:24; Mar. 5:39; Luqa 8:52. □ **11:16** ««Qoshkézek» dep atlidighan Tomas» — drék tilida ««Didimos» dep atlidighan Tomas».

Eysanining Lazarusni tirildürüshi

17 Eysa muxlisliri bilen Beyt-Aniyagha barghanda, Lazarusning yerlikke qoyulghinigha alliqachan tööt kün bolghanliqi uninggha melum boldi.

18 Beyt-Aniya Yérusalémgrha yéqin bolup, uningdin alte chaqirimche yiraqliqta idi, □ **19** shuning bilen nurghun Yehudiylar Marta bilen Meryemge inisi toghrisida teselli bergili ularning yénigha kelgenidi. **20** Marta emdi Eysanining kéliwatqinini anglapla, uning aldigha chiqtı. Lékin Meryem bolsa öyide olturup qaldı.

21 Marta emdi Eysagha: – I Reb, bu yerde bolghan bolsang, inim ölmigen bolatti. **22** Hélihem Xudadın némini tiliseng, Uning sanga shuni bérídighanliqini bilimen, – dédi.

23 – Ining qayta tirilidu, – dédi Eysa.

24 Marta:

– Axirqi künide, yene tirlish künide uning jezmen tirilidighanliqini bilimen, – dédi. ■

25 Eysa uninggha: – Tirlish we hayatlıq men özümdurmen; manga étiqad qilghuchi kishi ölsimu, hayat bolidu; ■ **26** we hayat turup, manga étiqad qilghuchi ebedil'ebed ölmes; buninggha ishinemsen? ■

27 U uninggha: – Ishinimen, i Reb; séning dun-yagha kéliishi muqerrer bolghan Mesih, Xudanıng Oghli ikenlikingge ishinimen. ■

28 Buni dep bolup, u bérip singlisi Meryemni

□ **11:18** «alte **chaqirim**» – grék tilida «on besh stadiyon». Bir «stadiyon» 185 métri idi. ■ **11:24** Dan. 12:2; Luqa 14:14; Yuh. 5:29.

■ **11:25** Yuh. 1:4; 3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Yuh. 5:10. ■ **11:26** Yuh. 6:51. ■ **11:27** Mat. 16:16; Mar. 8:29; Luqa 9:20; Yuh. 6:69.

astighina chaqirip:

— Ustaz keldi, séni chaqiriwatidu, — dédi.

²⁹ Meryem buni anglap, derhal ornidin turup, uning aldigha bardı ³⁰ (shu peytte Eysa téxi yézigha kirmigen bolup, Marta uning aldigha méngip, uchriship qalghan yerde idi). ³¹ Emdi *Meryemge* teselli bériwatqan, Öyde uning bilen olturghan Yehudiyalar uning aldirap qopup sirtqa chiqip ketkinini körüp, uni qebrige bérüp shu yerde yigha-zar qilghili ketti, dep oylap, uning keynidin méngishti.

³² Meryem emdi Eysa bar yerge barghanda uni körüp, ayighigha özini étip:

— I Reb, bu yerde bolghan bolsang, inim ölmigen bolatti! — dédi.

³³ Eysa Meryemning yigha-zar qilghinini, shundaqla uning bilen bille kelgen Yehudiy xelqning yigha-zar qilishqinini körgende, rohida qattiq pighan chékip, köngli tolimu biaram boldi we: □

³⁴ — Uni qeyerge qoydunglar? — dep soridi.

— I Reb, kélép körgin, — déyishti ular.

³⁵ Eysa köz yéshi qildi. □ ■ ³⁶ Yehudiy xelqi: — Qaranglar, u uni qanchilik söygen! — déyishti.

³⁷ We ulardin beziliri:

□ **11:33 «Eysa... rohida qattiq pighan chékip, köngli tolimu biaram boldi»** — Eysa némige shundaq inkas qayturdi? Bizningche, bu uning gunahning insanlarni ölümge we halaketke, jümlidin Sheytanning ilkige élip barghanlıqi tüpeylidin bolghan parakendichilik we pighan-qayghuga qarap, bu ishlardin qattiq hayajanlan'ghanlıqi we belkim ghezeplen'genlikini körsitudu.

□ **11:35 «Eysa köz yéshi qildi»** — Eysanıñ köz yashliri toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtalmisaq bolmaydu. ■ **11:35 Luqa 19:41.**

— Qarighuning közini achqan bu kishi késel ademni ölümdin saqlap qalalmasmidi? — déyishti.
 38 Eysa ichide yene qattiq pighan chékip, qebrining aldigha bardi. Qebri bir ghar idi; uning kirish aghzigha chong bir tash qoyuqluq idi. 39 Eysa:
 — Tashni éliwétinglar! — dédi.

Ölgüchining hedisi Marta:

— I Reb, yerlikke qoyghili töt kün boldi, hazir u purap ketkendu, — dédi.

40 Eysa uninggha:

— Men sanga: «Étiqad qilsang, Xudaning shansheripini körisen» dégenidimghul — dédi.

41 Buning bilen xalayiq tashni éliwetti. Eysa közlirini asman'gha tikip mundaq dua qildi:

— I Ata, tilikimni anglighining üchün sanga teshekkür éytimen. 42 Tileklirimni hemishe anglaydighanliqingni bilimen; lékin shundaq bolsimu, etrapimidiki mushu xalayiq séning méni ewetkenlikingge ishensun dep, buni étyiwatimen!■

43 Bu sözlerni qilghandin kéyin, u yuqiri awazda:

— Lazarus, tashqirigha chiq! — dep towlidi.

44 Ölgüchi qol-putliri képenlen'gen, éngiki téngilghan halda tashqirigha chiqtı. Eysa ulargha:

— Képenni yéshiwétip, uni azad qilinglar! — dédi.■

Eysani öltürüsh suyiqesti

Mat. 26:1-5; Mar. 14:1-2; Luqa 22:1-2

45 Meryemning yénigha pete qilip kélép, uning emillirini körgen Yehudiylar ichidin nurghunliri uninggha étiqad qildi. 46 Lékin ularning ichide beziliri

Perisiylerning yénigha bérip, Eysaning qilghan ishlirini melum qilishti. ⁴⁷ Shunga bash kahinlar we Perisiyler Yehudiylarning kéngeshmisini yighip:

— Qandaq qilishimiz kérek? Bu adem nurghun möjizilik alametlerni yaritiwatidu. ■ ⁴⁸ Uninggha shundaq yol qoyup bériwersek, hemme adem uningha étiqad qilip kétidu. Shundaq bolghanda, Rimliqlar kélip bu bizning jayimiz we qowmimizni weyran qiliwétidu! — déyishti. □

⁴⁹ Ularning ichide biri, yeni shu yili bash kahin bolghan Qayafa:

— Siler héchnémini bilmeydikensiler! ⁵⁰ Pütün xelqning halak bolushining ornigha, birla ademning ular üçhün ölüshining ewzellikini chüshinip yetmeydikensiler, — dédi ■ ⁵¹⁻⁵² (bu sözni u özlükidin éytmighanidi; belki u shu yili bash kahin bolghanliqi üçhün, Eysaning *Yehudiy* xelqi üçhün, shundaqla peqet u xelq üçhünlä emes, belki Xudaning her yan'gha tarqilip ketken perzentlirining hemmisini bir qilip uyushturush üçhün ölidighanliqidin aldin béssharet bérip shundaq

■ **11:47** Zeb. 2:2; Mat. 26:3; Mar. 14:1; Luqa 22:2; Ros. 4:27. □ **11:48** «Rimliqlar kélip **bu bizning jayimiz we qowmimizni weyran qiliwétidu!**» — «bu bizning jayimiz» bizningche ibadetxanini körsetse kérek. Éniqki, bu ademlerning ibadetxanini «Xudaning» démeydu, belki «bizning» deydu. Ularning gépidin roshenki, özining menpeetini birinchi orun'gha qoyidu, öz xelqining tinch-amanliqini ikkinchi orun'gha qoyidu. «Bu bizning jayimiz» bashqa birxil terjimisi: «bizning **bu ornimiz**» (démek, mensipimiz). ■ **11:50** Yuh. 18:14.

dégenidi). □ ■

53 Shuning bilen ular meslihetliship, shu kündin bashlap Eysani öltürüwétishni qestlidi. **54** Shuning üçün Eysa emdi Yehudiylar arisida ashkara yürmeytti, u u yerdin ayrılıp chölge yéqin rayondiki Efraim isimlik bir shehirige bérip, muxlisliri bilen u yerde turdi.

55 Emdi Yehudiylarning «ötüp kétish héyti»gha az qalghanidi. Nurghun kishiler taharetni ada qilish üçün, héyttin ilgiri yézilardin Yérusalémgha kélishti.

□ **56** Shuning bilen bille shu kishiler Eysani izdeshti. Ular ibadetxanida yighilghanda birbirige:

— Qandaq oylawatisiler? U héyt ötküzungili kelmesmu? — déyishti. ■

57 Bash kahinlar bilen Perisiyler bolsa uni tutush üçün, herkimning uning qeyerdilikini bilse, melum qilishi toghruluq perman chiqarghanidi.

□ **11:51-52** «bu sözni u özlükidin éymighanidi; belki u shu yili bash kahin bolghanlıqı üçün... aldin besharet bérip shundaq dégenidi» — démek, gerche u özi xudasiz adem bolsimu, Tewrat békitken orunda turghach, Muqeddes Roh uning arqılıq (özining dewatqinining menisini toluq chüshenmigen halda) besharet berdi.

■ **11:51-52** Ef. 2:14, 15, 16. □ **11:55** «Nurghun kishiler taharetni ada qilish üçün...» — mushu yerdiki «taharet» toghruluq: Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche, birsi ölük bir nersige, qan'gha yaki melum késel yarisigha tékip ketken bolsa, «napak» dep hésablinatti we shundaqla pak hésablinish üçün yuyunushi kérek we yene bezi ehwallardimu qurbanlıq qilishi kérek idi. Uning üstige perisiyler we «Tewrat ustazliri» özlükidin bu ishlargha nurghun bashqa murekkep qaidilerni qoshuwalghanidi. Mesilen, «Mar.» 7:3-4ni körüng. Shunga «taharet»ni ötküzüşke bezide xéli waqt kérek bolghan. «Yérusalémgha kélishti» — grék tilida «Yérusalémgha chiqishti». ■ **11:56** Yuh. 7:11.

12

Meryemning Eysani etirlishi *Mat. 26:6-13; Mar. 14:3-9*

1 Ötüp kétish héytidin alte kün ilgiri, Eysa özi ölümđin tirildürgen Lazarus turuwatqan jay – Beyt-Aniyagha keldi. ■ **2** Shu wejidin ular u yerde uninggha ziyapet berdi. Marta méhmanlarni kütüwatatti; Lazarus bolsa Eysa bilen hemdastixan bolghanlarning biri idi. **3** Meryem emdi nahayiti qimmet bahaliq sap sumbul etirdin bir qadaq ekilip, Eysaning putlirigha quydi andin chachliri bilen putlirini értip qurutti. Etirning xush puriqi öyni bir aldi. □ **4** Lékin uning muxlisliridin biri, yeni uninggha pat arida satqunluq qilghuchi, Simonning oghli Yehuda Ishqariyot:

5 – Némishqa bu *qimmet bahaliq* etir kembeghel-lerge sediqe qilip bérilishke üch yüz dinargha sétilmidi? – dédi □ ■ **6** (u bu sözni kembeghellerning ghémini yégenlikü üchün emes, belki oghri bolghanliqi üchün dégenidi; chünki u *muxlislarning ortaq* hemyanini saqlighuchi bolup, daim uninggha sélin'ghinidin oghriliwalatti). ■

7 Emđi Eysa: – Ayalni öz ixtiyarigha qoyghin! Chünki u buni méning depne künüm üchün

■ **12:1** Mat. 26:6; Mar. 14:3; Luqa 7:37; Yuh. 11:2. □ **12:3**
«nahayiti **qimmet bahaliq sap sumbul etirdin bir qadaq**» – «bir qadaq» (grék tilida «bir litra») – Rimliqlarning qadiqi, texminen 325 gram. «Eysaning **putlirigha quydi andin chachliri bilen putlirini értip qurutti**» – yaki «Eysaning putlirigha quydi we chachliri bilen etirni putlirigha sürdi». □ **12:5** «**üch yüz dinar**» – shu chaghda addiy bir ishchining yilliq kirimige teng bolatti. ■ **12:5** Mar. 14:5. ■ **12:6** Yuh. 13:29.

teyyarliq qilip saqlighandur; □ ■ 8 chünki kembegheller hemishe siler bilen bille bolidu, lékin men hemishe siler bilen bille bolmaymen, — dédi. ■

Bash kahinlarning Lazarusni öltürüşh suyiqesti

⁹ Zor bir top Yehudiylar uning shu yerde ikenlikidin xewer tépip, shu yerge keldi. Ularning kélishi yalghuz Eysani depla emes, yene u ölümdin tirildürgen Lazarusnimu körüşh üçün idi.

■ ¹⁰ Lékin bash kahinlar bolsa Lazarusnimu öltürüşni meslihetleshkenidi; ¹¹ Chünki uning sewebidin nurghun Yehudiylar özliridin chékinip Eysagha étiqad qiliwatatti.

Yérusalémgha tentenilik bilen kirish

Mat. 21:1-11; Mar. 11:1-11; Luqa 19:28-40

¹² Etisi, «ötüp kétish hétyi»ni ötküzüşke kelgen zor bir top xalayiq Eysaning Yérusalémgha kéliwatqanlıqini anglap, ■ ¹³ qollırigha xorma shaxlirini tutushqan halda uni qarshi alghili chiqishti we: «Teshekkür-hosanna! Perwerdigarning namida kelguchi, Israilning padishahigha mubarek bolghay!» dep

□ **12:7** «u buni méning depne künüm üçün teyyarliq qilip saqlighandur» – bashqa birxil terjimisi: «u shundaq qilip méning depne künümge teyyarliq qiliwatidu». ■ **12:7** Mar. 14:8.

■ **12:8** Qan. 15:11; Mat. 26:11; Mar. 14:7. ■ **12:9** Yuh. 11:44.

■ **12:12** Mat. 21:8; Mar. 11:8; Luqa 19:36.

warqirashti. □ ■ 14 Eysa bir texeyni tépip, uninggha mindi; xuddi *muqeddes yazmilarda* mundaq pütülgendek: —

15 «Qorqma, i Zion qizi! Mana, Padishahing éshek texiyige minip kéliwatidu!». □ ■

16 Eyni chaghda uning muxlisliri bu ishlarni chüshenmeytti, lékin Eysa shan-sherepte ulugh-lan'ghandin kényin, bu sözlerning uning toghruluq pütülgénlikini, shundaqla bu ishlarning derweqe uningda shundaq yüz bergenlikini ésige keltürdi. □

17 Emdi u Lazarusni qebridin chaqirip tirildürgen chaghda uning bilen bille bolghan xalayiq bolsa, bu ishqa guwahliq bériwatatti. 18 Eysa yaratqan bu möjizilik alametnimu anglighachqa, uni qarshi élishqa shu bir top ademler chiqishqanidi.

19 Perisiyler bolsa bir-birige:

— Qaranglar, *barliq* qilghininglar bikar ketti! Mana emdi pütkül jahan uninggha egeshmekte! — déyishti. ■

□ 12:13 «Teshekkür-hosanna! Perwerdigarning namida kelgüchi, Israilning padishahigha mubarek bolghay!» — bu sözler «Zeb.» 118:25-26diki besharettin élin'ghan. «Hosanna» dégen söz «Qutquzghaysen, i Perwerdigar» dégen menide. Injil dewrigé kelgende menisi «Xudagha teshekkür-medhiye»mu bolup qalghanidi. «Zebur» 118-küyidiki izahatlarnimu körüng. ■ 12:13 Zeb. 118:25, 26.

□ 12:15 «Qorqma, i Zion qizi! Mana, Padishahing éshek texiyige minip kéliwatidu!» — «Zek.» 9:9. «Zion qizi» Yérusalémda turuwatqanlarni, shundaqla barliq Yehudiy xelqini körsitudu.

■ 12:15 Yesh. 62:11; Zek. 9:9; Mat. 21:5. □ 12:16 «Eysa shan-sherepte ulughlan'ghandin kényin...» — uning ölümdin tirilip ershke kötürlügenlikini körsitudu. ■ 12:19 Yuh. 11:47.

Gréklarning Eysa bilen köriüşhüshni telep qilishi – uning öz ölümi toghruluq sözlishi

20 Ötüp kétish héytida ibadet qilghili kelgenler arisida birnechche gréklarmu bar idi. ■ 21 Bular emdi Galiliyening Beyt-Saida yézisidin bolghan Fil-ipning yénigha kélép:

— Ependim, biz Eysa bilen körüşhsek, — dep telep qilishti. ■

22 Filip béríp buni Andriyasqa éytti. Andin Andriyas we Filip ikkisi Eysagha melum qildi.

23 Lékin Eysa ulargha jawaben mundaq dédi:

— «Insan'oghlining shan-sherepte ulughlinidighan waqit-saiti yétip keldi. □ ■ 24 Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, bughday déni tupraq ichige chüshüp ölmigüche, özi yenila yalghuz qalidu; lékin ölse, mol hosul bérídu. □ ■ 25 Kimdekim öz hayatini ayisa uningdin mehrum bolidu; lékin bu dunyada öz hayatidin nepretlense, uni menggülüq hayatlıqqa saqlıyalaydu. □ ■ 26 Kimdekim xizmitimde

■ 12:20 Ros. 8:27. ■ 12:21 Yuh. 1:45. □ 12:23 «Lékin Eysa ulargha jawaben mundaq dédi: — «Insan'oghlining shan-sherepte ulughlinidighan waqit-saiti yétip keldi...» — gréklerning (22-ayettiki) telipige bu sirqliq sözler qandaq jawab bolidu? Buning toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ 12:23 Yuh. 13:32; 17:1. □ 12:24 «bughday déni tupraq ichige chüshüp ölmigüche, özi yenila yalghuz qalidu; lékin ölse, mol hosul bérídu» — Mesihning «uruqning ölüshi» dégini birxil oxshitishetur. Uruq yerge chüshüp «ölmise» bir tal péti qéliwéridu. Tupraqqa chüshkende «ölse», uningdin nurghun uruq méwileydu. ■ 12:24 1Kor. 15:36. □ 12:25 «kimdekim öz hayatini ayisa...» — «ayisa» grék tilida «söyise» yaki «amraq bolsa». ■ 12:25 Mat. 10:39; 16:25; Mar. 8:35; Luqa 9:24; 17:33.

bolushni xalisa, manga egeshsun. Men qeyerde bolsam, méning xizmetchimmu shu yerde bolidu. Kémdekim méning xizmitimde bolsa, Ata uninggha izzet qilidu.■

27 Hazir jénim qattiq azabliniwatidu. Men néme déyishim kérek? «Ata, méni bu saettin qutquzghin!» deymu? Lékin men del mushu waqit-saet üchün keldim. □ ■ **28** Ata, naminggha shan-sherep keltürgin!».

Shuan, asmandin bir awaz anglinip:

— Uninggha shan-sherep keltürdüm we yene uninggha shan-sherep keltürimen!» — déyildi.

29 Buni anglighan shu yerde turghan xalayiq:

— Hawa güldürlidi, — déyishti.

Yene beziler bolsa:

— Bir perishte uninggha gep qildi, — déyishti.

30 Eysa bolsa jawaben: — Bu awaz méni dep emes, silerni dep chüshti. ■ **31** Emdi dunyaning üstige höküm chiqirilish waqtı keldi; hazir bu dunyaning hökümdarining tashqirigha qoghlinish waqtı keldi. □ ■ **32** We men bolsam, yerning üstidin kötürülgiminde, pütkül insanlarni özümge jelp qılıp tartimen, — dédi ■ **33** (uning buni dégini özining qandaq ölüm bilen ölidighanlıqını körsetkini idi).

34 Xalayiq buninggha jawaben uningdin:

■ **12:26** Yuh. 14:3; 17:24. ■ **12:27** «Ata, méni bu saettin qutquzghin!» deymu? — Bu «saet» uning kélédighan azab-oqubetlerni tartidighanlıqını körsitudu. ■ **12:27** Mat. 26:37,38,39; Mar. 14:34; Luqa 22:44. ■ **12:30** Yuh. 11:42. ■ **12:31** «hazir bu dunyaning hökümdarining tashqirigha qoghlinish waqtı keldi» — «bu dunyaning hökümdarı» — Sheytanni körsitudu. Bu ayet toghruluq «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **12:31** Yuh. 14:30; 16:11; Kol. 2:15. ■ **12:32** Chöl. 21:9; 2Pad. 18:4; Yuh. 3:14; 8:28.

— Biz muqeddes qanundin Mesihning ebedgiche qalidighinini anglighan; sen qandaqsige «Insan'oghli kötürlüshi kérek» deysen?! Bu qandaqmu «Insan'oghli» bolsun? — dep soridi. □ ■

³⁵ Shunga Eysa ulargha: — Nurning aranglarda bolidighan waqtı uzun bolmaydu. Shunga qarangghuluqning silerni bésiwalmasliqi üchün, nur bar waqtida *uningda* ménginglar; qarangghuluqta mangghan kishi özining qeyerge kétiwatqanlıqını bilmeydu. ■ ³⁶ Nur aranglarda bar waqitta, uningha ishininglar; buning bilen nurning perzentliri bolisiler, — dédi.

Eysa bu sözlerni qilghandin kényin, ulardin ayrılıp yoshurunuwaldı.

Yehudiy xelqining Mesihni ret qilishi

³⁷ Gerche u ularning köz aldida shunche tola möjizilik alamet körsetken bolsimu, ular téxi uningha étiqad qilmidi. ³⁸ Shuning bilen Yeshaya peyghemberning yazmisida aldin'ala körsitilgen bészaret del emelge ashurdi:

«I Perwerdigar, bizning yetküzgen xewirimizge kimmu ishen'gen?

□ **12:34** «**sen qandaqsige «Insan'oghli kötürlüshi kérek» deysen?!**» — xalayiqning «Insan'oghli» (Mesih) togruluq közde tutqını Mesihning ulughluqını körsitudighan «Yar.» 49:10, «Zeb.» 89:35-37, 110:2, «Yesh.» 9:7, «Ez.» 37:25, «Dan.» 7:14 Idi. ■ **12:34** 2Sam. 7:16; 1Tar. 22:10; Zeb. 45:7; 89:36; 110:4; Yesh. 9:5; Yer. 23:6; Ez. 37:26; Dan. 2:44; 7:14, 27; Mik. 4:7; Ibr. 1:8. ■ **12:35** Yer. 13:16; Yuh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ef. 5:8; 1Tés. 5:4

Hem «Perwerdigarning biliki» Bolghuchi kimgimu ayan qilin'ghan?» □ ■

39-40 Xalayiqning étiqad qilmighinining sewebi del shuki (xuddi Yeshaya peyghember yene aldin'ala éytqandek):

«*Perwerdigar* ularning közlirini kor,
Qelbini tash qildi;
Meqset, ularning közlirining körüp,
Qelbining chüshinip,
Gunahliridin yénishining aldini élish üchündur;
Bolmisa, Men ularni saqaytqan bolattim, – *deydu Perwerdigar*». □ ■

41 Bu sözlerni Yeshaya *peyghember Mesihning shan-sheripini* körüp uningha qarita aldin'ala

---

□ **12:38** «**I Perwerdigar, bizning yetküzgen xewirimizge kimmu ishen'gen?**» hem «**Perwerdigarning biliki** **Bolghuchi kimgimu ayan qilin'ghan?**» – «Yesh.» 53:1. «Perwerdigarning biliki» – bir zat, yeni del Xudaning Mesih bolsa kérek («Yesh.» 53:2, 3-ayetnimu körüng). ■ **12:38** Yesh. 53:1; Rim. 10:16.

□ **12:39-40** «**Perwerdigar ularning közlirini kor, qelbini tash qildi**» – mushu yerde «*Perwerdigar*» grék tilida «U». «**Perwerdigar ularning közlirini kor, qelbini tash qildi; meqset, ularning közlirining körüp, qelbining chüshinip, gunahliridin yénishining aldini élish üchündur; bolmisa, Men ularni saqaytqan bolattim**» – «Yesh.» 6:10. ■ **12:39-40** Yesh. 6:9, 10; Ez. 12:2; Mat. 13:14; Mar. 4:12; Luqa 8:10; Ros. 28:26; Rim. 11:8

söz qilghinida éytqanidi. □ ■

42 Wehalenki, gerche hetta Yehudiy aqsaqallirid-inmu nurghunlighan ademler uninggha étiqad qilghan bolsimu, ular Perisiyler wejidin qorqup, özlirining sinagogtin qoghlap chiqiriwétilmeslikü üchün uni étirap qilmidi. □ ■ **43** Buning sewebi, ular insanlardin kélidighan izzet-shöhretti Xudadin kélidighan izzet-shöhrettin yaxshi köretti. ■

44 Biraq Eysa yuqiri awaz bilen mundaq dédi:

— Manga étiqad qilghuchi mangila emes, belki méni Ewetküchige étiqad qilghuchidur. **45** Kimki méni körgüchi bolsa, méni Ewetküchini körgüchi bolidu. ■ **46** Men manga étiqad qilghuchilar qarangghuluqta qalmisun dep, nur süpitide dunyagha keldim. ■ **47** Birsi sözlirimni anlap, ularni tutmisa, uni soraqqa tartmaymen; chünki men dunyadikilerni soraqqa tartqili emes, belki

□ **12:41** «**Bu sözlerni Yeshaya peyghember Mesihning shan-sheripini körüp uninggha qarita aldin’ala söz qilghinida éytqanidi**» — grék tilida «uning shan-sheripini körüp...» déyildi. Kimning shan-sheripi? Éniqli, «uning» mushu yerde Mesihning özini körsitudu.

37-, 39- we 42-ayetni körüng (kimge étiqad qilish kérek?). Toluq ish «Yesh.» 6:1-13de xatirilinidu. Yeshaya bu besharetni bergen chaghda Perwerdigar Xudaning shan-sheripini körgechke, xulasımız shuki, «Mesih Özi Xudaning shan-sheripi we ipadisi»din ibarettur. ■ **12:41** Yesh. 6:1. □ **12:42**

«**nurghunlighan ademler uninggha étiqad qilghan bolsimu, ular Perisiyler wejidin qorqup, özlirining sinagogtin qoghlap chiqiriwétilmeslikü üchün uni étirap qilmidi**» — Mushu yerde «sinagog» Yehudiylarning omumiy jemiyitini körsitudu. «Sinagogtin chiqirilish» — kimki sinagogtin chiqiriwétilse, Yehudiylar jemiyitidikiler ular bilen héch bardı-keldi qilmaytti. ■ **12:42**

Yuh. 7:13; 9:22. ■ **12:43** Yuh. 5:44. ■ **12:45** Yuh. 10:30;

14:9. ■ **12:46** Yesh. 42:6; 49:6; Yuh. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Ros.

13:47.

dunyadikilerni qutquzghili keldim. ■ 48 Biraq méni chetke qaqquchini, shundaqla sözlirimni qobul qilmighanni bolsa, uni soraqqa tartquchi birsi bar. U bolsimu, men éytqan söz-kalamimdur. U axirqi küni uni soraqqa tartidu. ■ 49 Chünki men özlükümdin sözliginin yoq, belki méni ewetken Ata méning némini déyishim we qandaq sözlishim kéreklikige emr bergen. □ ■ 50 Üning emrining menggülüq hayatlıq ikenlikini bilimen. Shunga némini sözlisem, Ata manga buyrughinidek sözleymen.

13

Eysaning muxlislirining putini yuyushi

1 Ötüp kétish héytidin ilgiri, Eysa bu dunyadin ayrılip, Atining yénigha baridighan waqitsaetning yétip kelgenlikini bildi we shuning üchün bu dunyadiki öz ademlirige körsitip kelgen méhir-muhebbitini axirghiche toluq körsitip turdi. □ ■ 2 Emdi kechlik tamaq yéyiliwatqanidi;

■ 12:47 Yuh. 3:17; 9:39. ■ 12:48 Mar. 16:16; Yuh. 3:18; 8:24. □ 12:49 «méning némini déyishim we qandaq sözlishim kérekliki» — yaki bolmisa «méning néme telim-emr bérishim we némini sözlishim kérekliki». ■ 12:49 Qan. 18:18; Yuh. 3:11; 5:20; 7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13. □ 13:1 «Eysa... bu dunyadiki öz ademlirige körsitip kelgen méhir-muhebbitini axirghiche toluq körsitip turdi» — bu muhebbet belkim töwendiki 1-20-ayetlerde muxlislirining putlirini yuyushi, shundaqla 13-18-babılarda xatirilen'gendek ulargha köersetken sewrtaqet, kechürüm, méhribanlıqını, andın axırıda ular üçün özini pida qılıshining hemmisini öz ichige alghan bolsa kérek. ■ 13:1 Mat. 26:2; Mar. 14:1; Luqa 22:1.

Iblis alliburun Simonning oghli Yehuda Ishqariyotning könglige Eysagha satqunluq qilish weswesisini salghanidi.■ ³ Eysa Atining her ishni uning qoligha tapshurghinini, we özining Xudaning yénidin kélip, Xudaning yénigha qaytidighanliqini bilgechke,■ ⁴ dastixandin turup, ton-könglikini yéship, bir lönge bilen bélini baghlidi. ⁵ Andin jawurgha su quyup, muxlislarning putlirini yuyushqa we bélige baghlighan lönge bilen sürtüp qurutushqa bashlidi. ⁶ Nöwet Simon Pétrusqa kelgende, Pétrus uninggha:

— I Reb, putumni sen yusang qandaq bolghini?! — dédi.■

⁷ Eysa uninggha:

— Néme qiliwatqinimni hazir bilmeysen, lékin kényin bilisen, — dédi.

⁸ Pétrus: — Sen méning putumni yusang hergiz bolmaydu! — dédi.

Eysa uninggha jawaben: — Séni yumisam, méning bilen teng nésiweng bolmaydu, — dédi.

⁹ Simon Pétrus:

— I Reb, undaqta peqet putlirimnila emes, qollirimnimu, beshimnimu yughaysen! — dédi.

¹⁰ Eysa uninggha:

— Bedini yuyulup, tamamen pakiz bolghan adem peqet putlirini yusila qayta yuyunushining hajiti bolmaydu. Siler pakiz, lékin hemminglar

■ **13:2** Luqa 22:3; Yuh. 13:2. ■ **13:3** Mat. 11:27; 28:18; Yuh. 3:35. ■ **13:6** Mat. 3:14.

emes, — dédi □ ■ 11 (chünki u özini kimning tutup bérídighanlıqını biletti; shuning üçün u «Hemminglarla pakız emes» dégenidi). ■ 12 Shuning bilen u ularning putlirini yuyup bolghandin kéyin, ton-könglikini kiyip, yene dastixań'ha olturup ulargha mundaq dédi:

— Silerge néme qilghinimni uqtunglarmu? ■ 13 Siler méni «Ustaz» we «Reb» deysiler we rast éytisiler, men shundaqturmen. ■ 14 Eger men Reb we ustazinglar turuqluq, putliringlarnı yughanikenmen, silermu bir-biringlarning putlirini yuyushunglar kérek. □ ■ 15 Men silerge qilghandek silerningmu hem shundaq qilishinglar üçün bu ülgini qaldurdum. ■ 16 Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, qul xojayinidin üstün turmaydu, elchimu özini ewetküchidin üstün turmaydu. ■ 17 Bu ishlarnı bilgenikensiler, shundaq qilsanglar bextliksiler!

□ 13:10 «...bedini yuyulup, tamamen pakız bolghan adem peqet putlirini yusila qayta yuyunushining hajiti bolmaydu» — mushu sirqliq gepning menisi néme? Bizningche Qutquzghuchimizning «put yuyush» dégen bu herikiti özini eng töwen derijige chüshürüp kréstlinishni qobul qilishiga besharet bolidu. Shunga, muxlislar buni qobul qilmisa bolmaydu. «Qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ 13:10 Yuh. 15:3.

■ 13:11 Yuh. 6:64. ■ 13:13 Mat. 23:8,10; 1Kor. 8:6; 12:3; Fil. 2:11. □ 13:14 «Eger men Reb we ustazinglar turuqluq, putliringlarnı yughanikenmen, silermu bir-biringlarning putlirini yuyushunglar kérek» — oqurmenler muxlislarning Mesihni «ustaz» andin «Reb» deydighanlıqını (13-ayet), lékin Mesih bolsa özini «Reb» we «ustaz» deydighanlıqını bayqiyalaydu (13-14-ayet) we shundaqla tertipning oxshimaslıqining sewebini oyliyalaydu. ■ 13:14 Gal. 6:1, 2. ■ 13:15 1Pét. 2:21; 1Yuh. 2:6. ■ 13:16 Mat. 10:24; Luqa 6:40; Yuh. 15:20.

Eysaning satqunluq bilen tutulushini aldin éytishi

Mat. 26:20-25; Mar. 14:17-21; Luqa 22:21-23

18 Men bularni hemminglarga qaritip éytmidim. Men tallighanlimi bilimen, lékin *muqeddes yazmilarda* aldin pütülgən: «Men bilen hemdastixan bolup nénimni yégenmu manga put atti!» dégen bu söz emelge ashurulmay qalmaydu.

□ ■ 19 Men bu ish yüz bérishtin awwal uni silerge éytip qoyayki, u ishlar yüz bergende méning «Bar Bolghuchi» ikenlikimge ishinisiler. □ ■

20 Berheq, berheq, silerge shuni éytip qoyayki, kimki men ewetken herqandaq birsini qobul qilghan bolsa, méni qobul qilghan bolidu; we méni qobul qilghuchilar méni Ewetküchini qobul qilghan bolidu.■

21 Eysa bu sözlerni éytqandin kéyin, rohta qattiq pighan chékip, mundaq guwahlıq berdi:

— Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, aranglarda bireylen manga satqunluq qilidu!■

22 Muxlislardan kimni dewatqanlıqını bilelmey, birbirige qarashti. 23 Emdi dastixanda muxlisliridin biri Eysaning meydisigé yolinip yatqanidi;

□ 13:18 «Men bilen hemdastixan bolup nénimni yégenmu manga put atti!» — «Zeb.» 41:9ni körüng. ■ 13:18 Zeb. 41:9; Mat. 26:23; 1Yuh. 2:19. □ 13:19 «bu ishlar yüz bergende

méning «Bar Bolghuchi» ikenlikimge ishinisiler» — yaki «bu ishlar yüz bergende méning «U» (yeni, Mesih) ikenlikimge ishinisiler». ■ 13:19 Yuh. 14:29; 16:4. ■ 13:20 Mat. 10:40; Luqa 10:16.

■ 13:21 Mat. 26:21; Mar. 14:18; Luqa 22:21; Ros. 1:17; 1Yuh. 2:19.

u bolsa «Eysa söyidighan muxlis» idi. □ ■ 24 Simon Pétrus uningdin *Eysaning* kimni dewatqinini soraq bégishini ishareti qildi.

25 Shuning bilen u Eysaning meydisige yölinip turup uningdin:

— I Reb, u kimdur? — dep soridi.

26 Eysa jawab béríp:

— Bu bir chishlem nanni ashqa tögürüp kimge sunsam, shudur, — dédi. Shuning bilen u bir chishlem nanni *ashqa* tögürüp, Simonning oghli Yehuda Ishqariyotqa sundi. □ 27 Yehuda nanni éliwidi, Sheytan uning ichige kirdi.

— Qilidighiningni chapsan qil, — dédi Eysa uninggha.

28 (Emdi dastixanda olturghanlarning héchqaysisi uning *Yehudagha* bu sözlerni néme üchün déginini bilmidi. 29 Yehuda ularning ortaq hemyanini tutqini üchün, beziler Eysa uninggha: «Bizge kéreklik héytliq nersilerni élip kel» yaki «Kembeghellerge birer nerse ber» dewatsa kérek, dep oy lashti).■

30 Yehuda bu bir chishlem nanni élipla tashqirigha chiqip ketti (bu chagh kéche idi). □

□ 13:23 «Eysa söyidighan **muxlis**» — belkim bu «bayan»ning muellici rosul Yuhanna. «Kirish söz»imizni körüng. ■ 13:23 Yuh. 20:2; 21:7,20.

□ 13:26 «**bu bir chishlem nanni ashqa tögürüp kimge sunsam, shudur**» — dastixanda olturup bırsige bir chishlem nanni ashqa tögürgen halda sunush chongqur muhebbitini bildürüş herikiti idi. ■ 13:29 Yuh. 12:6.

□ 13:30 «**bu chagh kéche idi**» — bu dégenning esli menisidin bashqa, köchme menisi bardur. Yuqiridiki 9:5, 11:9-10, 12:35-36de Eysaning «kündüz» we «qaranghuluq» yaki «kéche» togruluq sözlirini körüng.

Yéngi emr

31 Yehuda tashqirigha chiqip ketkendin keyin, Eysa mundaq dedi:

— Emdi Insan'oghli ulughlinidighan waqit-saet yetip keldi we Xuda u arqiliq ulughlinidu. ³² We eger Xuda uningda ulughlansa, Xudamu Özide uni ulughlaydu, shundaqla derhal uni ulughlaydu.

□ ■ ³³ Balilirim, siler bilen bille bolidighan yene azghina waqtim qaldi. Siler meni izdeysiler, lekin mening Yehudiylargha: «Men baridighan yerge siler baralmaysiler» dep eytqinimdek, buni silergimu eytimen. ■

34 Silerge yengi bir emr tapshurimenki, «bir-biringlarni soyunglar». Silerni soyginimdek, silermu bir-biringlarni soyunglar. ■ ³⁵ Aranglarda bir-biringlarga mehir-muhebbitinglar bolsa, hemme adem silerning mening muxlislim ikenliklarni bilidu. ■

*Eysanining Pétrusning tanidighanlıqını aldin eytishi
Mat. 26:31-35; Mar. 14:27-31; Luqa 22:31-34*

36 Simon Pétrus uningdin:

□ **13:32** «eger Xuda uningda ulughlansa, Xudamu özide uni ulughlaydu, shundaqla derhal uni ulughlaydu» – bizning qarishimizche «özide» mushu yerde «Xuda Özide» degenni körsitudu. Bezi alimlar mushu yerde «özide» «Mesihning özide» degenni bildürudu, dep qaraydu. «Xudamu Özide uni ulughlaydu» – yaki (yuqiriqi izahatta eytilghandek) «Xuda uni (Insan'oghlining) özide ulughlaydu». Bu muhim 31-32-ayetler üstide «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **13:32** Yuh. 12:23; 17:1. ■ **13:33** Yuh. 7:34; 8:21. ■ **13:34** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yuh. 15:12; Ef. 5:2; 1Tés. 4:9; 1Pét. 4:8; 1Yuh. 3:23, 4:21. ■ **13:35** 1Yuh. 2:5; 4:20.

— I Reb, qeyerge barisen? — dep soridi.

Eysa jawaben: — Men kétidighan yerge hazirche egiship baralmaysen, lékin kéyin manga egiship barisen, — dédi. □ ■

³⁷ Pétrus uninggha:

— I Reb, néme üchün hazir séning keyningdin egiship baralmaymen? Sen üchün jénimni pida qilay! — dédi. ■

³⁸ Eysa jawaben mundaq dédi:

— Men üchün rassttinla jéningni pida qilamsen? Berheq, berheq, sanga éytip qoyayki, xoraz chillighuché, sen mendin üch qétim tanisen! □ ■

14

Eysa sözini dawam qilidu — «Yol, heqiqet we hay-atliqturmen»

□ **13:36** «Men kétidighan yerge hazirche egiship baralmaysen, lékin kéyin manga egiship barisen» — «kéyin egiship barisen»

— Pétrus jismaniy tereptin (ölümdin tirilip asman'gha kötürlüsh yolda) Pétrus Rebge egishelmidi, elwette. Lékin Eysaning közde tutqini rohiy jehettiki «Xudanıng yolda pida bolush» idi. Shu tereptimu Pétrus Eysagha egishishke teyyar bolmidi. U awwal Eysadin ténip, andin qattiq towa qilish jeryani arqılıq, shundaqla Muqeddes Rohning kélishi bilen u «kéyin» teyyar bolidu. Mesihning «kéyin manga egishisen» dégini bolsa, Pétrus qattiq téyilip ketken waqtida uninggha teselli yetküzdighan qimmetlik wede bolidu.

■ **13:36** Yuh. 21:18; 2Pét. 1:14. ■ **13:37** Mat. 26:33; Mar. 14:29;

Luqa 22:33. □ **13:38** «xoraz chillighuché, sen mendin üch qétim tanisen!» — grék tilida «sen mendin üch qétim tanmighuché, xoraz chillimaydu». ■ **13:38** Mat. 26:34; Mar. 14:30; Luqa 22:34.

1 Könglünglarni parakende qilmanglar! Xudagha ishinisiler, mangimu ishininglar. **2** Atamning öyide nurghun makanlar bar. Bolmighan bolsa, buni silerge éytqan bolattim; chünki men herbiringlарha orun teyyarlash üçhün shu yerge kétip barimen. □ **3** Men silerge orun teyyarlıghili baridighanikenmen, choqum qaytip kélép, silerni özümge alimen; shuning bilen, men qeyerde bolsam, silermu shu yerde bolisiler. □ ■ **4** Siler méning qeyerge kétidighanlıqimni we u yerge baridighan yolni bilisiler.

5 Tomas uninggha: — I Reb, séning qeyerge kétidighanlıqingni bilmeymiz. Shundaq iken, yolni qandaq bilimiz? — dédi.

6 Eysa uninggha:
— Yol, heqiqet we hayatıq özümdurmen. Méningsiz héchkim Atining yénigha baralmaydu. □ ■ **7** Eger

□ **14:2** «Atamning öyide nurghun makanlar bar» — bu sözler jennetni körsitemdu? Oqurmenlerning éside barki, Eysa 2-babta öz ténnini «Xudaning öyi» (ibadetxana) dep süretlidi, shundaqla 8:35de «Xudaning öyi»ni rohiy jehettin tilgha aldi. Buninggha qarighanda «turalghu-makan»ni rohiy jehettin chüshinish kérek. «qoshumche söz»imizde bu toghrisida toxtilimiz. □ **14:3** «Men silerge orun teyyarlıghili baridighanikenmen, choqum qaytip kélép, silerni özümge alimen; shuning bilen, men qeyerde bolsam, silermu shu yerde bolisiler» — Mesihning bu «qaytip kélish»i Mesihning qiymette dunyaghа kélishi yaki Muqeddes Rohning ewetilishini körsitemdu? Bu üchinchi ayet üstidimu «qoshumche söz»imizde toxtilimiz. ■ **14:3** Yuh. 12:26; 17:24. □ **14:6** «Yol, heqiqet we hayatıq özümdurmen. Méningsiz héchkim atining yénigha baralmaydu» — Mesih üçhün Atining yénigha baridighan yol krésttiki ölüm arqılıq bolatti; özige étiqad qilghuchilarqha nisbeten, Mesihning özi Atining aldığha baridighan yoldur. ■ **14:6** Yuh. 1:4, 17; 10:9; 11:25; Ibr. 9:8.

méni tonughan bolsanglar, Atamnimu tonughan bolattinglar. Hazirdin bashlap uni tonudunglar hem uni kördünglar, — dédi.

8 — I Reb, Atini bizge körsitip qoysangla, shu kupyaye, — dédi Filip.

9 Eysa uningha mundaq dédi: — «I Filip, siler bilen birge bolghinimgha shunche waqit boldi, méni téxiche tonumidingmu? Méni körgen kishi Atini körgen bolidu. Shundaq turuqluq, sen némishqa yene: «Bizge Atini körsetkeysen» deysen? ■ **10** Men Atida, Ata mende ikenlikige ishenmemsen? Silerge éytqan sözirimni özlükümdin éytqinim yoq; belki mende turuwatqan Ata Öz emellirini qiliwatidu. ■ **11** Méning Atida bolghanliqimgha, Atining mende bolghanliqigha ishininglar. Yaki héchbolmighanda, méning qilghan emellirimdin manga ishininglar. □

12 Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, manga ishen'gen kishi méning qiliwatqan emellirimni qilalaydu; we bulardinmu téximu ulugh emellerni qilidu, chünki men Atining yénigha *qaytip* kétemen. □ ■ **13** We Atining Oghulda ulughlinishi üchün, hernémini méning namim bilen tilisenglar, shularni ijabet

■ **14:9** Yuh. 10:30. ■ **14:10** Yuh. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21. □ **14:11** «... héchbolmighanda, **méning qilghan emellirimdin manga ishininglar**» — 11- we 12-ayetlerde «emeller» Eysa yaratqan möjizilik alametler. □ **14:12** «**manga ishen'gen kishi méning qiliwatqan emellirimni qilalaydu; we bulardinmu téximu ulugh emellerni qilidu, chünki men Atining yénigha qaytip kétemen**» — bu «téximu ulugh emeller» üstide «qoshumche söz»imizde toxtılımız. ■ **14:12** Mat. 21:21; Luqa 17:6; Ros. 5:12; 19:11.

qilimen. ■ 14 Méning namim bilen herqandaq nersini tilisenglar, men silerge shuni ijabet qilimen».

Eysaning Muqeddes Rohni ewetishi; Uning qilidighan ishliri

15 — «Méni söysenglar, emrlirimge emel qilisiler. ■

16 Menmu Atidin tileymen we U silerge bashqa bir Yاردemchi ata qilidu. U siler bilen ebedgiche birge bolidu. □ 17 U bolsimu Heqiqetning Rohidur. Uni bu dunyadikiler qobul qılalmaydu, chünki Uni ne körmeydu, ne tonumaydu. Biraq siler Uni tonuysiler, chünki U siler bilen bille turuwatidu

■ 14:13 Yer. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yuh. 15:7; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuh. 3:22. ■ 14:15 Yuh. 14:21, 23; 15:10; 1Yuh. 5:3. □ 14:16 «Menmu Atidin tileymen we U silerge bashqa bir Yاردemchi ata qilidu» — muhim söz «bashqa bir Yاردemchi»dur. Birinchi «Yاردemchi» bolsa Eysa Mesihning özi, elwette. «Yاردemchi» grék tilidiki «paraklétos» dégen sözning menisini toluq ipadilep bérelmeydu. Grék tilidiki «paraklétos»ning toluq menisi «melum birawning yénigha yardem bérishke chaqirilghuchi», yeni «teselli bergüchi», «hemrah», «mesli-hetchi», «kücheytküchi», «adwokat-aqlighuchi» qatarliqlardur. «Bashqa bir...» dégini bizge shuni körsituduki, Eysa muxlislar bilen birge bolghan waqtida, ulargha qandaq jehetlerdin «Yاردemchi» bolghan bolsa, u ulardin ayrilghanda, Muqeddes Roh ulargha Eysaning toluq wekili bolup, ikkinchi «Yاردemchi» rolida bolidu, dégen qimmetlik wedini bildüridu.

hem silerde makan qilidu. □

18 Men silerni yétim qaldurmaymen, yéninglarga
yene qaytip kélémen. ■ **19** Azghina waqtin
tin kénin, bu dunya méni körmeydu, lékin siler
körüsiler. Men hayat bolghanlıqim üçün, silermu
hayat bolisiler. **20** Shu künde méning Atamda
bolghanlıqim, silerning mende bolghanlıqinglar
we menmu hem silerde bolghanlıqimni bilişiler.
21 Kim emrlirimge ige bolup ularni tutsa, méni
söygüchi shu bolidu. Méni söygüchini Atammu
söyidu, menmu uni söyimen we özümni uninggha
ayan qilimen». **22** Yehuda (Yehuda Ishqariyot
emes) uningdin:

— I Reb, sen özüngni bu dunyadikilerge ayan qil-
may, bizgila ayan qilishing qandaq ish? — dep
soridi. □

23 Eysa uninggha jawaben mundaq dédi:

— «Birkim méni söyse, sözümni tutidu; Atammu
uni söyidu we *Atam* bilen ikkimiz uning yénigha
béríp, uning bilen bille makan qilimiz. □ **24** Méni

□ **14:17** «**U bolsimu Heqiqetning Rohidur**» — «Heqiqetning
Rohi» — yaki «heqiqetke bashlighuchi Roh». «**siler Uni tonuysiler,**
chünki U siler bilen bille turuwatidu» — ular qaysi yol bilen
Muqeddes Rohni tonuydu? U shu chaghda qandaq yol bilen «ular
bilen bille turidu»? Jawab shübhisiżki, ular Eysani tonughachqa,
Muqeddes Rohnimu tonughan bolidu; Eysa ular bilen bille
turghachqa, Muqeddes Rohmu ular bilen bille turuwatatti. Lékin
Eysa ulardin ayrilghandin kénin Muqeddes Roh ularning «ichide,
qelbide, rohida» makan qilidu. ■ **14:18** Mat. 28:20. □ **14:22**

**«I Reb, sen özüngni bu dunyadikilerge ayan qilmay, bizgila
ayan qilishing qandaq ish?»** — shübhisiżki, muxlislar uni derhal
özini pütkül dunyagha ayan qilidu, dep oylatti. □ **14:23** «**Atam
bilen ikkimiz uning yénigha béríp, uning bilen bille makan
qilimiz**» — «Atam bilen ikkimiz» grék tilida «biz».

söymeydighan kishi sözlirimni tutmaydu; we siler anglawatqan bu söz bolsa méning emes, belki méni ewetken Atiningkidur. ■ 25 Men siler bilen bille boluwatqan chéghimda, bularni silerge éyttim. 26 Lékin Ata méning namim bilen ewetidighan Yاردемчи, yeni Muqeddes Roh silerge hemmini ögitidu hem méning silerge éytqan hemme sözlirimni ésinglarga keltüridu. ■

27 Silerge xatirjemlik qaldurimen, öz xatirjemlikimni silerge bérinen; méning silerge bergenim bu dunyadikilerning bergenidek emestur. Könglünglarni parakende qilmanglar we jür'etsiz bolmanglar. □ ■

28 Siler méning: «Men *silerdin* ayrılıp kétimen, kényin yéninglarga yene qaytip kélémen» déginimni anglicinglar. Méni söygen bolsanglar, Atining yénigha kétidighanlıqim üçhün xursen bolattinglar. Chünki Ata mendin ulughdur. ■ 29 Silerning bu ishlar yüz bergenide ishinishinglar üçhün bu *ishlar* yüz bérishtin awwal silerge éyttim. □ ■ 30 Mundin kényin siler bilen köp sözleshmeymen; chünki bu dunyaning hökümdarı kélish aldida turidu we

■ 14:24 Yuh. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13. ■ 14:26 Luqa 24:49; Yuh. 15:26; 16:7, 13; Ros. 2:4. □ 14:27 «méning silerge bergenim bu dunyaning ademlirining bergenidek emestur» — bu dunyadiki ademler bir nerse bergenide daim dégüdek xalap bermeydu — aldamchılıq, yalghançılıq we nurghun shertler bilen bérifu. Lékin Xuda bizge bir nerse berse uni qayturguzmaydu.

■ 14:27 Fil. 4:7. ■ 14:28 Yuh. 14:3. □ 14:29 «Silerning bu *ishlar* yüz bergenide ishinishinglar üçhün bu *ishlar* yüz bérishtin awwal silerge éyttim» — «bu ishlar» — Eysaning tutulup öltürülüşü («silerdin ayrılıp kétishim») ularning étiqadığha dehshetlik zerb bolidu. ■ 14:29 Yuh. 13:19; 16:4.

mendin kirgüdek héch yochuq tapalmaydu. □ ■
 31 Lékin bu dunyaning ademlirining méning Atini söyidighanlıqimni bilishi üçhün Ata manga néme emr qilghan bolsa, men del shuni emelge ashurimen. Turunglar, bu jaydin kéteyli». □ ■

15

Eysa – heqiqiy üzüm télidur; uning sözining dawami

1 — «Heqiqiy üzüm téli» özümdurmen, Atam bolsa baghwendur. □ 2 Baghwen mendiki méwe bermeydighan herbir shaxni késip tashlaydu. Méwe bergenlirini bolsa téximu köp méwe bersun dep,

-
- 14:30 «bu dunyaning hökümdari kélish aldida turidu we mendin kirgüdek héch yochuq tapalmaydu» — «bu dunyaning hökümdarı» Sheytan, Iblisni körsitudu. ■ 14:30 Yuh. 12:31; 16:11; Ef. 2:2. □ 14:31 «Ata manga néme emr qilghan bolsa, men del shuni emelge ashurimen» — 30-ayet bilen zích baghlinidu. Démek, Eysaning özining tutulushi, sotlinishi, haqaretlinishi andin kréstlinishini ixtiyari bilen qobul qılıshining tüp meqsiti bolsa, Iblisning üstidin qandaqtur bir hoquqqa ige bolush üçhün emes, belki Atining iradisi üçhün bolidu. ■ 14:31 Yuh. 10:18; Ibr. 10:5.
  - 15:1 ««Heqiqiy üzüm téli» özümdurmen» — «heqiqiy üzüm téli» bolghandin kényin, saxta yaki por-püchek üzüm télimu barmu? Buning togrisida «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

pak qilip putap turidu. □ ■ 3 Emdi siler men silerge yetküzgen sözüm arqılıq alliburun pak boldunglar. □ ■ 4 Siler mende izchil turunglar, menmu silerde izchil turimen. Shax talda turmay, özi méwe bérelmeydighinidek, silermu mende izchil turmisanglar, méwe bérelmeysiler.

5 «Üzüm téli» özümdurmen, siler bolsanglar shaxlidursiler. Kim mende izchil tursa, menmu shundaqla uningda turghinimda, u köp méwe bérifu. Chünki mensiz héchnémini qilalmaysiler. 6 Birsi mende turmisa, u kéreksiz shaxtek tashlinip, qurup kétidu. Bundaq shaxlar yighip kélinip otqa tashlinidu. ■ 7 Siler mende izchil tursanglar we sözlirim silerde izchil tursa, némini telep qilsanglar, silerge shu ijabet bolidu. ■ 8 Silerning köp méwi bérishinglar, shundaqla méning muxlislirim ikenliklarni ispatlishinglar bilen

---

□ 15:2 «**Baghwen mendiki méwe bermeydigan herbir shaxni késip tashlaydu**» – bashqa birxil terjimisi «Mendiki méwe bermeydigan herbir shaxni baghwen (barangha) ép qoyidu». Lékin 6-ayetke qarighanda terjimimiz toghra bolsa kérek. «**Méwe bergenlirini bolsa téximu köp méwe bersun dep, pak qilip putap turidu**» – «putap turidu» grék tilida «tazilaydu» yaki «paklaydu» bilen ipadilinidu. 4-ayetni körüng. ■ 15:2 Mat. 15:13.

□ 15:3 «... siler men silerge yetküzgen sözüm arqılıq alliburun pak boldunglar» – «pak» mushu yerde yene «putalghan» dégen menisinimu bildürüshi mumkin. Biraq muhim menisi «pak» ikenlikige shübhisи yoqtur (10:31ni körüng). ■ 15:3 Yuh. 13:10. ■ 15:6 Ez. 15:2-8; Mat. 3:10; 7:19; Kol. 1:23. ■ 15:7 Yer. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yuh. 14:13; 16:24; Yaq. 1:5; 1Yuh. 3:22; 5:14.

shan-sherep Atamgha keltürülidu. □

9 Atam méni söyginidek, menmu silerni söydüm; méning méhir-muhebbitimde izchil turunglar.

10 Eger emrlirimni tutsanlar, xuddi men Atamning emrlirini tutqan we hemishe uning méhir-muhebbitide turghinimdek, silermu hemishe méning méhir-muhebbitimde turisiler. ■

11 Méning xushalliqim silerde bolsun we shuningdek xushalliqinglar tolup tashsun dep, men bularni silerge éyttim. **12** Méning emrim shuki, men silerni söyginimdek, silermu bir-biringlarni söyünglar. ■ **13** Insanlarning öz dostliri üchün jénini pida qilishtin chongqur méhir-muhebbiti yoqtur. ■

14 Silerge buyrughan emrlirimni ada qilsanglar, méning dostlirim bolisiler. □ ■ **15** Emdi mundin keyin men silerni «qul» dep atimaymen. Chünki qul xojayinining néme qiliwatqinini bilmeydu. Uning ornigha silerni «dost» dep atidim, chünki

---

□ **15:8** «Siler mende izchil tursanglar we sözlim silerde izchil tursa, némini telep qilsanglar, silerge shu ijabet bolidu. Silerning köp méwi bérishinglar, shundaqla méning muxlislirim ikenliklarni ispatlishinglar bilen shan-sherep atamgha keltürülidu» — 7-8-ayetke qarighanda, muxlislars Xudagha chiqarghan, uni xurseren qilidigan méwe ünümlük dua-tilawetlerni öz ichige alidu. ■ **15:10** Yuh. 14:15, 21, 23; 1Yuh. 5:3. ■ **15:12** Law. 19:18; Mat. 22:39; Yuh. 13:34; Ef. 5:2; 1Tés. 4:9; 1Pét. 4:8; 1Yuh. 3:23; 4:21. ■ **15:13** Rim. 5:7; Ef. 5:2; 1Yuh. 3:16. □ **15:14** «Silerge buyrughan emrlirimni ada qilsanglar, méning dostlirim bolisiler» — 13-14-ayette Xudaning muhebbitin ulughluqi ayan qilinidu. «Mesihning dostliri» uning emrlirini ada qilghuchilardur. Lékin Mesih barliq kishiler, jümlidin öz emrlirini ada qilmaghuchilar, yeni **düşhmenliri** üchün jénini pida qilghandur. ■ **15:14** Mat. 12:50; 2Kor. 5:16; Gal. 5:6; 6:15; Kol. 3:11.

Atamdin anglighanlirimning hemmisini silerge yetküzdüm. □ ■ 16 Siler méni tallighininglar yoq, eksiche men silerni tallidim we silerni béríp méwe bersun hemde méwiliringlar daim saqlansun, méning namim bilen Atidin néme tilisenglar, u silerge bersun dep silerni tiklidim. □ ■ 17 Silerge shuni emr qilimenki, bir-biringlarni söyünglar. □

Dunyadikilerning Eysagha bolghan nepriti

18 Bu dunyadikiler silerdin nepretlense, silerdin awwal mendin nepretlen'genlikini bilinglar.

■ 19 Silermu bu dunyadikilerdin bolghan bolsanglar, bu dunyadikiler silerni özimizningki dep, söygen bolatti. Biraq siler bu dunyadin bolmighachqa, belki men silerni bu dunyadin ayrip tallighanlıqim üçhün, emdi bu dunyadikiler silerdin nepretlinidu. □ ■ 20 Men silerge éytqan sözni ésinglarda tutunglar: «Qul xojayinidin üstün

---

□ 15:15 «Emdi mundin kéyin men silerni «qul» dep atimaymen» – «qul» yaki «chakar». ■ 15:15 Yuh. 8:26. □ 15:16 «Siler méni tallighininglar yoq, eksiche men silerni tallidim we silerni béríp méwe bersun hemde méwiliringlar daim saqlansun...» – «..béríp méwe bersun» dégen ibare belkim, muxlislar Xudagha chiqarghan, uni xursern qilidigan méwe bolsa, pütün dunyaghá béríp xush xewer arqılıq bashqıllarnı Xudaning yoligha keltürüşni öz ichige alidu, dep körsetse kérek. ■ 15:16 Mat. 28:19; Mar. 16:15; Yuh. 13:18; Ef. 1:4; Kol. 1:6. □ 15:17

«Silerge shuni emr qilimenki, bir-biringlarni söyünglar» – grék tilida «Silerge shularni emr qilimenki, bir-biringlarni söyünglar». ■ 15:18 1Yuh. 3:13. □ 15:19 «Silermu bu dunyadikilerdin bolghan bolsanglar, bu dunyadikiler silerni özimizningki dep, söygen bolatti» – grék tilida «Silermu bu dunyadin bolghan bolsa, bu dunya silerni öziningki dep söygen bolatti». ■ 15:19 Yuh. 17:14; Gal. 1:10.

turmaydu». Ular manga ziyankeşlik qilghan bolsa, silergimu ziyankeşlik qilidu. Méning sözümni tutqan bolsa, ular silerningkinimu tutidu.■

21 Biraq méning namim tüpeylidin ular silergimu shu ishlarning hemmisini qilidu, chünki ular méni Ewetküchini tonumaydu. ■ **22** Eger men kélip ulargha söz qilmigan bolsam, ularda gunah yoq dep hésablinatti. Lékin hazır gunahi üçün ularning héch bahanisi yoqtur. ■ **23** Kimdekim mendin nepretlense Atamdinmu nepretlen'gen bolidu. **24** Men ularning arisida bashqa héchkim qilip baqmigan emellerni qilmigan bolsam, ularda gunah yoq dep hésablinatti. Lékin ular hazır *emellirimni* körgen turuqluq, yenila hem mendin hem Atamdin nepretlendi. ■ **25** Lékin bu ishlar ulargha tewe bolghan Tewrat qanunida: «Héchqandaq sewebsizla mendin nepretlendi» dep pütülgén söz emelge ashurulushi üçün shundaq yüz berdi.□ ■

26 Lékin men silerge Atining yénidin ewetidighan Yardemchi, yeni Atining yénidin chiqquchi Heqiqetning Rohi kelgende, U manga guwahliq

---

■ **15:20** Mat. 10:24; 24:9; Luqa 6:40; Yuh. 13:16; 16:2. ■ **15:21**
Mat. 10:22; Yuh. 16:3. ■ **15:22** Rim. 4:15; 5:20. ■ **15:24**
Yuh. 10:37. □ **15:25** «Ulargha tewe bolghan Tewrat qanuni» —
hejwiy, kinayilik söz. 8:17 we izahatini körüng. «Héchqandaq
sewebsizla mendin nepretlendi» — «Zeb.» 35:7, 19 we 69:4.
■ **15:25** Zeb. 35:19; 69:4

bérudu. □ ■ 27 Silermu manga guwahliq bérisiler, chünki siler bashtin tartip men bilen bille boldunglar. ■

16

Kélidighan ziyankeşlikler

1 Silerning putliship ketmeslikinglar üçün bularni silerge éyttim. 2 Ular silerni sinagoglarning jamaetliridin qoghlap chiqiriwétidu; hemde shundaq bir waqit-saet kéliduki, silerni öltürgüchi özini Xudagha xizmet qiliwatimen, dep hésablaydu. □ ■ 3 Ular bularni ya Atini, ya méni tonumighanlıqi üçün qılıdu. ■ 4 Lékin men bu ishlarni silerge éyttimki, waqit-saiti kelgende, men shundaq aldin'ala éytqinimni ésinglarga keltüreleysiler. □ ■

□ 15:26 «...Yardemchi, yeni Atining yénidin **chiqquchi Heqiqetning Rohi kelgende, U manga guwahliq bérudu**» — mushu ayettin Muqeddes Rohning shexs ikenlik körünüp turidu. Mesih Uni «Atining yénidin» ewetidu; mushu yerde Muqeddes Roh yene «Atining yénidin **chiqidu**» déyilidu. Grék tilida «chiqidu» dégen péil «hazırkı zaman» shekilde bolghachqa, Muqeddes Rohning herdaim shu heriketni qiliwatqını körsitilidu. ■ 15:26 Luqa 24:49; Yuh. 14:26; 16:7; Ros. 5:32. ■ 15:27 Ros. 1:8, 21; 5:32.

□ 16:2 «Ular **silerni sinagoglarning jamaetliridin qoghlap chiqiriwétidu**» — yuqiriqi bashqa izahatlarda éytqinimizdek, Yehudiy xelqi birlsini «sinagogtin chiqiriwetse», keyin uning bilen héchqandaq bardı-keldi qilmay, belki uningga téximu ziyankeşlik qilishimu mumkin. ■ 16:2 Yuh. 9:22, 34; 12:42. ■ 16:3 Yuh. 15:21; 1Kor. 2:8. □ 16:4 «... **waqit-saiti kelgende**» — démek, Yehudiy xelqidin we keyin bashqilar teripidin bolghan ziyankeşlikler kelgende. ■ 16:4 Yuh. 13:19; 14:29.

*Muqeddes Rohning yétkekchi we ustaz
bolidighanliqi*

5 — Men bashta bularni silerge éytmidim, chünki men siler bilen bille idim.

Lékin emdi méni ewetküchining yénigha qaytip kétimen. Shundaq turuqluq, aranglardin héchkim mendin: «Nege kétisen?» dep sorimaywatidu.

6 Eksiche, silerge bularni éytqinim üchün, qelbinglar qayghugha chömüp ketti. **7** Emma men silerge heqiqetni éytip qoyayki, méning kétishim silerge paydiliqtur. Chünki eger ketmisem, Yardemchi silerge kelmeydu. Emma ketsem, Uni silerge ewetimen. ■ **8** U kelgende, bu dunyadikilerge gunah toghrisida, heqqaniyliq toghrisida we axiret soriqi toghrisida heqiqetni bilgüzidu. **9** U ularni gunah toghrisida bilgüzidu, chünki ular manga étiqad qilmidi. □ **10** Ularni heqqaniyliq toghrisida *bilgüzidu*, chünki Atamning yénigha qaytip barimen we siler méni yene körelmeysiler. **11** Ularni axiret soriqi toghrisida *bilgüzidu*, chünki bu dunyaning hökümdarı üstige höküm chiqirildi. □ ■

12 Silerge éytidigan yene köp sözlirim bar idi; lékin

■ **16:7** Luqa 24:49; Yuh. 14:26; 15:26. □ **16:9** «U ularni gunah toghrisida bilgüzidu» — yaki «U ularni öz gunahi toghruluq bilgüzidu» yaki «U ularni gunahning néme ikenlikini bilgüzidu». Dégendek üch terjimişi bolushi mumkin, lékin omumiy menisi asasen oxshash. □ **16:11** «bu dunyaning hökümdarı» — Sheytan, Iblis. «...Ularni axiret soriqi toghrisida bilgüzidu, chünki **bu** dunyaning hökümdarı üstige höküm chiqirildi» — 9-11-ayettiki «U (Muqeddes Roh)... gunah toghrisida... heqqaniyliq toghrisida... we axiret soriqi toghrisida...bilgüzidu....» dégenlerning üstide «qoshumche söz»de azraq toxtilimiz. ■ **16:11** Yuh. 12:31; 14:30; Ef. 2:2; Kol. 2:15.

siler ularni hazirche kötürelmeysiler. □ 13 Lékin U, yeni Heqiqetning Rohi kelgende, U silerni barliq heqiqetke bashlap baridu. Chünki U özlükidin sözlimeydu, belki némini anglighan bolsa, shuni sözleydu we kelgüsиде bolidighan ishlardin silerge xewer bérifu. □ ■ 14 U méni ulughlaydu; chünki U mende bar bolghanni tapshuruwélip, silerge jakarlaydu. 15 Atida bar bolghanning hemmisi hem méningkidur; mana shuning üchün men: «U mende bar bolghanni tapshuruwélip, silerge jakarlaydu» dep éyttim.□ ■

Ghem-qayghuliringlar menggü xushalliqqa aylinidu

16 Az waqittin kényin, méni körmeysiler; we yene bir'az waqit ötkendin kényin, méni qayta körisiler,

-
- 16:12 «Silerge éytidighan yene köp sözlirim **bar idı**; lékin **siler ularni hazirche kötürelmeysiler**» – muxlislar qandaq sözlerni kötürelmeydu? Bu togruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. □ 16:13 «Chünki U özlükidin sözlimeydu, **belki némini anglighan bolsa, shuni sözleydu**» – «U (Mukeddes Roh)... némini anglighan bolsa» – démek, Muqeddes Rohning Xuda we Uning Kalamidin anglighini. «**Muqeddes Roh**,... némini anglighan bolsa, shuni sözleydu we kelgüsиде bolidighan ishlardin silerge xewer bérifu» – bu muhim wede togruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ 16:13 Yuh. 12:49; 14:26 □ 16:15 «**Muqeddes Roh** mende bar bolghanni tapshuruwélip, silerge jakarlaydu» – Bu muhim wede togruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. ■ 16:15 Yuh. 17:10.

chünki men Atamning yénigha kétimen». □ ■

17 Shunga muxlislarning beziliri bir-birige:

— Bizlerge: — «Az waqittin kényin, méni körmeysiler; yene bir'az waqit ötkendin kényin, méni qayta körisiler» we yene «Chünki men Atamning yénigha kétimen» dégini néme déginidu? **18** «Az waqittin kényin» dégen sözining menisi néme? Uning némilerni dewatqanlırinı bilmiduq, — déyishidu.

19 Eysa ularning özidin némini sorimaqchi bolghinini bilip ulargha mundaq dédi:

— «Méning «Az waqittin kényin, méni körmeysiler; yene bir'az waqit ötkendin kényin, méni körisiler» déginimning menisini bir-biringlardın sorawatamsiler? □ **20** Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, siler yightha-zar kötürsiler, lékin bu dunyadikiler xushal bolushup kétidu; siler qayghurisiler, lékin qayghuliringlar shadliqqa aylinidu. **21** Ayal kishi tughutta azablinidu, chünki uning waqit-saiti yétip kelgen; lékin bowiqi tughulup bolghandin kényin, bir perzentning dunyagha kelgenlikining shadliqi bilen tartqan azabini untup kétidu. ■ **22** Shuningha oxshash, silermu hazır azabliniwatisiler, lékin men siler bilen qayta körüşhimen, qelbinglar

□ **16:16** «yene **bir'az** waqit ötkendin kényin, méni qayta körisiler, chünki men Atamning yénigha kétimen» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «chünki men Atamning yénigha kétimen» dégen söz tépilmaydu. Lékin bizningche 17-ayet uning eslide barlıqını ispatlaydu. ■ **16:16** Yuh. 7:33. □ **16:19** «Méning «Az waqittin kényin, méni körmeysiler; yene **bir'az** waqit ötkendin kényin, méni körisiler» — Mesihning mushu déginide közde tutqini, bizningche, uning ölümü, depne qilinishi we ölümde tırılıp muxlislirığa özini ayan qilishidin ibaret. ■ **16:21** Yesh. 26:17.

shadlinidu we shadliqinglarni héchkim silerdin tartiwalalmaydu. **23** Shu künde siler mendin héchnerse sorimaysiler. Berheq, berheq, men silerge shuni éytip qoyayki, méning namim bilen Atidin némini tilisenglar, u shuni silerge bériodu. ■ **24** Hazirghiche méning namim bilen héchnéme tilimidinglar. Emdi tilenglar, érishisiler, buning bilen shadliqinglar tolup tashidu!

Bu dunya üstidin ghelibe qilish

25 Silerge bularni temsiller bilen éytip berdim. Biraq shundaq bir waqit kéliduki, u chaghda silerge yene temsiller bilen sözlimeyem, Ata togruluq silerge ochuq éytimen. □ **26** Shu künü tilekliringlarni méning namim bilen iltija qilisiler. Men siler üchün Atidin telep qilimen, dep éytmaymen; **27** chünki Ata özimu silerni söyidu; chünki siler méni söyisiler we méning Xudaning yénidin kelgenlikimge ishendinglar.■

28 Men Atining yénidin chiqip bu dunyagha keldim; emdi men yene bu dunyadin kétip Atining yénigha barimen».■

29 Muxlisliri:

■ **16:23** Yer. 29:12; Mat. 7:7; 21:22; Mar. 11:24; Luqa 11:9; Yuh. 14:13; 15:7; Yaq. 1:5; 1Yuh. 3:22; 5:14. □ **16:25** «Silerge bularni temsiller bilen éytip berdim. Biraq shundaq bir waqit kéliduki, u chaghda silerge yene temsiller bilen sözlimeyem, ata togruluq silerge ochuq éytimen» — temsillerdin bolghan birnechche misallar 10-babtin («qoylarning ishiki» we «yaxshi padichi» togruluq) 13-babtin (ulargha «put yuyush» togruluq temsil we ölte) 15-babtin («heqiqiy üzüm téli» togruluq) we 21-ayettin («tughutta bolghan ayal» togruluq) tépildi. ■ **16:27** Yuh. 17:8. ■ **16:28** Yuh. 13:3.

— Mana sen hazir ochuq étyiwatisen, temsil keltürüp sözlimiding! □ 30 Biz séning hemmini bilginingni, shundaqla héchkimning sendin soal sorishining hajiti yoqluqini emdi bilip yettuq. Shuningdin séning Xudaning yénidin kelgenlikingge ishenduq, — déyishti. □ ■

31 Eysa jawaben ulargha:

— Hazir ishendinglarmu? 32 Mana, shundaq waqit-saiti kéley dep qaldi, shundaqla kélép qaldiki, hemminglar méni yalghuz tashlap herbiringlar öz yolliringlarga tarqilip kétisiler. Biraq men yalghuz emesmen, chünki Ata men bilen billidur. □ ■ 33 Silerning mende xatirjemlikke ige bolushunglar üçün bularni silerge éyttim. Bu dunyada turup azab-oqubet tartisiler, emma gheyretlik bolunglar! Men bu dinya üstidin ghelibe qildim! ■

17

Eysaning muxlisliri üçhün dua qilishi

-
- 16:29 «**Mana sen hazir ochuq étyiwatisen, temsil keltürüp sözlimiding!**» — muxlislarning heqiqiy chüshen'gen-chüshenmigini 31-ayettin körünüdu. □ 16:30 «**héchkimning sendin soal sorishining hajiti yoq**» — menisi belkim Mesihning ularning özidin sorimaqchi bolghan soallirini téxi sorimay turupla, ularning sorimaqchi bolghinini alliqachan bilgenlikini közde tutidu. ■ 16:30 Yuh. 21:17. □ 16:32 «**hemminglar méni yalghuz tashlap herbiringlar öz yolliringlarga tarqilip kétisiler**» — «öz yolliringlarga» yaki «özünglarningkige» (démek, öz öyünglarga). «Matta» 26:56, «Mar.» 14:50ni körüng. ■ 16:32 Zek. 13:7; Mat. 26:31; Mar. 14:27; Yuh. 8:29; 14:10. ■ 16:33 Yesh. 9:5; Yuh. 14:27; Rim. 5:1; Ef. 2:13; Kol. 1:20.

1 Eysa bu sözlerni qilghandin kényin, közlerini ershke tikip, mundaq dua qildi:

— I Ata, waqit-saet yétip keldi; Sen Oghlungni ulughlatquzghaysen; buning bilen Oghlungmu Séni ulughlatquizidu; ■ **2** yeni, uning Sen uningha tapshurghan insanlartha menggülüç hayat ata qilishi üchün, uningha pütkül et igiliridin üstün hoquq ata qilghiningdek, uni ulughlatquzghaysen. □ ■ **3** Menggülüç hayat shuki, birdinbir heqiqiy Xuda — Séni we Sen ewetken Eysa Mesihni tonushtin ibarettur. ■ **4** Men Séning emel qilishim üchün tapshurghan ishingni orundishim bilen Séni yer yüzide ulughlatquzdzum. ■ **5** I Ata, Séning alem apiride bolushtin burun men Özüngning yéningda ige bolghan shan-sherep bilen méni Özüngning yéningda ulughlatquzghaysen. □ ■

6 Sen bu dunyadin manga tallap bergen ademlerge Séning namingni ayan qildim. Ular Séningki idi, Sen ularni manga berding we

■ **17:1** Yuh. 12:23; 13:32. □ **17:2** «**Sen uningha tapshurghan insanlar...**» — grék tilida «uningha bergen barlıq insanlar...» — démek, Mesihke étiqad qilghuchilar. ■ **17:2** Zeb. 8:6; Mat. 11:27; 28:18; Luqa 10:22; Yuh. 3:35; 5:27; 1Kor. 15:25; Fil. 2:10; Ibr. 2:8.

■ **17:3** Yesh. 53:11; Yer. 9:22 ■ **17:4** Yuh. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30. □ **17:5** «**I Ata, Séning alem apiride bolushtin burun men Özüngning yéningda ige bolghan shan-sherep bilen méni Özüngning yéningda ulughlatquzghaysen**» — yaki bolmisa «I Ata, men Sen bilen birge ige bolghan shan-sherep bilen méni Özüng bilen teng ulughlandurghaysen». ■ **17:5** Yuh. 1:1, 2; 10:30; 14:9.

ular Séning söz-kalamingni tutup keldi. □ 7 Ular hazır Sen manga bergen hemme nersilerning Séningdin kelgenlikini bildi. 8 Chünki Sen manga tapshurghan sözlerni ulargha yetküzdüm; ularmu bularni qobul qildi, shuning bilen Sendin chiqqinimni heqiqeten bilip yetti hemde Séning méni ewetkenlikinggimu ishendi. ■ 9 Bulargha dua qilimen; bu dunyadiki ademlerge emes, belki Sen manga bergen ademlerge dua qilimen; chünki ular Séningkidur. 10 Méning barliqim Séningkidur we Séning barliqing bolsa méningkidur we men ularda sherep taptim. □ ■

11 Men emdi bu dunyada turiwermeymen; lékin ular bu dunyada qaldi we men Séning yéninggħha kétiawtimen. I muqeddes Ata, Sen manga bergen naming arqiliq ularni saqlighinki, biz ikkımız bir bolghinimizdek, ularmu bir bolghay. □ 12 Men ular bilen bille bolghan waqtimda, Sen manga bergen naming bilen

---

□ 17:6 «**Sen bu dunyadin manga tallap bergen ademlerge Séning namingni ayan qildim**» — Mesihning «Séning namingni ayan qildim» éytqini némini körsitudi? Tewrat-Zeburda Xudan-ning nurghun namliri (Perwerdigar (Yahweh), Xuda (Elohim), Reb (Adonay) qatarliqlar) ayan qilin'ghandin kéyin Mesih qaysi namni ulargha ayan qilghan? U «Ata» emesmu? ■ 17:8 Yuh. 16:27.

□ 17:10 «**men ularda sherep taptim**» — «ularda...» mushu yerde közde tutulghini belkim «Sen manga bergen ademlerde...» bolsa kérek. ■ 17:10 Yuh. 16:15. □ 17:11 «**Sen manga bergen naming arqiliq ularni saqlighinki...**» — bashqa birxil terjimisi: «Sen naming bilen manga tapshurup bergenlerning Sanga bolghan sadiqliqini saqlighinki,... ». Mushu yerde «Sen manga tapshurup bergen naming» bolsa yenila Xuda'Atining Öz Mesihige insan-larha ögitish üçhün tapshurghan «Ata» (ibraniy tilida «Abba») dégen qimmetlik namidur.

ularni saqlidim hem qoghdidim; we muqeddes yazmilardiki besharetning emelge ashurulushi yolda, ularning ichidin halaketke xas bolghan kishidin bashqa birimu yoqalmidi. □ ■ 13 Mana emdi séning yéninggha barimen. Méning shadlıqım ularda tolup tashsun dep, bu sözlerni dunyadiki waqtimda sözlidim. 14 Men ulargha söz-kalamingni tapshurdum. Men bu dunyadin bolmighinimdek, ularmu bu dunyadin bolmighini üçhün, bu dunyaning ademliri ulardin nepretlinidu. □ ■ 15 Ularni bu dunyadin ayriwetkeysen dep tilimey men, belki ularni rezil bolghuchidin saqlighaysen, dep tiley men. □ 16 Men bu dunyadin bolmighinimdek, ularmu bu dunyadin emestur. 17 Ularni heqiqet arqılıq Özüngge muqeddes qilip atighuzghaysen, chünki söz-

---

□ 17:12 «Men ular bilen bille bolghan waqtimda, Sen manga bergen naming bilen ularni saqlidim hem qoghdidim;...» – bashqa birxil terjimi: «Séning naming bilen ularni saqlidim; Sen manga tapshurup bergenlerning Sanga bolghan sadiqliqini qoghdidim;... ». Bu «nam» yenila yugiriqi izahatta éytqinimizdek «Ata» bolsa kérektur. «halaketke xas bolghan kishi» – grék tilida «halaketning oghı» dégen söz bilen ipadilinidu, u Yehuda Ishqariyotni körsitudu, elwette. Mesihge satqunluq qilghan kishining halaketke yüzinishi togruluq besharetler belkim «Zeb.» 41:9, 109:1-20 we «Pend.» 24:22 (LXX)ni öz ichige alsa kérek. ■ 17:12 Yesh. 8:18; Yuh. 6:39; 10:28; 18:9; Ibr. 2:13. □ 17:14 «men bu dunyadin bolmighinimdek...» – yaki «men bu dunyagha mensup bolmighinimdek...». ■ 17:14 Yuh. 15:19. □ 17:15 «rezil bolghuchi» – Sheytan, Iblis.

kalaming heqiqettur. □ ■ 18 Sen méni dunyagha ewetkiningdek, menmu ularni dunyagha ewettim. ■ 19 Ularmu heqiqette muqeddes qilinip Özüngge atalsun dep, özümni Sanga xas ataymen. □ ■

20 Men yalghuz ular üchünla emes, yene ularning sözi arqılıq manga étiqad qilidighanlar üchünmu dua qilimen. 21 Ularning hemmisi bir bolghay; i Ata, Sen mende, men Sende bolghandek, ularmu Bizde bir bolghay; shundaq bolghanda, bu dunyadikiler méni Séning ewetkenlikingge ishinidu. ■

22 Sen manga ata qilghan shan-sherepni ulargha ata qildimki, biz ikkimiz bir bolghandek, ularmu bir bolghay; 23 yeni men ularda, sen mende bolup, ular birlikte kamil qilin'ghay. Shu arqılıq bu dunyadikiler méni ewetkenlikingni hem méni söygingingdek ularnimu söygenlikingni biliğu.

24 I Ata, Sen manga bergenliringning hemmisining men bolghan yerde men bilen birge bolushini, shundaqla méning shan-sheripimni, yeni Sen alem apiride bolushtin burun méni söygenliking üchün, manga bergen shan-sherepni

---

□ 17:17 «Ularnı heqiqet arqılıq Özüngge muqeddes qılıp atıghuzghaysen» — «Özüngge muqeddes qılıp atıghuzghaysen» gréķ tilida «muqeddesleshtürgeyen» dégen birla söz bilen ipadilinidu. Injilda hem Tewratta «muqeddes» dégen söz «pak» hem «Xudagha alayiten atalghan» dégen ikki uqumni bildüridu. ■ 17:17 Zeb. 119:142; Yuh. 8:4. ■ 17:18 Yuh. 20:21. □ 17:19

«Ularmu heqiqette muqeddes qilinip özüngge atalsun dep....» — «muqeddes qilinip Özüngge atalsun» gréķ tilida «ularmu heqiqette muqeddesleshtürüsün» dégen birla söz bilen ipadilinidu. Yuqiriqi izahatni körüng. ■ 17:19 1Kor. 1:2,30; 1Tés. 4:7. ■ 17:21 Yuh. 10:38; 14:11; Gal. 3:28.

ularning körüşhini xalaymen.■

25 I heqqaniy Ata, bu dunyadikiler séni tonumighan, emma men Séni tonuymen we bularmu méni Séning ewetkenlikingni bildi. ■ **26** We men Séning namingni ulargha ayan qildim we yene dawamliq ayan qilimen. Shuning bilen, Séning manga körsetken méhir-muhebbiting ularda bolidu we menmu ularda bolay.□

18

Eysaning tutqun qilinishi

Mat. 26:47-56; Mar. 14:43-50; Luqa 22:47-53

1 Eysa bularni éytqandin kényin, muxlisliri bilen bille tashqirigha chiqip Kidron jilghisining u qétigha ötti. U yerde bir baghche bar idi. Eysa bilen muxlisliri u baghchige kirdi.□ ■ **2** Uninggha satqunluq qilidighan Yehudamu u yerni biletta, chünki Eysa muxlisliri bilen pat-pat u yerde yighilip olturatti. **3** Shuning bilen Yehuda bir top Rim leshkerliri bilen bash kahinlar hem Perisiyler ewetken qarawullarni bashlap bu yerge keldi. Ularning qollirida panus, mesh'el we qorallar bar idi.■ **4** Eysa bészigha chüshidighanlarning hem-

■ **17:24** Yuh. 12:26; 14:3. ■ **17:25** Yuh. 15:21; 16:3, 27; 17:8. □ **17:26** «men Séning namingni ulargha ayan qildim» — 6-ayet we uningdiki izahatni körüng. □ **18:1** «Eysa bularni éytqandin kényin, muxlisliri bilen bille tashqirigha chiqip...» — mushu yerdiki «tashqirigha chiqip...» ziyanpet bolghan öydin yaki Yérusalém shehirining özidin chiqishni bildürudu. Kidron wadisi bolsa sheherning sirtida (sherq terepte) idi. ■ **18:1** 2Sam. 15:23; Mat. 26:36; Mar. 14:32; Luqa 22:39. ■ **18:3** Mat. 26:47; Mar. 14:43; Luqa 22:47.

misini bilip, ularning aldigha chiqip:

— Kimni izdeysiler? — dep soridi.

5 Nasaretlik Eysani, — dep jawab bérishти ular.

Eysa ulargha:

— Mana men bolimen, — dédi.

(Uninggha satqunluq qilghan Yehudamu ularning arisida turatti). **6** Eysa: «Mana men bolimen» déwidi, ular arqisigha yénip yerge yiqlishti. □ **7** Shuning bilen Eysa ulardin yene bir qétim:

— Kimni izdeysiler? — dep soridi.

— Nasaretlik Eysani, — déyishti ular.

8 Eysa: — Silerge éyttimghu, men shu bolimen. Eger izdigininglar men bolsam, bularni ketkili qoyunglar, — dédi.

9 Buning bilen özining: «Ata, Sen manga bergenlerdin héchqaysisini yittürmidim» dégen sözi emelge ashuruldi. ■

10 Simon Pétrusning yénida bir qilich bolghach, u shuan uni sughurup, bash kahinning chakirigha birni urup, ong quliqini shilip chüshürüwti. Chakarning ismi Malkus idi. ■ **11** Eysa Pétrusqa:

— Qilichni ghilapqa sal! Ata manga tapshurghan

□ **18:6** «Eysa: «**Mana men bolimen**» **déwidi, ular arqisigha yénip yerge yiqlishti» — «Yuhanna»diki bashqa bezi yerlerdiki «Men bolimen» dégen söz Xudaning «Men ezeldin Bar Bolghuchidurmen» dégen namini bildüridu. Bizningche mushu yerde «Mana men bolimen» dégenmu shu menini bildüridu; chünki anglighuchilar uni anglapla «arqilirigha yénip yerge yiqlishti». □ **18:9** «**Buning bilen özining ... sözi emelge ashuruldi**» — yaki «Buning bilen özining ... sözi emeliyyette ispatlandı». Bu sözler asasen hem 6:39 hem 17:12de téplidu. ■ **18:9** Yuh. 6:39; 10:28; 17:12. ■ **18:10** Mat. 26:51; Mar. 14:47; Luqa 22:50.**

qedehni ichmemdim? — dédi. □ ■

Eysaning Annasning aldigha élip bérilip, soraq qilinishi

Mat. 26:57-58; Mar. 14:53-54; Luqa 22:54

12 Shuning bilen, leshkerler topi bilen mingbéshi hem Yehudiylarning qarawulliri Eysani tutup baghlashti. 13 Andin uni aldi bilen Annasning aldigha élip bérishi. Annas bolsa shu yili bash kahin bolup turghan Qayafaning qéynatasi idi.

■ 14 Burun Yehudiy kéngeshmisidikilerge: «Pütün xelqning halak bolushining ornigha, birla ademning ular üchün halak bolushi yaxshi» dep meslihet bergen kishi del shu Qayafa idi. □ ■

Pétrusning Eysadin téniši

Mat. 26:69-70; Mar. 14:66-68; Luqa 22:55-57

15 Emdi Simon Pétrus bilen yene bir muxlis Eysaning keynidin egiship barghanidi. U muxlis bash kahin'gha tonush bolghachqa, bash kahinning

---

□ 18:11 «Ata manga tapshurghan qedehni ichmemdim?» — bu «qedeh» özi tartish kérek bolghan azab-oqubetlerni körsitudu. «Mat.» 26:39, «Mar.» 14:36 we Luqa» 22:42ni körüng. ■ 18:11
 Mat. 20:22; 26:39. ■ 18:13 Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 3:2; 22:54. □ 18:14 ««Pütün xelqning halak bolushining ornigha, birla ademning ular üchün halak bolushi yaxshi» dep meslihet bergen kishi del shu Qayafa idi» — 11:49-50ni körüng. ■ 18:14 Yuh. 11:50.

sariyigha Eysa bilen teng kirdi. □ ■ 16 Lékin Pétrus bolsa derwazining sirtida qaldi. Shunga bash kahin'gha tonush bolghan héliqi muxlis tashqirigha chiqip, derwaziwen qiz bilen sözlisip, Pétrusni ichkirige bashlap kirdi. 17 Derwaziwen bolghan shu dédek Pétrustin:

— Senmu bu ademning muxlisliridin emesmu? — dep soridi.

Yaq, emes, — dédi Pétrus. □

18 Emdi hawa soghuq bolghanlıqı üçün, chakarlar we qarawullar shaxardin gülxan yaqqan bolup, uning chöriside issinip turushatti. Pétrusmu ularning yénida turup issindi. ■

Bash kahin Annasning Eysani soraq qilishi
Mat. 26:59-66; Mar. 14:55-64; Luqa 22:66-71

19 Bash kahin bolsa Eysadin muxlisliri toghruluq we telimi toghruluq soal sorashqa bashlidi.

20 Eysa uninggha jawaben mundaq berdi:

— Men xelq-alem aldida ashkara söz qilghanmen, barlıq Yehudiylar yighthidighan sinagoglarda we ibadetxanida daim telim bérüp keldim, men

---

□ 18:15 «yene bir muxlis...» — «yene bir muxlis» grék tilida «héliqi muxlis». Yuhanna bayanida pat-pat özini namsız körsitip «héliqi muxlis» deydu (18:16, 20:2, 3, 4 we 8ni körüng). «U **muxlis bash kahin'gha tonush bolghachqa...**» — alimlar namsız «u muxlis»ni Yuhanna dep bilidu. Chünki ushbu bayanda bolghandek u daim dégüdekk peqet «öz közüm bilen körgenlirim»nila asas qilidu. 21:24ni körüng. ■ 18:15 Mat. 26:58; Mar. 14:54; Luqa 22:54.

□ 18:17 «Senmu **bu ademning muxlisliridin emesmu?**» — «senmu» dégen söz belkim birinchi muxlis özining Eysanining muxlisi ikenlikini bu qizgha étirap qilghanlıqını körsitudu. ■ 18:18 Mat. 26:69; Mar. 14:67; Luqa 22:55.

yoshurun héchnéme démidim. ■ 21 Bularni néminishqa mendin soraysen? Éytqan sözlirimni anglichanlardin sorighin; mana, ular néme dégenlikimni bilidu.

22 Eysa bu sözlerni qilghanda, yénida turghan qarawullardin biri uni bir kachat urup:
— Bash kahin'gha mushundaq jawab qayturam-sen? — dédi. ■

23 — Eger yaman söz qilghan bolsam, uning yaman ikenlikini köpchilikning aldida körsetkin. Emma éytqanlirim durus bolsa, méni néme üchün urisen?
— dédi Eysa uninggha.

24 Buning bilen Annas uni baghlaqliq péti bash kahin Qayafagha yollidi. □ ■

Pétrusning Eysadin yene ikki qétim téniši

Mat. 26:71-75; Mar. 14:69-72; Luqa 22:58-62

25 Simon Pétrus otning aldida issinip turuwatqanidi. Yénidikiler:

— Senmu uning muxlisliridin emesmiding? — déyishti.

— Yaq, emesmen, — dep tandi Pétrus. □ ■

26 U yerde bash kahinning chakarliridin, Pétrus quliqini késip tashlighan kishige tughqan birsi bar idi. U Pétrusqa:

■ 18:20 Yuh. 7:26. ■ 18:22 Yer. 20:2; Ros. 23:2. □ 18:24

«buning bilen Annas uni baghlaqliq péti bash kahin Qayafagha yollidi» — bu ayetke qarighanda ikki bash kahin bar idi. 22-ayette Annasmu «bash kahin» déyilidu. Mumkinchiliki barki, ular nöwet boyiche bash kahinliq wezipisini ötewatqan. 19:21nimu körüng.

■ 18:24 Mat. 26:57; Mar. 14:53; Luqa 22:54. □ 18:25

«yénidikiler» — grék tilida «ular». ■ 18:25 Mat. 26:71; Mar. 14:69; Luqa 22:58.

- Baghchide séni uning bilen bille körgenidimghu?!
 — dédi.
 27 Pétrus yene tandi. Del shu chaghda xoraz chillidi. ■

*Eysaning waliy Pilatus aldida soraq qilinishi
 Mat. 27:1-2, 11-31; Mar. 15:1-20; Luqa 23:1-25*

- 28 Andin ular Eysani Qayafaning yénidin rimliq waliyning ordisigha élip keldi (shu chaghda tang atqanidi). Uni élip kelgen Yehudiylar bolsa özimizni napak qilip bulghimayli dep, ordigha kirmidi. Bolmisa ötüp kétish héytining dastixinidin ghizalinalmaytti. □ ■
- 29 Shunga waliy Pilatus sirtqa chiqip, ularning aldigha béríp ulargha:
 — Bu ademning üstidin néme erz qilisiler? — dep soridi.
- 30 Ular:

-
- 18:27 Yuh. 13:38. □ 18:28 «...Bolmisa ötüp kétish héytining dastixinidin ghizalinalmaytti» — mushu ayettiki «ötüp kétish héyt» bolsa «pétir nan héyti»ning birinchi küni (yeni birxil «shabat küni» dep hésablinatti)ni körstitdu. 19:14diki izahatni körüng. «Özimizni napak qilip bulghimayli». ularning közqarishi: «Yehudiy emeslerning öyige kirsek bolmaydu; chünki ular belkim «napak bir nerse» (mesilen bir jeseet yaki ölük nerse)ge tegken bolushi mumkin; biz ulargha tegsek ulardiki «napakliq» bizgimu yuqturulushi mumkin» dégendek idi. Démisekmu, ular köngöl bölgen bu «taharetler» Tewrattiki muqeddes qanundiki «napakliq» toghruluq belgilimilerdin köp éship ketkenidi. Qiziq yéri shuki, ular «bulghinish»tin qorqup öz «pakliqini» bulghimaslıqqa qizghinliq bilen tirishqini bilen, yene Xuda ewetken Qutquzghuchi-Mesihni öltürüşh aldida turatti. ■ 18:28 Mat. 27:1; Mar. 15:1; Luqa 22:66; 23:1.

— Bu adem jinayetchi bolmisa, uni sizge tapshurmighan bolattuq, — dep jawab bérishi. □

31 — Uni özünglar élip kétip, öz qanununglar boyiche höküm chiqiringlar! — dédi Pilatus ulargha.

Yehudiylar:

— Bizning héchkimni ölümge mehkum qilish hoquqimiz yoq tursa, — déyishti.

32 Bu ishlar Eysaning özi qandaq ölüm bilen ölüdighini toghrisidiki aldin éytqan besharetlik sözining emelge ashurulushi üçün yüz berdi. □ ■

33 Andin Pilatus yene ordisigha kirip, Eysani chaqirtip, uningdin:

— Sen Yehudiylarning padishahimu? — dep soridi. ■

34 Eysa uninggha:

— Bu soalni özüng sorawatamesen, yaki bashqilar men togruluq sanga shundaq éytqanmu? — dédi.

35 — Men bir Yehidiymu?! Séni manga tapshurghanlar öz xelqing we bash kahinlарghu! Néme **jinayet** ötküzgeniding? — dédi Pilatus. □

□ **18:30** «bu adem jinayetchi bolmisa...» — yaki «bu adem rezil qilghuchi bolmisa...». □ **18:32** «Bu ishlar Eysaning özi qandaq ölüm bilen ölüdighini toghrisidiki aldin éytqan besharetlik sözining emelge ashurulushi üçün yüz berdi» — oqurmenlerning éside barki, Mesih birnechche qétim Yehidiy xelqining özini öltürüş üchün etiqadsiz Yehidiy emeslerning qoligha tapshuridighanlıqını we shuningdek özining rimliqlar ijad qilghan kréste ölidighanlıqını éytqanidi (mesilen, «Mat.» 20:19, 26:2, «Luqa» 18:32-33, «Yh.» 3:14, 12:32-33). ■ **18:32** Mat. 20:19; Yuh. 12:32.

■ **18:33** Mat. 27:11; Mar. 15:2; Luqa 23:3. □ **18:35** «men bir Yehidiymu?» — Pilatusning bu sözi: «Men Yehidiy emes, xelqing sen togruluq birnéme démigen bolsa, menmu héchnéme démeymen'ghu!» dégen puriqi bar soaldur.

36 Eysa jawaben: — Méning padishahliqim bu dunyagha tewe emestur. Eger bu dunyagha tewe bolghan bolsa, xizmetchilirim méning Yehudiy-largha tapshurulmasliqim üçün jeng qiliwatqan bolatti. Halbuki, méning padishahliqim bu yerge tewe emestur, — dédi. □ ■

37 Shunga Pilatus uninggha:

— Undaqta, sen padishahmu?

Eysa jawaben: — Shundaq, éytqiningdek, padishahmen. Men shuninggha tughulghanmen, we shuninggha dunyagha keldim: — heqiqetke guwahliq bérishim üchündin ibarettur. Heqiqetke tewe bolghan herbir kishi bolsa méning awazimgha qulaq salidu, — dédi. □

38 Pilatus uningdin:

— «Heqiqet» dégen néme? — dep soridi.

Pilatus mushularni dep, yene tashqirigha, Yehudiylarning aldigha chiqip ulargha:

— Men uningdin héchqandaq jinayet tapalmidim.

■ **39** Lékin her yili ötüp kétish héytida siler üçün *mehbuslardin* birni qoyup bérish qaider bar. Shunga bu «Yehudiylarning padishahi»ni silerge qoyup bérishimni xalamisiler? — dédi. □ ■

40 Ularning hemmisi jawab béríp:

— Bu ademni emes, Barabbasni qoyup béríng!

□ **18:36** «**Méning padishahliqim bu dunyagha tewe emestur**» — yaki «ménéng padishahliqim bu dunyadin emestur».

■ **18:36** Yuh. 6:15; 1Tim. 6:13. □ **18:37** «Shundaq, éytqiningdek» — Eysaning bu jawabning grék tilida «Shundaq, lékin ehwal del séning oylighiningdek emes» dégen puriqi chiqidu.

■ **18:38** Mat. 27:24; Luqa 23:4. □ **18:39** «...*mehbuslardin birni qoyup bérish qaider bar*» — yaki: «...mehbuslardin birni qoyup bérish bir aditim bar». ■ **18:39** Mat. 27:15; Mar. 15:6; Luqa 23:17.

- dep qiyqas-süren sélishti (Barabbas bolsa bir qaraqchi idi).■

19

Eysaning ölümge höküm qilinishi

¹ Shuning bilen, Pilatus Eysani élip béríp qamchilatti. □ ■ ² Leshkerler tikenlik shaxlarni örüp, bir taj yasap, uning bészigha kiydürüshti we uninggha *shahane* sösün renglik bir ton kiydürüp, ³ uning aldigha kélip:

— Yashighayla, i Yehudiylarning «padishahi»! — dep mesxire qiliship, uning yüzige qayta-qayta kachat saldi.

⁴ Pilatus bolsa yene ordisidin chiqip, xalayiqqa:

— Mana! Uningdin héchqandaq jinayet tapalmaghanlıqimni bilishinglar üçün, uni silerning aldinglargha élip chiqtim, — dédi.

⁵ Buning bilen Eysa bészigha tikenlik taj we uchisigha sösün ton kiygüzülgén halda tashqirigha élip chiqildi. Pilatus ulargha:

— Qaranglar, u ademge! — dédi. □

⁶ Bash kahinlar we qarawullar uni körüp:

■ **18:40** Mat. 27:16; Mar. 15:7; Luqa 23:19; Ros. 3:1. □ **19:1**

«**Shuning bilen, Pilatus Eysani élip béríp qamchilatti**» — mushu xil «qamchilash» adette kréstlinishtin awwalqi jaza idi. Jaza eswabi tömür yaki söngek parchiliri baghlaqliq nechche taniliq qamcha idi. Bu jazaning özi shunche éghirki, jazalan'ghuchi gahi waqtılarda téxi kréstlenmey turupla, uningdin ölüp kétetti. ■ **19:1** Mat. 27:26; Mar. 15:15. □ **19:5** «**Qaranglar, u ademge!**» — Pilatus mushu yerde bilmigen halda Zekeriya peyghemberning shu bésharitini aghzığha alghan idi: «Qaranglar, «Shax» dep atalghan adem!» («Zek.» 3:8, 6:12).

— Uni kréstleng, kréstleng! — dep warqirashti.

Pilatus ulargha: — Uni élip béríp özünglar kréstlenglar! Chünki men uningdin héchqandaq jinayet tapalmidim! — dédi.

⁷ Yehudiylar uninggha jawaben:

— Bizde shundaq bir qanun bar. Shu qanuni-mizgha asasen u ölümge mehkum qilinishi kérek, chünki u özini Xudanining Oghli dep atiwaldi. ■

⁸ Pilatus bu sözni anglap téximu qorqup, □ ⁹ yene ordisigha kirip, Eysadin:

— Sen zadi qeyerdin kelgen? — dep soridi.

Lékin Eysa uninggha jawab bermidi.

¹⁰ Shunga Pilatus uninggha: — Sen manga gep qilmamsen? Séni qoyup bérishke hoququm barliqini, shundaqla kréstleshkimu hoququm barliqini bilmemsen? — dédi.

¹¹ Eysa jawaben: — Sanga ershtin bérilmigen bolsa, méning üstümdin héchqandaq hoququng bolmaghan bolatti. Shuning üchün méni sanga tapshurup bergen ademning gunahi téximu

---

■ **19:7** Law. 24:16; Yuh. 5:18; 10:3. □ **19:8** «Pilatus **bu sözni anglap téximu qorqup,...»** — Pilatus némisqa qorqtı? Eger birsi özini rimliq impérator Qeyserge barawer qılıp «Men Xudanining Oghli» dése, «Qeyserning düshmini» dep hésablinishi mumkin; shunga gerche uning Eysani qoyuwetküsi bolsimu, yenila shundaq qilishtin qorqatti. U yene bir tereptin, yeni ayalining Eysa toghruluq agahlandurushidin qorqishimu mumkin idi («Mat.» 27:19).

éghirdur, — dédi. □

12 Shu chaghdin tartip, Pilatus uni qoyuwétishke amal izdeytti. Lékin Yehudiylar warqiriship:

— Bu ademni qoyuwetsingiz, siz Qeyserning dosti bolmighan bolisiz! Özini padishah dégen herbir kishi Qeyserge qarshi chiqqan bolidu! — dep chuqan sélishti. □ ■

13 Pilatus bu sözlerni anglap, Eysani tashqirigha chiqardi we «tash taxtayliq hoyla» dep atalghan, ibraniy tilida «Gabbata» dep atalghan yerde «soraq texti»ge olturdi **14**(u waqit ötüp kétish héytining teyyarlıq künining altınchi saiti etrapida idi). Pilatus Yehudiylargha:

Mana bu silerning padishahinglardur! — dédi. □

15 Lékin ular warqiriship: — Yoqiting, yoqiting, uni

□ **19:11** «**Sanga ershtin bérilmigen bolsa, méning üstümdin héchqandaq hoququng bolmighan bolatti**» — «ershtin» dégen söz grék tilida «yuqiridin». Mushu yerde şübhesiszki, ershning özini körsitudu. «... **méni sanga tapshurup bergen adem**» — mushu yerde Yehuda emes, belki bash kahin Qayafa idi. Qayafa Yehudilarning özlirining Qutquzghuchi-Mesihini étiqadsız rimliqlargha tapshurghanda, emeliyyette u pütkül Yehudiy xelqining wekili bolghanidi. □ **19:12** «**Bu ademni qoyuwetsingiz, siz Qeyserning dosti bolmighan bolisiz!**» — «Qeyser» Rim impératorining unwani. «Qeyserning dosti» — bu mexsus bir unwan idi. Pilatus belkim ming teslikte shu alahide unwan'gha érishken bolushi mumkin. U yene shundaq yuqiri unwandin mehrum bolushtin intayin qorqatti. ■ **19:12** Ros. 17:7. □ **19:14** «**u waqit ötüp kétish héytining teyyarlıq künining altınchi saiti etrapida idi**» — mushu ayettiki «ötüp kétish héyi» bolsa «pétir nan héyi»ning birinchi küni (yeni birxil «shabat küni» dep hésablinatti)ni körsitudu. Bu kündiki héyt «Chagigah» dep atilatti («Qan.» 16:1-13, «2Tar.» 35:1, 2, 6 we 18ni körün). «Altinchi saet» bashqa izahatlimizda éytqinimizdek, Rim waqtini körsitudu. Bu etigen saet alte idi.

kréstleng! — dédi.

Pilatus ulargha: — Méni padishahinglarni kréstligin, demsiler? — dédi.

Bash kahinlar jawaben:

— Qeyserdin bashqa héchqandaq padishahimiz yoqtur! — dep *towlashti*.

Buning bilen Pilatus uni kréstleshke ulargha tapshurup berdi.■

Eysaning kréstlinishi

Mat. 27:32-44; Mar. 15:21-32; Luqa 23:26-39

16-17 Leshkerler Eysani élip mangdi. U öz kréstini yüdüp, «Bash söngek jayi» (ibraniy tilida «Golgota») dégen yerge bardi.■ **18** Ular uni shu yerde yene ikki kishi bilen teng kréstke tartti; bu teripide birsi, u teripide birsi we Eysa ularning otturisida kréstke tartildi.

19 Pilatus taxtigha élan yézip kréstke békitip qoydi. Uninggha: — «Nasaretlik Eysa — Yehudiylarning padishahi» dep yézilghanidi. ■ **20** Eysa kréstlinidigan yer sheherge yéqin bolghachqa, nurghun Yehudiylar taxtidiki sözлerni oqudi. Taxtidiki sözler ibraniyche, latinche we grékche yéziqta yézilghanidi. **21** Shunga Yehudiylarning bash kahinliri Pilatusqa:

— «Yehudiylarning padishahi» dep yazmang, belki «U özini men Yehudiylarning padishahi, dégen» dep yézing, — déyishti.

22 Biraq Pilatus jawaben:

■ **19:15** Yar. 49:10. ■ **19:16-17** Mat. 27:26; Mar. 15:22; Luqa 23:24,25; Mat. 27:31, 33; Mar. 15:22; Luqa 23:26, 33. ■ **19:19** Mat. 27:37; Mar. 15:26; Luqa 23:38.

— Yazidighanni yézip boldum! — dédi.

23 Leshkerler Eysani kréstligendin kényin, uning kiyimlirini élip, tötke bölüp, herbir leshker bir ülüshtin élishti; ular hem ichidiki uzun köngleknimu élishti; lékin bu köngleк tikilmigen, üstidin ayighighiche bir pütün toqulghanidi. ■ **24** Shuning üçhün leshkerler bir-birige:

— Buni yirtmayli, belki chek tartishayli, kimge chiqsa shu alsun, — déyishti.

Bu ishlar muqeddes yazmilardiki munu sözler emelge ashurulush üçhün yüz berdi: —

«Ular méning kiyimlirimni öz arisida üleshti,
Méning könglikimge érishish üçhün chek tashlashti». Derweqe, leshkerler shundaq qilishti. □ ■

25 Eysaning kréstining yénida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Meryem we Magdalliq Meryemler turatti. □ ■ **26** Eysa anisi bilen özi söyidighan muxlisining birge turghanlıqını körüp, anisigha:

■ **19:23** Mat. 27:35; Mar. 15:24; Luqa 23:34. □ **19:24**

«Méning könglikim» — bashqa bixil terjimisi: «méning chapnim». Zeburda («Zeb.» 22:18) ibraniy tili boyiche «chapan» yaki «köngleк»ni körsitudu. «Ular méning kiyimlirimni öz arisida üleshti, méning könglikimge érishish üçhün chek tashlashti» — «Zeb.» 22:18. ■ **19:24** Zeb. 22:18 □ **19:25** «Eysaning kréstining yénida anisi, anisining singlisi, Klopasning ayali Meryem we Magdalliq Meryemler turatti» — bu ayetni «Mat.» 27:56 bilen birleshtürüp qarighanda, «Eysaning anisining singlisi», yeni Meryemning singlisi bolsa Zebediyning ayali, shundaqla ro-sullardin Yuhanna bilen Yaqupning anisi bolush mumkinchilikli bardur. «Mar.» 15:40de u «Salomi» dep atılıdu. ■ **19:25** Mat. 27:55; Mar. 15:40; Luqa 23:49.

— I xanim, mana séning oglung! — dédi. □

²⁷ Andin u bu muxlisqa:

— Mana séning anang! — dédi.

Shundin étibaren, u muxlis uni özining öyide turghuzdi.

Eysaning ölümi

Mat. 27:45-56; Mar. 15:33-41; Luqa 23:44-49

²⁸ Andin Eysa hemme ishlarning tamam bolghinini bilip (muqeddes yazmilardiki besharet emelge ashurulush üçün):

— Ussap kettim! — dédi. ■

²⁹ U yerde sirke sharab bilen toldurulghan bir koza bar idi. Ular bir parche bulutni sirke sharabqa chilap, bir lépekgül gholigha baghlap, Eysaning aghzigha tengliidi. ³⁰ Eysa sirke sharabni ichkendin kéyin:

— Tamam boldi! — dédi-de, beshini töwen qilip, rohini tapshurup berdi. □

Eysaning biqinigha neyze sanjilishi

-
- **19:26** «Eysa anisi bilen özi söyidighan **muxlisining birge turghanlıqını körüp...**» — «özi söyidighan muxlisi» belkim bu bayanning muellipi Yuhanna bolushi mumkin. «Kirish söz»imizni körüng. □ **19:28** «Eysa hemme ishlarning tamam bolghinini bilip (muqeddes yazmilardiki besharet emelge ashurulush üçün): — Ussap kettim! — dédi» — «Zeb.» 22:15, 31- yaki 69:21ni körüng. ■ **19:28** Zeb. 22:15; 69:21. □ **19:30** «Eysa... beshini töwen qilip, rohini tapshurup berdi» — Eysa «beshini töwen chüshürdi» andin, «rohini tapshurup berdi». Adettiki adem bolsa, awwal «rohini bérudu» **andin** «beshini töwen chüshürdu». Démek, Eysa özi ölüshining deqiqisini talliwaldı, özlükidin öldi (10:17-18ni körüng).

31 U küni ötüp kétish héytining teyyarlıq küni bolghachqa, kréstlen'genlerning jesetlirini shabat künide kréstte qaldururmaslıq üçhün (shabat küni «ulugh kün» hésablan'ghachqa) Yehudiylar Pilatustın kréstlen'genlerning putlirini chéqip andin jesetlirini krésttin tézrek chüshürübétishni telep qildi. □ 32 Shuning bilen leshkerler bérüp Eysa bilen bille kréstlen'gen birinchi andin ikkinchi ademning putlirini chaqtı. 33 Lékin Eysagha kelgende, uning alliqachan ölgenlikini kördi, shuning bilen uning putini chaqmidi. 34 Emma leshkerlerdin biri uning biqinigha neyzini sanjiwidi, shuan qan we su éqip chiqtı. □

□ 19:31 «U küni ötüp kétish héytining teyyarlıq küni bolghachqa,...» – mushu ayettiki «ötüp kétish héti» bolsa «pétir nan héti»ning birinchi küni (yeni bixil «shabat küni» dep hésablinatti). 14-ayet we izahatini körüng. Yuqırıda éytqinimizdek, «pétir nan héti»ning birinchi küni «shabat küni» dep hésablinatti. Shuningdek bu küni adettiki bir shabat küni (heptining yettinchi küni, yeni shenbe küni) bolghan buloshimu mumkin. Ikki tereptin «shabat» küni bolghachqa, belkim «ulugh kün» déyilishi mumkin idi. «kréstlen'genlerning jesetlirini shabat künide kréstte qaldururmaslıq üçhün (shabat küni «ulugh kün» hésablan'ghachqa) Yehudiylar Pilatustın kréstlen'genlerning putlirini chéqip andin jesetlirini krésttin tézrek chüshürübétishni telep qildi» – «Qan.» 21:22-23 we «Yeshua» 8:29de Yehudiy xelqi üçhün béktilgen qanun boyiche, ölüm jazası bérilgen birsining jesiti tüwrük yaki derexte kechkiche ésiqliq turmaslıqi kérek idi; bolmisa «zémininglar napak bolidu» dep béktilgen. Kréstke tartilghanlar bezi waqitlarda ikki-üç kün ésilghandin kéyinla öletti. Eger putiliri sunulghan bolsa, köksini toluq kötürelmesliki tüpeylidin nepes alalmay tézla öletti. □ 19:34 «Emma leshkerlerdin biri uning biqinigha neyzini sanjiwidi, shuan qan we su éqip chiqtı» – «1Yuh.» 5:6-8ni körüng. «Qan we su»ning teng chiqishi ademning heqiqiy ölgenlikini körsitudu.

35 Buni körgüchi silerning ishinishinglar üçhün guwahliq bérifu; körgüchining guwahliqi heqtur, u özining éytqanlirini heq dep bildiu. ³⁶⁻³⁷ Bu ishlarning hemmisi muqeddes yazmilarda: «Uning bir tal söngikimu sundurulmaydu» we yene bir besharetté: «Ular özliri sanjighan ademge qaraydu» dep aldin éytiganharni emelge ashurush üçhün yüz berdi. □ ■

Eysaning depne qilinishi

Mat. 27:57-61; Mar. 15:42-47; Luqa 23:50-56

38 Bu ishlardin keyin, Arimatiyalıq Yüsüp Pilatustin Eysaning jesitini elip kétishni telep qildi (Yüsüp Eysaning muxlisliridin idi, lékin Yehudiylardin qorqqini üçhün buni mexpiy tutattı); Pilatus ruxset berdi, shuning bilen Yüsüp bérip Eysaning jesitini elip ketti. ■ ³⁹ Burun bir kéchisi Eysaning yénigha kelgen héliqi Nikodimmu murmekki bilen sebre arilashturulghan xushbuy dora-dermandin yüz jingche elip, *uning bilen bille* keldi. □ ■ ⁴⁰ Ikkiylen Eysaning jesitini Yehudiylarning depne qilish aditi boyiche dora-dermanlarni chéchip, kanap rextler bilen orap

-
- **19:36-37** «**Uning bir tal söngikimu sundurulmaydu**» — «Mis. 12:10, (LXX) , 12:46, «Chöl.» 9:12, «Zeb.» 34:20. «Ular özliri **sanjighan ademge qaraydu**» — «Zek.» 12:10. ■ **19:36-37** Mis. 12:46; Chöl. 9:12; Zeb. 34:20; Zek. 12:10. ■ **19:38** Mat. 27:57; Mar. 15:42; Luqa 23:50; Yuh. 12:42. □ **19:39** «**Burun bir kéchisi Eysaning yénigha kelgen héliqi Nikodim**» — «Yh.» 3:1-15ni körung. «**murmekki bilen sebre arilashturulghan xushbuy dora-dermandin yüz jingche elip,...**» — shu chaghdkı «jing» belkim 0.325 kilogram idi, shunga dora-dermanlar 32 kiloche idi. ■ **19:39** Yuh. 3:1; 7:50.

képenlidi. □ 41 Eysa kréstlen'gen yerde bir bagh bolup, baghning ichide téxi héchkim yerlenmigen yéngi bir bosh yerlik bar idi. □ 42 Bu Yehudiyarlarning héytining teyyarliq küni bolghachqa hem bu yerlik yéqin jayda bolghanliqi üchün, ular Eysani shu yerlikke qoydi.□

20

Eysaning tirilishi

Mat. 28:1-10; Mar. 16:1-8; Luqa 24:1-12

1 Heptining birinchi küni tang seher, Magdalliq Meryem qebrige bardi we qebrining aghzidiki tashning éliwétilegenlikini kördi. □ ■ 2 Shunga u yügürjiniche kélip Simon Pétrus we Eysa söygen héliqi muxlisning yénigha kélip, ulargha:

-
- 19:41 «baghning ichide téxi héchkim yerlenmigen yéngi bir bosh yerlik bar idi» – Injildiki bashqa bayanlardin éniqki, bu gebre (yerlik) tash öngür idi. «Héchkim shu yerge qoyulmaghan» bolghachqa, shu yer Tewrat qanuni boyiche pütünley «pakiz bir jay» (héch ölük tégiq baqmaghan) dep hésablinatti. □ 19:42 «Yehudiyarlarning héytining teyyarliq küni bolghachqa,...» – «héyt» bolsa «pétir nan héyti». Uning birinchi küni bilen shabat küni oxshashla shu küni kech saet 6-de bashlinatti, shunga tézrek depne qilinish kérek idi. □ 20:1 «heptining birinchi küni» – yeni yekshenbe küni. «Magdalliq Meryem... qebrining aghzidiki tashning éliwétilegenlikini kördi» – gebre öngür idi («Mat.» 27:60, «Luqa» 23:53). ■ 20:1 Mat. 28:1; Mar. 16:1; Luqa 24:1.

— Ular Rebni qebridin yötkiwétiptu, uni qeyerge qoyghinini bilmiduq! — dédi. □ ■

3 Pétrus bilen héliqi muxlis tashqirigha chiqip, qebrige qarap yol aldi. ■ **4** Ikkiylen teng yügürüp mangdi, lékin héliqi muxlis Pétrustin téz yügürüp, qebrige birinchi bolup yétip bardı. **5** U éngiship ichige qarap, kanap képenlerning u yerde yéyiqliq turghanlıqını kördi, lékin ichkirige kirmidi. ■ **6** Uninggha egiship kelgen Simon Pétrus yétip kélip, qebrige kirdi we u yerde yéyiqliq turghan kanap képenlerni, **7** shundaqla Eysanıng beshigha oralghan yaghliqnimu kördi. Yaghlıq képenler bilen bir yerde emes, belki ayrim yerde yögeklik turattı. ■

8 Andin qebrige awwal kelgen héliqi muxlismu qebrige kirip, ehwalni körüp ishendi □ **9** (chünki ular uning ölümdin qayta tirilishining muqerrerlikи heqqide muqeddes yazmilardiki besharetni téxiche

□ **20:2** «Ular Rebni qebridin yötkiwétiptu, uni qeyerge qoyghinini bilmiduq!» — mushu ayettiki «biz» ispatlayduki, Injildiki bashqa «bayanlar»da éytılghandek, eslide Meryem bilen bille yene bashqa ayallarmu bar idi («Mat.» 28:1, «Mar.» 16:1-2, «Luqa» 23:54-24:1ni körüng). ■ **20:2** Yuh. 13:23; 21:7,20. ■ **20:3** Luqa 24:12. ■ **20:5** Yuh. 19:40. ■ **20:7** Yuh. 11:44.

□ **20:8** «Andin qebrige awwal kelgen héliqi muxlismu qebrige kirip, ehwalni körüp ishendi» — «héliqi muxlis» (Yuhanna) némige ishendi? U shu képenlerni we yaghliqning shundaq retlik qoyulghanlıqını körüp, Eysanıng jesitini héchkim oghrılımıldı, belki u choqum ölümdin tirildi, dep ishendi.

chüshenmeytti). □ ■ 10 Shuning bilen ikkiylen öz turalghulirigha qaytishti. □

*Eysaning Magdalliq Meryemge körünüshi
Mar. 16:9-11*

11 Emma Meryem bolsa qebrining sirtida turup yighlawatatti. U yighlap turup qebrining ichige éngiship qariwidi, ■ 12 mana aq kiyim kiygen ikki perishte turatti; ularning biri Eysaning jesiti qoyulghan yerning bash teripide, yene biri ayagh teripide olturatti.

13 Ular Meryemdin:

- Xanim, némishqa yighlaysen? — dep soridi.
- Rebbimni élip kétiptu, uni nege qoyghanlıqını bilelmeywatimen, — dédi u ulargha.

14 U shu sözlerni qilipla, keynige buruluwidi, Eysaning shu yerde turghanlıqını kördi. Lékin u uning Eysa ikenlikini bilmidi. ■

15 Eysa uningdin — Xanim, némishqa yighlaysen, kimni izdeysen? — dep soridi.

Meryem uni baghwen shu, dep oylap:

- Teqsir, eger uni siz shu yerdin ýötkiwetken bolsingiz, qeyerge qoyghanlıqingizni éytip bergeysiz. Men uni élip kétimen, — dédi.

-
- 20:9 «uning ölümdin qayta tirilishi..» — grék tilida «uning ölgelnerning arisidin tirilishi...». «uning ölümdin qayta tirilishining muqerrerlikи heqqide muqeddes yazmilardiki besharet...» — biz bashqa yerlerde körsətkinimizdek, Tewrat-Zeburda Mesihning ölümdin tirilishini körsitidighan nurghun besharetler bardur. ■ 20:9 Zeb. 16:10; Ros. 2:25,31; 13:35. □ 20:10 «Shuning bilen ikkiylen öz turalghulirigha qaytishti» — «öz turalghulirigha» grék tilida «özliriningkige» yaki «özliriningkilerge». ■ 20:11 Mat. 28:1; Mar. 16:5; Luqa 24:4. ■ 20:14 Mat. 28:9; Mar. 16:9.

16 Meryem! — dédi Eysa uninggha.

Meryem burulupla, ibraniy tilida:

— Rabboni! — dédi (bu söz «ustaz» dégen menide).

17 Eysa uninggha: — Manga ésilmighin! Chünki men téxi atamning yénigha chiqmidim. Bérip qérindashlirimgha: Méni «Silerningmu Atanglarning, yeni méning Atamning, silerning Xudayinglarning, yeni méning Xudayimning yénigha chiqimen!» deydu, — dep yetküzgin, dédi. □ ■

18 Shuning bilen Magdalliq Meryem muxlislarning yénigha béríp, ulargha: «Rebni kördüm!» dédi we shundaqla Eysa özige éytqan u sözlerni ulargha yetküzdi. ■

Eysaning muxlisirigha körünüshi

Mat. 28:16-20; Mar. 16:14-18; Luqa 24:36-49

19 Shu küni kechte, yeni heptining birinchi küni kechte, Yehudiylardin qorqqanlıqi üçün muxlislardan yighilghan öyde ishiklirini him taqiwalghanidi; shu waqitta, Eysa kélip ularning otturisida *körünüp*, öre turghan halda ulargha:

□ **20:17** «**Eysa uninggha: — Manga ésilmighin!.. dédi**» — «manga ésilmighin!» yaki «manga qol tegküziwerme». Kéyinki sözler buning menisining «ésilmighin» ikenlikini éniq körsitudu. **«Bérip qérindashlirimgha: Méni «Silerningmu atanglarning, yeni méning atamning, silerning Xudayinglarning, yeni méning Xudayimning yénigha chiqimen!» deydu, — dep yetküzgin»** — Eysaning Magdalliq Meryeme körünüshi toghruluq we uninggha éytqan bu muhim sözləri toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

■ **20:17** Zeb. 22:22; Mat. 28:10; Yuh. 16:2; Ibr. 2:11. ■ **20:18**

Mat. 28:8; Mar. 16:10; Luqa 24:9.

- Silerge aman-xatirjemlik bolghay! — dédi. □ ■
- 20** Buni dep, qollirini we biqinini ulargha körsetti. Shuning bilen muxlislar Rebni körginidin shadlandi. ■ **21** Shunga Eysa ulargha yene:
- Silerge aman-xatirjemlik bolghay! Ata méni ewetkinidek, menmu silerni ewetimen, — dédi. ■
- 22** Bu sözni éytqandin kéyin, u ularning üstige bir püwlep:
- Muqeddes Rohni qobul qilinglar. **23** Kimning gunahlirini kechürsenglar, uning gunahi kechürüm qilinidu; kimning gunahlirini tutuwalsanglar, shuning gunahi tutuwélinidu! — dédi. □ ■

Eysanıng Tomasqa körünüishi

24 Emma on ikkiylenning biri, yeni «qoshkézek» dep atalghan Tomas Eysa kelgende ularning

-
- **20:19** «**Silerge xatirjemlik bolghay**» — ibraniy tilida «Shalom eleyqum!» dégen söz bilen ipadilinidu, ereb tilida «essalamueleykum». ■ **20:19** Mar. 16:14; Luqa 24:36; 1Kor. 15:5.
  - **20:20** Yuh. 16:22. ■ **20:21** Yesh. 61:1; Mat. 28:19; Mar. 16:15; Luqa 4:18; Yuh. 17:18. □ **20:23** «**Kimning gunahlirini kechürsenglar, uning gunahi kechürüm qilinidu; kimning gunahlirini tutuwalsanglar, shuning gunahi tutuwélinidu!**» — bu rosullarning kishilarning gunahini toluq kechürüm qilish hoquqi bar, dégenlik emes. Undaq hoquq peqet Xudaghila tewedur. «Mat.» 16:19 we 18:18ni körüng. Bizningche, bu «gunahlarni kechürüm qilish» jamaetning tertipige baghliqtur. Éghir gunah sadir qilghan etiqadchilar jamaetke qatnishiwigereodu? Rebbimiz «Mat.» 18:15-20de bu mesile toghruluq emr bérifu; bu emr boyiche jamaetning gunah sadir qilghan emma towa qilmighan qérendashlirini jamaettin chiqirish hoquqi bardur. «Korintliqlargha (1) we (2)»diki «qoshumche söz»imizni körüng, bolupmu «2Kor.» 2:11 toghruluq chüshendürüşhimizni körüng. ■ **20:23** Mat. 16:19; 18:18.

yénida emes idi. □ 25 Shunga bashqa muxlislar uninggha:

— Biz Rebni kördüq! — déyishti. Lékin Tomas ulargha:

— Uning qollirida mixlarning izini körmigüche, mixlarning izigha öz barmiqimni we biqinigha öz qolumni tiqip baqmighuche, hergiz ishenmeymen, — dédi.

26 Sekkiz kündin kényin, muxlislar yene shu öy ichide jem bolghanda, Tomasmu ular bilen bille idi. Ishikler taqaqliq tursimu, Eysa kélép ularning arisida turup:

— Silerge aman-xatirjemlik bolghay! — dédi.

27 Andin u Tomasqa:

— Barmiqingni bu yerge tegküzüp, qollirimgha qara. Qolungni uzitip, biqinimgha tiqip, gumanda bolmay, ishen'güchi bolghin! — dédi. ■

28 Tomas uninggha: — Méning Rebbim hem méning Xudayimsen! — dep jawab berdi. □

29 Eysa uninggha:

— Méni körgenliking üchün ishending. Körmeye turup ishen'güchiler bextliktur! — dédi. ■

Ushbu kitabning meqsiti

30 Eysa muxlislirining aldida bu kitabta xatirilenmigen bashqa nurghun möjizilik alametlernimi körsetti. ■ 31 Lékin mushular silerni Eysan-

□ 20:24 ««qoshkézek» dep atalghan Tomas» — grék tilida ««Didimus» dep atalghan Tomas». ■ 20:27 1Yuh. 1:1.

□ 20:28 «Méning Rebbim hem méning Xudayimsen!» — grék tilida «Méning Rebbim hem méning Xudayim!». Hazir barlıq muxlislar Mesihning toluq salahiyitini tonup yetkenidi. ■ 20:29

1Pét. 1:8. ■ 20:30 Yuh. 21:25.

ing Mesih, shundaqla Xudaning Oghli ikenlikige ishensun hem bu arqiliq *uninggha* étiqad qilip, uning nami arqiliq hayatliqqa érishsun, dep yézildi.

21

Eysaning yette muxlisigha körünüshi

¹ Bu ishlardin kéyin, Eysa Tibériyas déngizining boyida muxlislirigha yene bir qétim köründi. Uning bu qétimiqi körünüshi mundaq boldi. □

² Simon Pétrus, «qoshkézek» dep atalghan Tomas, Galiliyediki Kanaliq Nataniyel, Zebediyning oghulliri we bashqa ikki muxlis bille idi. ■ ³ Simon Pétrus:

Men béliq tutqili barimen, – dédi.

Köpchilik:

Bizmu sen bilen bille barimiz, – déyishti.

Ular tashqirigha chiqip, kémige olturdi, lékin shu bir kéche héchnerse tutalmidi. ⁴ Tang atay déginide, Eysa qirghaqtta turatti, biraq muxlislar uning Eysa ikenlikini bilmidi. ⁵ Shunga Eysa:

– Balilar, silerde yégüdek bir nerse yoqqu? – dep soridi.

– Yoq, – dep jawab berdi ular. □

⁶ Eysa ulargha – Torni kémining ong teripige tashlanglar, shundaq qilsanglar tutisiler, – dédi.

□ **21:1** «Tibériyas déngizi» – Galiliyede bolup, «Galiliye déngizi» we «Xinneseret köli» depmu atilidighan chong köldür. ■ **21:2** Mat. 4:21; Mar. 1:19; Yuh. 1:46. □ **21:5** «silerde yégüdek **bir** nerse yoqqu?» – grék tilida «béliq tuttunglarmu?» dégenni puritidu.

Shuning bilen ular torni *shu yaqqa tashlap*, shundaq köp béliq tuttiki, hetta torni tartip chiqiralmay qalди. □ ■ 7 Eysa söygen muxlis Pétrusqa:

— Bu Rebqu! — dédi.

Simon Pétrus uning Eysa ikenlikini anglap, tonini özige yögep (chünki *bélining asti yalingach idı*) özini déngizgha tashlidi. ■ 8 Qirghaqtin anche yiraq emes bolup, texminen ikki yüz gez yiraqliqta bolghachqa, qalghan muxlislar béliq bilen tolghan torni tartip kichik kémisi bilen qirghaqqqa keldi. □

9 Ular qirghaqqqa chiqqanda, shaxardin yéqilghan, üstide béliq qoyuqluq gülxanni we nanni kördi.

10 Eysa:

— Emdi tutqan béliqinglardin ekélinglar, — dédi. ■

11 Simon Pétrus *kémige chiqip*, torni qirghaqqqa tartip chiqardi. Tor chong béliqlar bilen tolghan bolup, jemiy bir yüz elliк üch béliq bar idı. Béliq shunche köp bolghini bilen, tor yirtilmighanidi. □

12 Eysa:

— Kélinglar, nashta qilinglar, — dédi. Muxlislarning ichidin héchkim uningdin:

— Sen kim bolisen? — dep sorashqa pétinalmidi.

□ 21:6 «Torni **kémining ong teripige tashlanglar, shundaq qilsanglar tutisiler**» — Galiliye déngizidiki béliqlar kündüzi déngiz astığha chüşhüwalidighını tüpeylidin, shu waqitta béliq tutush zadi mumkin emes idi. ■ 21:6 Luqa 5:4, 6, 7. ■ 21:7 Yuh. 13:23; 20:2. □ 21:8 «texminen **ikki yüz gez**» — yüz métredék. ■ 21:10 Luqa 24:41. □ 21:11 «**Béliq shunche köp bolsimu, tor yirtilmighanidi**» — buning ehmiyiti togruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz.

Chünki ular uning Reb ikenlikini bildi. □ 13 Eysa nanni ekilip ulargha berdi hem béliqlarnimu shundaq qildi. 14 Mana bu Eysaning ölgendin kényin tirilip, özini muxlislirigha üchinchi qétim ayan qilishi idi. □

Eysaning Pétrusning özidin üch qétim ténishidin kényin uni eslige keltürüshi

15 Ular nashta qilghandin kényin, Eysa Simon Pétrustin:

- Yunusning oghli Simon, sen méni bulardinmu chongqur söyemsen? — dep soridi.
- Shundaq Reb, méning séni söyidighanliqimni sen bilisen! — dédi Pétrus.

Eysa uninggha:

□ 21:12 «Muxislarning ichidin héchkim uningdin: — Sen kim bolisen? — dep sorashqa pétinalmidi. Chünki ular uning Reb ikenlikini bildi» — Reb Eysa ulargha tonush bolghan qiyapettin bashqa birxil qiyapette ulargha körün'gen bolsa kérek. □ 21:14 «Eysaning ölgendin kényin tirilip» — grék tilida «Eysaning ölgenler ichidin tirilip,...». «Özini muxlislirigha üchinchi qétim ayan qilishi» — belkim on bireylenning jem bolghan waqtida ulargha nisbeten üchinchi qétimqi körünüşini körsitudu.

Undaqta, qozilirimni otlitip baq! – dédi. □

16 U ikkinchi qétim yene uningdin:

– Yunusning oghli Simon, méni söyemsen? – dep soridi.

Pétrus yene:

– Shundaq, Reb, méning séni söyidighanliqimni bilisen, – dédi.

Eysa uninggha:

– Undaqta, qoylirimni baq, – dédi. □

17 Üchinchi qétim uningdin yene:

– Yunusning oghli Simon, méni söyemsen? – dep soridi.

Pétrus Eysaning üchinchi qétim özidin: «Méni söyemsen?» dep sorighanlıqigha köngli yérim bolup:

– Reb, sen hemmini bilisen, séni söyidighanliqimnimu bilisen, – dédi.

Eysa uninggha:

□ **21:15** «**Yunusning oghli Simon**» — «Yunus» — grék tilida weibrani tilida «Yonah» (erebche «Yunus»). Bezi kona köchürmilerde «Yuhanna» déyili. «**méni bulardimu chongqur söyemsen**» — mushu soalda «bular» kimni bildürudu? Bizningche eyni yerde turghan bashqa muxlislarni körsitudu. «Qoshumche söz»imizde yene toxtilimiz. «**méning séni söyidighanliqimi sen bilisen!**» — «söyidighanliqim» mushu yerde adette «dost tutush» dégen bir péil bilen ipadilinidu. Bu sözning menisi grék tilidiki «söyüsh»tin ajiz bolghachqa, bezi alimlar Pétrusning sözi «méning sanga bolghan muhebbitimni «söyüsh» dégili bolmaydu, peqet «dost tutush» dégili bolidu» dégendek kichik péilliqni bildürudu yaki bolmisa Pétrusning özining Eysagha bolghan muhebbitige gumani barlıqını bildürudu, dep qaraydu. Biz bu közqarashqa qayilmız. □ **21:16** «...Reb, **méning séni söyidighanliqimi bilisen**» — «söyidighanliqim» dégen söz -15-ayettiükidek «dost tutush» dégen péil bilen ipadilinidu.

— Undaqta, qoylirimni otlat. □ ■ 18 Berheq, berheq, sanga shuni éytip qoyayki, yash waqtingda béligni özüng baghlap, qeyerge baray déseng shu yerge mangatting; lékin yashan'ghanda, qolliringni uzitisen we bashqa birsi séni baghlap, sen xalimaydighan yerge élip kétidu, — dédi. □ ■

19 Eysa bu sözni Pétrusning qandaq ölüsh arqılıq Xudagha shan-sherek keltürigidighanlıqını éniq bildürüş üchün éytti. Andin, uninggha yene:

— Manga egeshküchi bolghin, — dédi. ■

20 Pétrus keynige burulup, Eysa söyidighan muxlisning egiship kéliwatqanlıqını kördi (bu muxlis kechlik tamaqta Eysanıng quchiqığha yölinip: «I Reb, séni tutup bérídighan kimdu?» dep sorıghan muxlis idi). □ ■ **21** Pétrus uni körüp, Eysadin:

— I Reb, bu adem kényin qandaq bolar? — dep soridi.

22 Eysa uninggha: — Eger men qayta kelgütche uning turup qélishini xalisamu, séning buning

---

□ **21:17** «Yunusning oghli Simon, méni söyemsen?» — «söyemsen» — Eysa bu qétim «söyüsh»ni bildürüş üchün (15-ayettiki) «dost tutush» dégen péilni ishlitidu. «Reb, sen hemmini bilisen, séni söyidighanlıqimnimu bilisen» — bu ayettiki «söyemsen?» we «söyidighanlıqım» ikkisi yuqirida tilgha élin'ghan «dost bolush» dégen péil bilen ipadilinidu. ■ **21:17** Yuh. 16:30. □ **21:18**

«yashan'ghanda, qolliringni uzitisen we bashqa birsi séni baghlap, sen xalimaydighan yerge élip kétidu» — bezi kona tarixlar boyiche, rosul Pétrus axırda Rabbi Eysadek kréstlen'gen (Rim shehiride). ■ **21:18** Yuh. 13:36; Ros. 12:3; 2Pét. 1:14.

■ **21:19** 2Pét. 1:14. □ **21:20** «Pétrus keynige burulup, Eysa söyidighan muxlisning egiship kéliwatqanlıqını kördi...» — yuqirida éytqinimizde, «Eysa söyidighan muxlis» rosul Yuhannadur.

■ **21:20** Yuh. 13:23; 20:2; 21:7.

Yuhanna 21:23

cli

Yuhanna 21:25

bilen néme karing?! Manga egeshküchi bolghin, — dédi.

23 Buning bilen qérindashlar arisida «Héliqi muxlis ölmeydu» dégen gep tarqaldi. Lékin Eysa Pétrusqa: «U ölmeydu» démigenidi, belki peqet: «Eger men qayta kelgüche uning turup qélishini xalisammu, séning buning bilen néme karing?!» dégenidi.

Xatime

24 Bu ishlargha guwahliq bergüchi hemde bu ishlarni xatirilígüchi ene shu muxlistur. Uning guwahliqining heqiqet ikenlikini bilimiz. ■

25 Eysa bulardin bashqa nurghun ishlarnimu qilghanidi; eger ularning hemmisi bir-birlep yézilghan bolsa, méningche yézilghan kitablar pütkül alemning özige sighthaytti! ■

**Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script**

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5